

భారతి

1966 ఆగస్టు

తెలుగు-ప్రాకృతము

శ్రీ నిడుదవోలు వెంకటరావు

మనసు

శ్రీ పెద్దిభొట్ల సుబ్బరామయ్య

కథకుడు, కవి, బాలగంగాధర తిలక్

శ్రీ ఐ చ్ఛి బా ఐ

వ్యవస్థాపకులు

దేశోద్ధారక నాగేశ్వరరావు పంతులు

వెల ఒకరూపాయి

భారతి

మా న ప త్తి క

సంపాదకుడు :

శివలెంత శంభుప్రసాద్

ఆగస్టు 1966

సంపుటము 43 :

సంచిక 8 :

విడివత్రిక వెలి ఒక రూపాయి

ఆంధ్రప్రదేశ్ సాహిత్య అకాడమీవారి ఉత్తమ ఆంధ్ర గ్రంథములు

గ్రంథాలయములకు అత్యంతావశ్యకములైనవి.

1. తెలుగు సామెతలు - ముఖ్య సంపాదకులు : శ్రీ విశ్వనాథ సత్యనారాయణ	10-00
2. పదబంధ పారిజాతము ముఖ్య సంపాదకులు: శ్రీ వాల్మీకి వెంకటేశ్వర రావు	20-00
3. నన్నయ పదప్రయోగకోశము - ముఖ్య సంపాదకులు: శ్రీ అబ్బూరి రమకృష్ణరావు	40-00
4. రవీంద్ర శతవార్షికోత్సవ విశేష సంచిక - సంపాదకులు: ఆచార్య జానకిరాం	10-00
5. సన్నెచోడ పదప్రయోగసూచిక - ముఖ్య సంపాదకులు: శ్రీ దీనాకర్ణ వెంకటాచార్య	20-00
6. మాండలిక (వ్యవసాయ) వృత్తిపదకోశము - ...	25-00
7. దక్షిణభారత సాహిత్యములు - (తమిళ, కన్నడ, మళయాళ, మరాఠీ, స్థములు)	3-00
8. సాహిత్యోపన్యాసములు - 6 భాగములు - భాగము 1 కి	1-50
9. ఆంధ్రక్రియా స్వరూపమణి దీపిక - ముఖ్య సంపాదకులు: శ్రీ విశ్వనాథరావు	20-00
10. ప్రాచీనాంధ్ర చారిత్రక భూగోళము - శ్రీ ఉండూరి ఈశ్వరదత్తు, బి.వి.	10-00
11. సూక్తి సుధాకరము - సంపాదకులు: శ్రీ పెనుమత్త సత్యనారాయణరాజు	20-00
12. ఉర్దూ కథానికలు - శ్రీ బెల్లంకొండ చంద్రమౌళి శాస్త్రి	5-00
13. ఉర్దూ సాహిత్యచరిత్ర - అనువాదకులు: శ్రీ యస్. నవాజ్, ఎం.వి.	6-00
14. సి. పి. బ్రౌన్ - డాక్టరు కొత్తపల్లి వీరభద్రరావు ...	5-00
15. ఆంధ్ర శతకావళి - సంస్కృతానువాదములు ...	1-50
16. ఆంధ్రమహా భాగవతము - 4 సంపుటములు - ఒక్కొక్క సంపుటము	5-00
17. సూరదాసు పదాలు - అనుకర్త: శ్రీ దుర్గానంద్ ...	1-00
18. రాఘవాభ్యుదయము - అనుకర్త: డా. బి. రామరాజు ...	4-00
19. రసగంగాధరము - అనువాదకులు: శ్రీ ధరణికోట వెంకటసుబ్బయ్య	6-00
20. అష్టద్ రుబాయిలు - అనువాదకులు: శ్రీ నదావి, ఎం.వి. ...	1-50
21. సుమతి వేమన శతకాలు - సంస్కృతానువాదములు ...	1-00
22. ఆఖిలభారత కవయిత్రులు - సంకలనము: శ్రీ సుతి ఊటకూరి శక్తికాంతమ్మ	7-00
23. ఉత్తరభారత సాహిత్యములు - (వంగ, బృహ, వ జాబీ, కాశ్మీర సాహిత్య చరిత్ర)	4-50
24. విష్ణు పారిజాతము - రచయిత: తరిగొండ వెంగళరాంబ ...	2-50
25. ఉత్తరరామ చరిత్ర (సంస్కృత నాటకము) - తెలుగు టీకా వ్యాఖ్యానములతో	8-00
26. ఆంధ్రదేశ్య హాస్యకథలు - సంస్కృతానువాదము ...	0-75
27. బ్రౌను నిఘంటువు - తెలుగు ఇంగ్లీషు ...	30-00

ఆంధ్ర సాహిత్య అకాడమీ - కళాభవనము

సెఫాబాద్ : హైదరాబాదు-4.

విషయానుక్రమణిక

ఆగస్టు 1966

శంఖపుష్పిక	శ్రీ “తల్లావజ్జుల”	1
నాట్యకళ - గీర్వాణ రూపకము	శ్రీమతి ముష్టి వెంకటలక్ష్మీదేవి	3
“అవదలో అఖిల”	శ్రీ రంగధామ్	8
తిలక్ స్మృతి :		19
బాలగంధర్వ తిర్త్వక్	శ్రీ వరవరరావు	
శేషస్పర్శ	శ్రీ ఇస్మాయిల్	
“మరణించిన కవిమల తిలకునికి....”	శ్రీ “జ్ఞానకేజ్ఞాని”	
గులాబీలు షణ్మాల్ని రాల్చలేదు :	శ్రీ అరిపిరాల విశ్వం	
స్మృత్యంజలి	శ్రీ “శర్మ”	
ఈరోజు	శ్రీ పైడిపల్లి సత్యానంద్	
తెలుగు - ప్రాకృతము	శ్రీ నిడుదవోలు వెంకటరావు	28
మనసు	శ్రీ పెద్దిభొట్ల సుబ్బరామయ్య	39
కథకుడు, కవి, బాలగంగాధర తిలక్	శ్రీ బుచ్చిబాబు	50
అందే అశలు	శ్రీ ఇంద్రగంటి భానుమూర్తి	57
సెప్టెంబర్ 4	శ్రీ ఎం. సి. సెటల్వాడ్	58
కలగూరగంప		65
లేఖలు		73
గ్రంథ విమర్శలు		77

శంఖ పుష్పిక

తల్లావజ్జుల

గాథావజ్జుల చయనులు

గారి గృహాంగణమునందు
ఒక్కనాడు చూచినాను
చక్కని నూతన లలికను.

అందమ్ముల తీగె ప్రాకి
పందిరిపై వ్యాపించెను.
అతివకాని లలికకాని
అలంబన మున్నప్పుడె
వృద్ధి చెంది సమగ్రముగ
వికాసమ్ము గొంచుచుండు.

కొలది కాలమునకె తీవ
కోమల రూపంబు తోడ
అలరులతో తనువు నిండ
అలరారుచు నుంట గాంచి,
సలిలసేచనమ్ము చేసి
చల్లని హస్తములతోడ
స్పృశియించితి పూగుత్తులు.

సిగ్గుతోడ సంకోచము
చెందెను సుమగుచ్ఛంబులు.
శంఖాకారమ్ము తోడ
సౌష్ఠ్యమున అలరు విరులు
మూచూడక పూర్వమ్మే
ముడుచుకొన్న వెందులకో!
అనుమాటలు నా నోటను
అప్రయత్నముగను వెడలె.

అవల సుమము లిట్లన్నవి:
 “శివదీక్షా పరుల మేము,
 చేతులతో తాక రాదు,
 ఉత్తమ గుణవంతు లైన
 ఒత్తి చూడ రాదు మమ్ము
 పరిమళమ్ము లేకున్నను
 పరమేశ్వరు పూజార్థము
 వినియోగింతురు మమ్ముల-
 వినలేదో యేమొ విారు!”

“తీవ నుండి ప్రసవమ్మును
 తెంపువాడ కాను నేను,
 కోమలత్వ మగవడగా
 కుతుకమ్మున తాకినాను.
 నేను కూడ శివపూజా
 నిరతుడ నని గ్రహింపుడు!”
 అనుచు మందహాసమ్మున
 అంగణమ్ము దాటినాను.

భీకరముగ నిదాఘమ్ము
 లోకము జీకాకు పరచు
 వేళ నొక్కనాడు నేను
 పిషించుట సంభవించె
 శంఖపుష్ప కుంజమ్మును

చాలు మూల లేక పూలు
 నేల రాలి శుష్కించెను.
 నిలువుగ నుండెడి తీవియ
 ఎండి భూమిమీద వ్రాలె.
 ఎవ్వరు శివపూజార్థము
 శంఖపుష్ప సందోహము
 స్పర్శ చేసినట్లులేదు!

నా ట్యు కళ - గీర్వాణ రూపకము

శ్రీమతి ముష్టి వెంకటలక్ష్మిదేవి

హూనవ శరీరము సర్వదేవతామయమని సూత సంహిత మొదలైన గ్రంథములందు పేర్కొనబడి ఉన్నది. దానిని నాట్యరూపముగా విశదీకరించుటకై భగవంతుడు మనకు నాట్యవిద్యను ప్రసాదించినాడు. నటుడు భావానేశముతో సర్వ దేవతామయమైన శరీరమునందు హస్తలాపనము, అంగ విన్యాసమును చూపించుట చిత్రము భగవంతునియందు లగ్నము చేయుటకేయని విశదమగుచున్నది. జయదేవ మహాకవి ప్రాసినఆప్తపదీగానమునందు భావ్యముగా శృంగారరస ప్రధానముగా కన్పించినను, తన భార్యను శ్రీకృష్ణ వరమాత్య అనుగ్రహమువలన బ్రతికించుట యను దృష్ట ప్రమాణముచేత ఈ నాట్య విద్య ఆధ్యాత్మిక విద్యయని తెలియుచున్నది. “కృష్ణ శ్రీలాతరంగిణి”లో నప్తమన్మంధములో శ్రీ కృష్ణుడు గోపికలకు తత్వోపదేశము చేయు సందర్భమున “త్యమేవాహమ్” అను పదముతో జీవ బ్రహ్మైక్యసిద్ధిని రాగ, తాళ, రయాన్వితముగా దర్శించినట్లు నారాయణతీర్థులవారు చూపిరి. గనుక ఇట్లు అనేక ఉదాహరణల రీత్యా నాట్య విద్య బ్రహ్మ భావ కలితమై, బహుజన మనోరంజకమై అలరారు చున్నదని చెప్పుటకు సంశయములేదు. ఇట్టి ఆధ్యాత్మిక విద్యను వినుటయేగాక కనులార దర్శించుట మహద్భాగ్యముగా తలంచవచ్చును. కైలాసమందలి వరమ శివుడు తన ప్రియురాలైన పార్వతీదేవి అనందము కొరకు నటరాజ రూపము ధరించి అఖండ తాండవము చేసినది అందరికీ విదితమేగాదా!

నా ట్యు ము

స్వయంభువ మనువు ప్రజాపాలనము నందలి వినుగు తొలగుటకై ఏదేని వినోదము సూచించు

మని తండ్రియగు సూర్యభగవానుని ఒకనాడు వేడుకొనెను. అప్పుడు సూర్యుడు మనువున కీ వృత్తాంతము చెప్పినాడు.

“ప్రజాపతి, విష్ణువు పన్నిదికీ జని, వినోద మేదైనా విరేచింపు మని ప్రార్థింపగా ఆయన ప్రజాపతిని మహేశ్వరునిసన్నిధానమునకు పొమ్మని చెప్పినాడు. అంతకు పూర్వమే తనకడ గాంధర్వ వేదము సభ్యసించిన నందీశ్వరుని మహేశ్వరుడు పిలిపించి ప్రజాపతికి వేర్పరుని యాదేశించినాడు.

ప్రజాపతి నటుని కొరకు తలపోయగా అయిదుగురు శిష్యులతో వొకానొక ముని యావిర్భవించినాడు. సరస్వతీదేవి సమక్షమున ప్రజాపతి నాట్యవేదము ననువదింపుడని వారితో చెప్పినాడు. వారు నాట్య వేదమును వివిధాంగములతో సభ్యసించి భావరాగసంయుతముగా ప్రజాపతి యెదుట ప్రదర్శించి మెప్పుపొందిరి. ఆయన వారి భక్తి శ్రద్ధలకు మెచ్చి వారికి ములోక్లకములలో భరతులని పేరు వచ్చుననియు, నాట్య వేదమునకు భరతమని ప్రసిద్ధి కలుగుననియు వరము ప్రసాదించినాడు.”

సూర్యుని వలన ప్రబోధము గాంచి స్వయంభువ మనువు ప్రజాపతిని వేడుకొనగా, ఆయన మనువు వెంట భరతులను భారతవర్షమునకు పొడని యానతిచ్చెను. వారు అయోధ్యా నగరమునకు చని దేవలోకమున ప్రదర్శించిన విధమున దేవర్షుల గాధలను అచ్చట బ్రదర్శించిరి. ఈ భరతశిష్యులు, భరతఖండములో వివిధ ప్రాంతములలో రంగ గృహములు నిర్మించి, నాట్యకళను వ్యాప్తి చేసినారు. మనువు కోరికపై వారు నాట్య వేద

పాఠమును దేవదశసాహస్రీ అనియు, శతసాహస్రీ అనియు రెండు గ్రంథములుగా రచించినారు. దీనికే భరతమును పేరు వచ్చినది.

నాట్య శాస్త్రమందు నాట్యవేదావిర్భావము ఈ విధముగా కానవచ్చును. సృష్టియైన పిమ్మట సంచమ వేదమును సృజింపుమని ప్రజాపతిని ఇంద్రుడు వేదినాడు. ప్రజాపతి భంగిని, సంగీతమును, అంగ చలనమును, భావమును వేదముల నుండి గ్రహించి నాట్య వేదమును నిర్మించినాడు. అనంతరము భరతుని అతని శిష్య వర్గమును పిలిచి నాట్య వేదమును ప్రచారము చేయుడని యాదేశించినాడు. ప్రవధము రూపము దానవసంహార కథ. దేవలోకమున నీ కళ వృద్ధిగాంచినది. నహషుడు ఇంద్ర పీఠము నధిష్ఠించిన పిదప, భూలోకమున కూడా ఈ కళ వ్యాపింపవలెనని, భరతపుత్రులను పంపినాడు. వారు మర్త్యులలో గలసి పోయిరి. వారి సంతతి వారు నాట్యకళలో ప్రవీణులైరి. కోపాళుడు, కాండిల్యుడు మొదలగువారు లోకానుగ్రహ బుద్ధితో ఈ శాస్త్రమును రచించిరి.

తొలుదొల్త నాట్యకళలో నాట్యము, నృత్యము, నృత్యము, అను మూడంగము లుండెను. వీనిని దేవతల ఎదుట గంధర్వలు, అప్సరసలు ప్రదర్శించెడివారు. మహేశ్వరుని అనుచరుడు, ఈ కళలో ఆయన శిష్యుడగున తండు పేర తాండవము ప్రసిద్ధిగాంచెను. మహేశ్వరుడు తాండవ లాస్యములను రెండు రీతులను యిందు చేర్చినాడు. నాట్య మనగా నాటకము. అందు ఆభినయము, వాచకము, కలపు. నృత్యమున వాచికము లేకుండా ఆభినయము మాత్రము వుండును. తాండవలాస్యములు రెండూ నృత్య రీతులే.

తన భక్తుడగు బాణాసురుని పుత్రిక అయిన ఉషాకుమారికి పార్వతీదేవి లాస్యము నేర్పినది. ఉషాదేవి వివాహసంతరము ద్వారకా నగరమున వినసించుచు అచ్చటి గోపికలకు లాస్యము నేర్పినది. వారి వలన పౌరాన్వ దేశ స్త్రీలకును, వారివలన నితరులకును ఈ కళ అభివృద్ధి.

గానము, ఆభినయము, సంభాషణము, రూపాంగమును, గీర్వాణ రూపమునకు పూర్వ

కాలముననే యుండెను. భరత ఖండమున గానము వైదిక యుగమునుండి వర్ధిల్లెను. వేదములో గానమున్నది. వానిలో సంవాదములు గలవు. ఋగ్వేదమున 13 సంవాదములు స్పష్టముగా కానవచ్చును. మహా భారతము మాత్రమున అతని శిష్యులకును సంవాద రూపమున రచింపబడినది.

ప్రాచీనకాలముననే లక్ష్మణవేత్తలు నృత్య, నృత్య, నాట్యములకు భేదము సృష్టించినారు. కొన్ని రూపకములు నృత్యముమీదను, మరికొన్ని నాట్యముమీదను ఆధారపడి యుండుటచే ఈ వదములను ముందుగా గ్రహింప వలెను.

నృత్యమున కేవల మవయవ చలనముండును. అనగా నేత్ర, భ్రూ, ముఖ, హస్త, భుజ, వక్షోజ, కటి, పాదాంగుళుల చలనము.

నృత్యమునకుతోడు గానము, పాఠ్యము, వ్యక్తీకరణము నృత్యముగను. నృత్యనాట్యములకుతోడు రూపకాభినయము, నాట్యాభినయముగను. అననరము లేనపుడు నృత్యసంగీతముల విడువవచ్చును.

స్త్రీలకు లాస్యము, పురుషులకు తాండవము విధించినారు. నృత్యము భావాశ్రయము. నాట్యము రసాశ్రయము.

రూపకములు—ఉపరూపకములు

నృత్యము నాధారముగా చేసుకున్నది రూపకముగా పరిణమింపలేదు. నృత్యము రాజప్రసాదములలోను, దేవాలయ ప్రాంగణములలోను నిలిచిపోయినది. ఇయ్యది గణికల కళ. గణికలవలన రాజకుమారికలు, రాజకుమారులు నృత్యము నభ్యసించెడి వారు. వినోదమునకై నవీన విధానము లావిర్భవించినపుడు కాలక్రమమున రూపకము లేర్పడినవి. రూపకములు నాట్యధారములు. నృత్యధారములు ఉపరూపకములు.

హేమచంద్రాచార్యుని కావ్యానుశాసనమున గేయమునది నేటి నృత్యము (ఉపరూపకము). పాఠ్యమునది నేటి నాట్యము (రూపకము). అందలి గేయ రూపకము ఆభినవభారతిలోని నృత్యకావ్యము.

రూపకములు రసాత్మకము లనియు, ఉపరూపకములు భావాత్మకము లని భాష్యపకాశమున గ్రంథమున స్పష్టముగా చెప్పి, ఉపరూపకములు నృత్య

భేదము లనియు, రూపకములు నాట్యభేదము లనియు వివరించబడినది. నాట్యము వ్యాఖ్యార్థాభినయాత్మకము. నృత్యము పదార్థాభినయాత్మకము అని నిరూపింపబడినది.

భరతముని రూపకమునకు లక్షణము చెప్పి విభాగము చేయుటయేగాక, ఉదాహరణముగా కొన్ని రూపకములు రచించినాడు. జామదగ్గ్య విజయము (వ్యాయోగము), కుసుమశేఖరవిజయము అను ఈహామ్యము, శర్మిష్ఠాయయాతి అను సంకములను ఈయన రచించెను. సహస్రకుంభం ద్రవీము సధిష్ఠించి యుష్మన్నుడు, తత్సమక్షమున శర్మిష్ఠాయయాతి ప్రదర్శనము జరిగెను.

పితామహుడు సముద్ర మధనమును సమవాకారమును, త్రిపురదాహమును డీమమును రచించెనని ప్రతీతి. ఇంద్రద్యజుమహాత్మన సమయమున సముద్ర మధనము, హిమాచలోత్తర భాగమున సుహాశ్వర సన్నిధానమున త్రిపురదాహము ప్రదర్శనము జరిగెను. సరస్వతీ దేవి లక్ష్మీస్వయంవర నాటకమును రచించెను. ఆమె యానతి చొప్పున భరతమునివలన శిక్షణ నొంది అవ్వరసలు ఇంద్రుని నాటకశాలలో దానిని ప్రదర్శించిరి.

భరతముని తర్వాత అనేకులు నాట్యశాస్త్ర విషయములు రచించినవారు కలరు. వారు మన సంప్రదాయప్రకారము, కలియగమునకు పూర్వమే వర్ణిల్లిరి. వాత్యాయనుడు వారి గ్రంథములనుండి ఉదాహరణము లిచ్చినాడు. రామాయణములోను, మహాభారతములోను, నటనర్తక శబ్దములు, సూత్రధారశబ్దములు కలవు. నగరములలో నాటకములు, నృత్యములు బాగుగా జరగుచుండెడినని వానిలో వర్ణింపబడినది.

గౌతమ బుద్ధుని కాలమున సౌగంధికపహారణము అను రూపకమును రాజగృహమున ఆయన శిష్యులగు ఉపతిష్య, మౌద్గల్యములు ప్రదర్శించిరి. వరరుచి భాణమునే గాక నాట్యశాస్త్రమును కూడా రచించెనని శ్యామిలకుడు వ్రాసినాడు.

క్రీస్తుపూర్వము 150 సంవత్సరము ప్రాంతమున పతంజలి మహర్షి మహాభాష్యమును జేసినాడు. అందు రెండు పక్షముల గ్రంథికులు అభినయము లేకుండా నోటిమాట వలకుదురు. వారు సౌభికుల

వలె అభినయింపరు. ఇవనూ పతంజలి కాలమున నాటకము లుండెను. నటులు గురువులై రంగస్థలమును పాలించిరి. రూపక ప్రయోగములను విర్యహించెడివారు సౌభికులు. అందు గానము, నృత్యము సంభాషణము ఉండెడివి. ఇది నేత్రోత్సవమేగాక, కర్ణోత్సవము కూడను. పతంజలి, పాణిని మహర్షులకు పూర్వము గీర్వాణరూపకము లుండెడివనుటనిర్వివాదము.

రూపక భేదములు

అని 10 విధములగు రూపకములను, 14 విధముల ఉపరూపకములను పేర్కొన్నాడు. ధనంజయుడు తన గ్రంథమునకు దశరూపక మని పేరుపెట్టివాడు. కోహలాచార్యుడు 20 విధముల, అగ్ని పురాణము 27 విధములు, శారదాతనయుడు 30 విధముల చెప్పినారు. ప్రధానములైన దశరూపకములు రసాశ్రయములు. వాక్యార్థాభినయములు. తక్కినవి భావాశ్రయములు, పదార్థాభినయములు.

రూపకములలో నృత్యసంగీతముల బాహ్య శ్వరభ్యములను బట్టి కోహలాచార్యుడు దేశి మార్గ విభాగము చేసినాడు. దత్తిలుడు—సట్టక, తోటక, గోష్ఠి, బిందక, శిల్పక, ప్రేక్షక, సల్లాపక, హల్లిక, రాసక, ఉల్లాశ్య, శ్రీగదిత, నాట్య, దోర్వల్లి, ప్రస్తాన, కావ్య, రాసక అను 16 విధముల పేర్కొన్నాడు. దీనిని బట్టి సామాజికుల ఎదుట ప్రదర్శించున వన్నియును రూపకములని సామాన్యముగా న్నూరు. “తేహిం రూపక సౌంజ్ఞాని—ప్రాయోద్యుక్తయోక్తచిత్” అని శారదాతనయుడన్నాడు.

రూపక సామాన్య లక్షణం

గీర్వాణ రూపకములను లాక్షిణీకులు వివిధముగా విభాగించినారు. తన సాహిత్యదర్పణ గ్రంథమున విశ్వనాథకవిరాజ రూపకములు 10 యనియు, ఉపరూపకములు 18 అనియు విభజించినాడు.

పూర్వకాలముననే ప్రచారము నందున్న తోలు బొమ్మలాటయు రూప్ శబ్దముచే వాడబడుచున్నది. త్రిపీటకములలోని శరీరగాధలో రూప్యరూపకము అను మాట కలదు. కళా ప్రదర్శనమునకు తోలుదొల్ల రూపక శబ్దమున కర్థము. క్రమముగా దృశ్య ప్రదర్శనమునకు కూడా ఈ శబ్దమే ప్రయోగింపబడినదని తోచును. నాట్యశాస్త్రమున దశరూప

నమాననదము ఆరు పర్యాయములు ఈ యర్థమున గాన వచ్చును. ఈ గ్రంథమునందే రూపశబ్దము గోచరించి నను రూపాభాసమని కాని, సౌందర్యమని కాని తాత్పర్యము.

నాట్యశాస్త్రమున దశరూప శబ్దము నాటక ప్రదర్శనము నుద్ఘాటించుచున్నది. పూర్వకాలమున బహిరంగముగా ప్రదర్శించుట యను నర్థమున నాట ధాతువును, నాటకమునకు నాట్యశబ్దము నుపయోగించెడివారు. రూప్ కాలక్రమమున ధాతువుగాను, సుబంతముగాను వ్యాప్తమయ్యెను. రమారమి సహస్ర వర్షముల కాలము రూప, నాటధాతువులు ప్రచలితము లైననూ, తుదకు నాట మాత్రమే మిగిలినది కాని రూప్ ధాతువు రూపకముగా పరిణమించి నాట్య శబ్దమును (తోసిపుచ్చి) తానే మిగిలినది. క్రీస్తు శకము తొమ్మిది, వది శతాబ్దములలో రూపకము జాతి వాచకమైనది.

నృ త్తా ది క ము

భావతరంగములు లేచి శరీరముపై కనిపించును. ఒకవిశి భావోదయమగును. అతడు దానిని నంబాళించు కొనలేక తన కరచరణాదులను కదలించును. అతని కన్యల విషయమై ఆలోచనయే లేదు. ఆత్మసంతృప్తికై అతడు గంతులు వేయును. ఇది నృత్యము. ఈ కళ అత్యాశమము. బిడ్డ యాదృచ్ఛికముగా గంతులు వేయుట నృత్యమున కుదాహరణముగా చెప్పవచ్చును.

నృత్యము యాదృచ్ఛికముగా నుండు భావ ప్రదర్శనము. అన్యులకు భావస్ఫూరకముగా నుండు నని గ్రహించినప్పుడు అయ్యది క్రమబద్ధము కావలసి వచ్చును. తన యానందము అన్యులకు నిరూపించ దలచినపుడు నటుడు చేయు ప్రదర్శనము నృత్యమగును. ఇందు సాధారణీకరణమున గుణము గలదు. భావప్రద ర్శనములలో నటుడు సంగీత మపేక్షించును. నటునకు కలిగిన భావమును నృత్యమువలన సామాజికులు గ్రహింతురు. సామాజికుల కాభావము కలుగ నక్కరలేదు. కావున వీ కళ భావాశ్రయమై కొలదిగా విశ్వజనీనత్యము గాంచును.

నాట్యమున నటుడు భావానేకము చెంది, అభి నయమున దానిని వ్యక్తీకరించునప్పుడు సామాజికులుకూడా తనయతఃము నొందుదురు. ఒకానొక

నర్తకి రాజనన్నిధానమున నాట్యముచేయుచు ప్రభో చిత్రమున ననురాగముకురింప జేయదలచి నాట్యము చేయునప్పుడు రాజాచిత్రము భావోద్దిక్తమగును. ఇయ్యది నాట్యము. అత్యాశమత్వమిందు స్వల్పము గను, అన్యైశమత్వముందు విశేషముగను గోచరించును. మాళవికాగ్నిమిత్రములోని చరిత మిట్టిది. నాట్య సర్వస్వ దీపికలోని వివిధ నాట్యములు ఈ జాతిలోనివి.

ఇంతియే గాక వేరొక కళకూడ కలదు. సీతా రాముల వియోగము నొకానొక నటుడు వ్యక్తీకరింప దలచినచో సామాజికుల ఎదుట నేర్పుతో ప్రదర్శనము చేయును. సామాజికులు నటుని భావమునే పొందుదురు. దీనికై నటుడు నాట్యమునేగాక ఆహార్యమును గూడ నవలంబించును. అప్పుడు రూపము నాట్యములలో కలసినది. అదివరలో విడిగానుండెడి కళ నాట్యముతో కలసి రూపము, క్రమముగా రూప కము అనుపేర్లు పొందినది. రూపకము రమారమి వెయ్య సంవత్సరముల క్రిందట నిర్మితమైనది.

అంతకు పూర్వము నాటకమునకు నాట్య, రూపశబ్దములలో వ్యవహార ముండెడిది. కాలక్రమమున రూపకము జాతివాచకమై నాటకము, నాటకభేదమైనది. “అపసాన్తుకృతిర్నాట్యం రూపం , దృశ్యత యోచ్యతే రూపకం తత్సమారోపాత్” అను దశ రూపకములోని లక్షణమును తరువాత లాక్షిణికులు అవలంబించినారు.

సంగీత, కావ్య, ప్రేక్ష సమాజాది శబ్దములు ఈకళను మొత్తమువీరిద సూచించిననూ ఇందలిప్రత్యే కాంగములనే నిర్ధారించినవి. సంగీతమున గానము హెచ్చుగా నుండును. కావ్యమున పద్యగీతికలు మెండు. ప్రేక్షతో దర్శనీయ విషయములు మెండు.

నృత్యము, నృత్యము, నాట్యము అనెడి మూడు పదములు సాధారణముగా సమానార్థకములు గనే వాడబడుచుండును. అదిపరపాటు. ఈమూడును పర్యాయ పదములుగావు. అవి నిరూపించెడి యర్థము లందు సామ్యముకంటె భేదభావమే ఎక్కువగా కలదు. వీనిలో నృత్యము తక్కిన రెండింటికంటె ముందు పుట్టినది. తరువాత నృత్య నాట్యములు వెలసినవి.

శరీరావయవ విక్షేపములను లయాన్వితముచేయ నెంచిన పూర్వకాలపు మనుష్యుడు మొట్టమొదట

స్పష్టించుకున్న కళ నృత్యము. తాళమునకు అనుగుణముగా లయశుద్ధి యొప్పునట్లు అతడుచూపిన పాదన్యాసమే నృత్యమునకు ప్రారంభదశ. క్రమముగా దానిని అన్ని తాళములకు, అన్ని కాలములకు అనురూపముగా పెంపుచేయవలెనని యాతడు యత్నించెను. ఎంతయత్నించిననూ, పాదన్యాసము, తాళమును తుదముట్టు అనుగమింపజాలదు. హస్త వాడులకు గల లాఘవము పాదవాడులకు ఉండదు. గనుక హస్తముతో చేయు తాళగతులన్నీటిని పాదముతో చేయునృత్య గతులన్నియు ననుసరింపలేవు. గనుక నృత్యవిద్య తాళముతో కొంత దూరమే నడచినది. నృత్యము చేయునప్పుడు పూర్వాపర కాయముల సమతకుదురుటకై వేరొక దశలో పాదవిక్షేపమునకు హస్త విక్షేపము తోడైనది. ప్రారంభ దశలోగాని ఈ దశలోగాని నృత్యమునకు శబ్దముతోడి సంబంధ మించుకయును లేదు. అనగా నృత్యము చేయునప్పుడు తాళము మాత్ర మపేక్షింపబడునుగాని గీతమపేక్షింప బడదు.

ఈగ్రాత విక్షేపవిద్య తాళలయ్యాన్వితముగా నుండుటయేగాక శబ్దార్థ సూచకముగా వుండవలెననెడి యాశతో మానవుడు కల్పించిన ప్రక్రియాంతరము నృత్యము. నోటితో గీతమును బాడుచు యందలి భావమును చేతితో ప్రదర్శించుట దాని ప్రధానాశము. ఆ పాడెడిగీతము తాళబద్ధముగానుండును గనుక తాళమునకు తగినట్లు కాలితో నృత్యముచేయుట దానికొక యంగము. కావుననే నృత్యమునందు అర్థ సూచకమైన హస్తన్యాసమేగాక ఒక్కొక్క యొడ తాళాశ్రయమైన నృత్యముకూడా ప్రకటితమగుచుండును. కృష్ణలీలా తరంగనృత్యమును చూచినప్పుడు మనకిది తార్కాణమగును. నృత్యము నృత్యముకంటె గుణాధికమై శాస్త్ర నిబద్ధమైనది. అందుచేతనే దానిని 'మార్గ' యనియు నృత్యమును 'దేశి' యనియు ఆలంకారికులు పేర్కొనిరి.

గీతి వాడకమే యర్థవంతముగా నృత్యము నల్లుట, తరువాత గలిగిన పెంపులలో విశేషము. బాలతీయ నృత్యమును విజయనంతముగా నేడు ఖండ ఖండంతరముల ప్రదర్శించుచున్న ఉదయశంకరుని నృత్యమే ఈ వాక్యమునకు దృష్టాంతము.

మిశ్రకళలోని యంగకళకు ఎంత సామరస్యమున్నదో యంత స్పర్థయున్నది. పంగీతమునకు శబ్ద సహచర్యము లేకున్నను లోటులేదని చూపుటకే జంత్రగానము పుట్టినది. అట్లే కవి వాక్యము లేకున్నను నాట్యము నిలువగలదని చూపుటకే కథాకళివంటి మూకాభినయము యత్నించినది. మరికొంతకాలమునకు, నృత్యమున శబ్దార్థమునేగాక భావాశ్రయమైన వాక్యార్థమును సంఘము ప్రదర్శింపవలెనని మానవు డింకొక సంస్కారమును జేసెను. తత్ఫలితముగా గ్రాత విక్షేప విద్య కొంత అపవృత్తమై అభినయమును పేరుదాల్చినది. క్షేత్రపదములు, జానలీలు మున్నగునవి ప్రదర్శితము లగునప్పుడు దాని స్వరూపమును ప్రత్యక్షముగా చూడగలము.

ఈ అభినయమునకు మీదిమెట్టు నాట్యము. రెండిటికినిగల సన్నిహితత్వమును బట్టి యే, అభినయ శబ్దము నాట్యపరముగా నవీతమునయోగింపబడినది. వ్యస్తములైన పదములను, జానలీలను మాత్రమేగాక నిబద్ధకావ్యములైన నాటకములను గూడ ప్రదర్శించుటవలన అభినయము నాట్యమైనది. కాగా పదముల యభినయము భావగీతమవంటిది. ప్రబంధము వంటిది నాట్యము.

కూచిపూడివారి నాటకప్రదర్శనమున (నవనాగరికులు సహించని చిందులు తొక్కుట, చేతులు తిప్పట) నాట్యవిద్యావరిణితోని ఈభిన్న భిన్నదశలను చూపుటకును నృత్య, నృత్య, నాట్య మిశ్రికరణమువలన ప్రదర్శనకు అభింశు సమగ్ర కళాసీద్ధిని చూపుటకును ఉద్దేశింపబడినవి. కావున యక్షగాన నాట్యము నృత్య నృత్యస్పృహితత్వమని గ్రహింపవలెను. పూర్వకాలమున సంస్కృత నాటక ప్రదర్శనములందు నృత్య, నృత్యములకు యధాభావసంపాద మొనగబడినది. ఇప్పటిమార్గ నాటక ప్రదర్శనమునందు కొంచెము నృత్యము (వదారాభినయం) మాత్రము విల్పినది. తక్కినదంతయు నాట్యమే.

ఇట్టి దశా పరిణామము నాట్యకళకేగాక తక్కిన చిత్రకళలకునూ సహజమైయుండినట్లే కన్పించుచున్నది. మొదట త్రిస్తోత్రకముగానే యున్నగానము తుదకు పద వ్యవర్థకముగుట యిట్టిదే.

అనంద రసాత్మకమై, బహుజనసంసారంజకమై ఈ నాట్య విద్య ప్రపంచములో ఆలరారుచున్నది.

“ఆపదలో అబల”

[గతసంచిక తరువాయి]

శ్రీ రంగధామ్

రెండో రంగం

(సుబ్బారావు చేతిలో సంచితో ప్రవేశిస్తాడు).

(తెర లేవగానే కమలా, నరసింహంగారు స్వేషి మీద పుంటారు. నమయం—మరునాటి ప్రార్థన)

కమల—తెల్లవారూ వీళ్ళ భజన కాలక్షేపంతో చెవులు చిల్లులు పడిపోయాయి. ఇలా వాలో జలుగ వక సాగితే నిజంగా మనం ఎక్కడి తెనా వెళ్లిపోవలసి వస్తుంది. అక్కయ్యకి పురుడు రాకపోవడంవల్ల అమ్మ అక్కడ వుండిపోవడంతో మనకి సలహా చెప్పేవాళ్ళే లేకుండా అయిపోయింది.

నర—(కళ్ళజోడులోంచి చూస్తూ) ఇదుగో, వెంటనే మీ అమ్మకు ఉత్తరం రాస్తాన్నాను. అదివచ్చి వీళ్ళభజనలేమిటో, అల్లరేమిటోలేలుస్తుంది. క్రిందటిసారి ఆ స్నేహితురాలు వెనక వాటా ఎప్పటికీ కాళీ చెయ్యకపోతే తమ పూసుకుని మూడు నిమిషాల్లో కాళీ చేయించింది.

కమల—ఎలాటి వాళ్ళైనావరే అమ్మదగ్గర ఎంతో భయభక్తులతో పుంటారు.

నర—అప్పుడప్పుడు నేను అనుకుంటూంటాను. నీకూ మీ అమ్మపాలక వచ్చిందని, నీక్కూడా కోసం పాలు ఎక్కువ. నిర్భర్తాలి అతన్ని చాలా మాట లనేకావ్.

కమల—లేకపోతే ఈ కాలేజీ కుర్రాళ్ళకి కాస్త సిగ్గు పడి మర్యాదగా తప్పుకుంటే పూర్తిగా లోకువ కట్టేసి నిడివించడం మొదలెడతారు.

సుబ్బారావు—హలో మామయ్యా!

నర—ఓహో! ఎప్పుడొచ్చావురా?

సుబ్బా—ఇదేరావడం. హలో కమలా! కులాసాయేనా? కమల—ఓహో! బావగారికి ఇన్నాళ్ళకి మేము జ్ఞాపక మొచ్చాం కాబోలు.

సుబ్బా—అబ్బే. ఎప్పుడూ జ్ఞాపకంలోనే వుంటున్నారు. కానీ తీరిక లేక ఇన్నాళ్ళూ రాలేకపోయాను.

నర—నువ్వు కాకినాడలో ఇంజనీరుగా పనిచేస్తున్నావు కదూ!

సుబ్బా—అవును మామయ్యా. మొన్ననే ‘కోర్పు’ పూర్తిచేసి ఉద్యోగంలో చేరాను.

కమల—ఇప్పుడే వస్తా (అని రోపలికి వెళుతుంది).

నర—విన్నూ మానీ అయిదారేళ్ళయిందిరా. మీ అమ్మా వాన్నా అంతా కులాసాయేనా?

సుబ్బా—అంతా కులాసాయే. ఆత్మయ్యేదీ?

నర—మా పెద్దమ్మాయిదగ్గరికి వెళ్లింది.

సుబ్బా—కమల చాలా పాడుగైంది కదూ మామయ్యా! కాలేజీలో చదువుతోందా?

నర—లేదురా. పి. యూ. సి. చదివి మానేసింది. ఇక్కడే డి. ఇ. వో. అసీనులో టైపిస్టుగా పనిచేస్తోంది.

(కమల కప్పుతో కాఫీ తెచ్చి సుబ్బారావు కిస్తుంది.)

కమల—కాస్త కాఫీ తీసుకో బావా.

సుబ్బా—ఓ. నీచేతో ఏమిచ్చినా తీసుకుంటాను.

కమల—ప్రస్తుతం కాఫీయేలే. (నరసింహం నుద్దేసింది) నాన్నా, ఒక్కసారిలోపలికి వస్తారా.

నర—ఇదిగో వస్తున్నా. (కమలా, నరసింహం లోపలికి వెడతారు. వెంటనే నరసింహం కూరగాయల సంచితో వస్తాడు.)

నర—ఇప్పుడే అలా బజారు వెళ్ళిస్తాను. (అని వీధిలోకి వెడతాడు.)

సుబ్బా—కాఫీ చాలా బాగుంది.

కమల—ఏదోలే. అధిమానంకొద్దీ అంటున్నావు.

సుబ్బా—అబ్బే. నిజంగానే కమలా. మీ పూర్వోద్ధామని రెండువెలలనుంచి వ్రయత్నం. కాని కొత్తగా ఉద్యోగంలో చేరడమేమో ఊపిరి సలపని వని అనుకో.

కమల—అంతా మెషిన్లతో వని అనుకుంటూ, చాలా కష్టం కదూ.

సుబ్బా—అబ్బో! చాలా పెద్దమెషిన్లులే. ఫారిన్ నుంచి వచ్చాయి. వాటి మెకానిజం అంతా తెలుస్తేనే గాని లాభం లేదు. ఒక్కొక్కప్పుడు వాటి మెకానిజం మార్చేయాలని వస్తుంది.

కమల—ఫారిన్ మెషిన్లకి లోపాలుంటాయా?

సుబ్బా—ఏమనుకున్నావు మరి. ఫారిన్ అని పేరేగాని వాళ్ళూ మనలాటి ఇంజనీర్లే.

కమల—మీ ఇంజనీర్లను చాలా గొప్పవాళ్ళనాలిసిందే. అలాంటి చదువులవల్ల దేశాని కెంతో పునయోగం.

సుబ్బా—అదిఫరేగాని కమలా, నేనిప్పుడొక ముఖ్యమైన పనిమీద వచ్చాను.

కమల—ఏమిటాపని బావా?

సుబ్బా—అబ్బే మరేంలేదు. నేనూ మానాన్నా మాటా మాటా అనుకున్నాం. ఆయన వాకు పెళ్ళిసంబంధాలు వెతుకుతున్నాడు. అందులో ఒక సంబంధం చేసుకోమని చాలా బలవంతం చేస్తున్నాడు.

కమల—అయితే పెళ్ళికొడుకు వయ్యావన్నమాట.

సుబ్బా—ఆ సంబంధం వాకెంతమాత్రం ఇష్టం లేదు.

కమల—అయితే మానెయ్యి.

సుబ్బా—అందుకే మామయ్యకా విషయం చెబ్దామని వచ్చాను.

కమల—బాగాచేవుందిగాని బావా, రాత్రి తెల్లవారూ నువ్వు ట్రైనులో అలిసి పోయివుంటావు, కాస్త వేస్తేళ్ళు స్నానం చేసి విశ్రాంతి తీసుకో. అప్పుట్లు చెప్పటం మరిచాను. తెల్లవారూ సూక్ష్మా నిద్రర్లు

సుబ్బా—ఏం? ఏమైంది?

కమల—మాయంట్లో అద్దె కున్న స్టూడెంటుగారు భజన కాలక్షేపం ఏర్పాటు చేసారు.

సుబ్బా—స్టూడెంటా? భజన కాలక్షేపమా?

కమల—అదంతా పెద్ద కథలే. వద, స్నానం చేద్దావుగాని

సుబ్బా—ఏమిటా కథ? వెంటనే చెప్పియ్యి.

కమల—ఏమీలేదు. మూడు వెలలనుంచి ఆగదిలో అద్దె కుంటూ మమ్మల్ని వానా ఇబ్బంది పెడుతున్నాడు. చివరకు మాకు విసుగొచ్చి గది ఖాళీచెయ్యమంటే, మామీద కనీకొద్దీ మమ్మల్ని బాధ పెట్టాలని తెల్లవారూ భజన చేయించాడు.

సుబ్బా—ఏమిటి? ఎవడీ ఆకతాయి! వాడి సంగతేదో ఇప్పుడే తేల్చేస్తాను. వాణ్ణి వెంటనే గది ఖాళీ చేయించేస్తాను.

కమల—నువ్వు కలుగ జేసుకోకు బావా. అతను చాలా పెద్ద రొడీ.

సుబ్బా—వాసంగతి వాడికి తెలియదు. నేనుతలుచుకుంటే అవలు వాడిని ఏ కీలు కా కీలు ఊడ తీసి కూర్చో పెడతా.

కమల—ముందర స్నానం చెయ్యి బావా. తరువాత చూద్దాం.అయినా వాళ్ళింకా నిద్రనుంచి లేవలేదు.

సుబ్బా—నరే, అయితే మనస్సుట్లు స్నానం చేస్తాను. (అనిగదిలోకి వెడతాడు.)

(నరసింహం కూరగాయల సంచితో వస్తాడు.)

నర—కొట్టువాడు అరవిష్టననేకాదు. అప్పుడు పాపం ఆక్రూడు రెండ్రూపాయలు అప్పిస్తే, కూరలు కొనుక్కొచ్చా

కమల — ఊహ! బావమంటాడు. ఎలాగో ఒకలాగకొను
క్కిచ్చారు. అదేవాల. (అని కూరగాయల
నంచి లోపలికి పట్టికెళ్తుంది. నరసింహం,
కుర్చీలో కూచుని ఏదో రాసుకుంటాడు.
వేణు ప్రవేశించి రమణరావు గదిదగ్గర
నిలబడతాడు.)

వేణు — ఒరేయి రమణా! (రమణరావు లోపల్నుంచి
నైట్ డ్రస్ లో వస్తాడు.)

రమ — ఏమిటా గోరి.

వేణు — తొందరగా తెనులా. మనం ఎలక్షనుప్రావ
గాండాకి వెళ్లాలని శర్మ చెప్పాడు.
రమణ — ఎంత సేవయిందిరా నువ్వు లేచి?

వేణు — సేవలేచి చాలా సేవయింది. అలా కాఫీ
పోటులుకువెళ్ళి కాఫీ త్రాగొచ్చాను.

రమ — నరే ఇప్పుడే వస్తున్నావుండు.

(అనిమళ్ళి గదిలోకి వెడతాడు. వేణు వీధి
లోకి వెడతాడు. సుబ్బారావు లోపల్నుంచి వస్తాడు.)

సుబ్బా — గడియారం టైము కరెక్ట్ నా మామయ్యా?

నర — కొంచెం ముందుకు పరిగెట్టాంటుందిరా.
ఎన్నిసార్లు రిపేసు చేయించినా అలాగే వుంది.

సుబ్బా — నరేలే. దాని మెకానిజం మార్చేద్దాం.

నర — నువ్వు గడియారాలు కూడా బాగు చేస్తా
వేమిటా?

సుబ్బా — ఒక్కగడియారమేమిటి? ఏదైనా నరే
మెకానిజం మార్చి పారేస్తాను.

నర — అబ్బా!

సుబ్బా — నీక్కావాలంటే పరదాకి ఒకరాకెట్
తయారుచేసి చంద్రమండలానికిపంపించేస్తాను.

కమల — (ప్రవేశించి) ఆ కాఫీమిషను బాగు చేశావా
బావా?

సుబ్బా — అబ్బే. అది అలా బాగుపడదు. దాని 'మెకా
నిజం' మార్చిపారేయ్యాలి. నేను రేపుదాన్ని
నాతో తీసికెళ్లి బాగుచేయిస్తా.

నర — వదులేరా. ఏదో ఒకమాదిరిగా బాగావే
పనిచేస్తోంది. కాస్త 'స్క్వా' లాజపు
తూంటుంది. దాన్ని బిగిస్తే పరి.

సుబ్బా — దానిబదులు ఒక్కొక్కడే తయారు
చేస్తాను.

కమల — స్క్వా లాజపడం ఒక మెషిన్ కేకాదు.
మనుషులకు కూడా అవుతూంటుంది.

సుబ్బా — మనంకూడా 'మెషిన్' లాంటి వాళ్ళమే
ననుకో. ఈశరీరమనే 'మెషిన్' పరిగాపని
చేసినంతకాలమే. లేకపోతే.....

కమల — (నవ్వుతూ) మెకానిజం మార్చేయ్యాలి
సాస్తుంది.

సుబ్బా — పరిగ్గా చెప్పావు.

(రమణరావు బాత్ రూము నైపు వెడతాడు.
సుబ్బారావు అతన్ని చూస్తాడు. అదే సమయంలో
శర్మ, రమణరావుగది వరకూ వచ్చి నిల్చుని
మాటలు వింటాడు.)

సుబ్బా — ఈయన ఎవరూ?

నర — అరూములో అద్దెకుంటున్న అబ్బాయి.

సుబ్బా — (కమలతో) ఇతనేనా అల్లరి చేస్తున్నా
డని చెప్పావు.

కమల — అవును.

సుబ్బా — నరే ఇతన్ని సాయంకాలంకల్లా భాళి
చేయించేస్తానుండు.

కమల — నీకెందుకులే బావా శ్రమ. ఏదో పరదాగా
వచ్చావు. ఈఒక్కరోజూ తగువుతో,
తంటాలో గడపడమెందుకు.

సుబ్బా — అబ్బే, అలాఅనకు. నువ్వు ఇటువంటి రౌడీల
మధ్యఅష్టకష్టాలా పడుతూ కాలం గడుపు
తూంటే నేనక్కడ ఎలా వుండగలను.
నిన్నిలా పదిలిపెట్టి వెడితే, పౌదయమంతా
'డ్రీలింగ్ మెషిన్' క్రింద పెట్టినఫ్లేటులా
చిల్లలు పడిపోతుంది.

నర — ఒరే, కమలకియేదాదే పెళ్లి చేసేద్దామని
వుందిరా.

సుబ్బా — ఎవరా వరుడు?

నర — నేను కట్నాలిచ్చుకోలేనని నీకు తెలుసుకుదా.
కట్నంలేకుండా ఎవరు చేసుకుంటే వారికే
ఇస్తాను.

సుబ్బా — ఆ విషయమే నీతో నేను మాట్లాడాలని
వచ్చాను.

కమల — వాన్నా, మళ్ళీ ఒకసారి భూషణంగారి
దగ్గరకువెళ్లి రాతంతా వాళ్ళు చేసిన
గోరి చెప్పిస్తా న్నావు.

సర — (ఖంగారుగా) అవునమ్మా, అప్పుడే తొమ్మిదయింది. మళ్ళీ ఆయన బయటకు వెళ్ళి వేళయింది. ఇప్పుడే వెళ్ళొస్తా. (ఆని బయటకు వెడతాడు)

కమల — ఇప్పుడే వస్తానుండుబావా. అన్నం వారున్నున్నాను.

(కమల ఇంటిలోపలికి వెడుతుంది. రమణరావు బాత్ రూములోంచి బయటకు వస్తాడు. సుబ్బారావు ‘ఏయ్ మిస్టర్’ అని పిలిచినా వినిపించుకోకుండా వెళ్ళిపోయాడు.)

సుబ్బా — మిమ్మల్నే. (అంటూ అతనివెనకాలే వెడతాడు. రమణరావు వెనక్కి తిరిగి చూడకుండా తనగదిలోకి వెడతాడు. సుబ్బారావు అతనివెనకాలే గదిలోకి వెడుతుంటే, శర్మ అడ్డు వెడతాడు.)

శర్మ — ఆగండి, అనలు మీరెవరు?

సుబ్బా — నేను ఆయనతో మాట్లాడాల్సి.

శర్మ — వీళ్లేదు. ఆయనతో మాట్లాడాలంటే చాలా గొడవుంది. నేనాయన అంతరంగిక కార్యదర్శిని. ముందర వాడగ్గర ‘వర్మిషన్’ పొంది, ‘ఏంగేజమెంటు ఫిక్స్’ చేసుకోవాలి. ఇంటర్వ్యూ గ్రాంటయ్యాక మాట్లాడాలి.

సుబ్బా — ఈ ఇల్లెనరిద్ తెలుసా మీకు.

శర్మ — మీదిమాత్రం కాదని తెలుసు.

సుబ్బా — మా మేనమామగారిది.

శర్మ — కావచ్చు.

సుబ్బా — ఆయన నీ రూము ఖాళీ చెయ్యమనండి.

శర్మ — అలా చెప్పటానికి మీకేమీ హక్కులేదని తెలియ జెయ్యటానికి చాలా విచారిస్తున్నాను. మీరాచ్చిన వనేదో మీరు చూసుకోండి. మా విషయాలలో కలుగ జేసుకుంటే చాలాచిక్కులోన పడతారు.

సుబ్బా — మిస్టర్, మీ బెదిరింపులకు జడసి పోవడానికి, ఆ మనలాయన్ను కాదు.

శర్మ — మిస్టర్, మీ డాబుల్లి నిజమనుకోటానికి అడపిల్లలం కాము.

సుబ్బా — మీరు మర్యాదగా రూము ఖాళీచేస్తారా? లేదా?

శర్మ — మీరు మర్యాదగా అవతలికి దయచేస్తారా లేదా?

సుబ్బా — అనలు మీ రెవరండి? అదై కున్నది అతను. అతనితో మాట్లాడడానికి నేను వస్తే నన్ను మీరు అవుతారేమిటి?

శర్మ — నేనూ అదే అడుగుతున్నా. ఇంటాయన చుట్టూ లండరూవచ్చి రూము కాళీ చెయ్యమనడానికి వాళ్ళకు హక్కు ముందంట? మీ మంచి కోసమే చెప్తున్నాను. మావాడికి కోసం వచ్చిందంటే మీరు బొత్తిగా ‘డామేజిడ్ కండిషను’లో ఇంటికి వెళ్ళాల్సింటుంది.

సుబ్బా — ఏమై వానరే, ఆయనచేత గది ఖాళీ చేయిస్తాను.

(లోపల సోడాబుడ్డి కొట్టిన శబ్ద ముపుతుంది. రమణరావుచేతిలో సోడాబుడ్డితో బయటకు వచ్చి, సుబ్బారావునిచూసి ‘యూ గెటవుట్!’ అని అరుస్తాడు.)

రమణ — నువ్వు ఈ గది సంగతెత్తావంటే జాగ్రత్త. (నరసింహంగారు ఖంగారుగావచ్చి ‘పదరా సుబ్బారావు’ అని పిలుస్తారు. రమణరావు ఒక్క నిమిషం చేతిలో సోడాబుడ్డితో నిలబడతాడు. వేణూ, గదిలోంచి బయటికి వస్తాడు.)

సర -- (అత్యుదాస, న బ్బారావు చెవివద్ద) అ బుడ్డితో ఎదుటివాడిబుర్ర బ్రద్దలు కొడతాడటరా.

సుబ్బా — అమ్మబాబోయ్! గాజబుడ్డితోనే! (రమణరావు సోడా గడగడ త్రాగేసి గది లోపలికివెళ్ళి బుడ్డిపెట్టి బయటికి వస్తాడు.)

రమణ — (వతి అడ్డమైన గాడిదా గది ఖాళీ చెయ్యమంటే ఊరుకునేదలేదు.

(రమణరావు, వేణూ, శర్మా ముగ్గురూ బయటికి వెళ్ళిపోతారు)

సుబ్బా — ఎందుకని పూరుకున్నానగాని వాడిని అక్కడ పాతేసివుండును.

సర — పూరుకోరా, వాడుత్తి మొండిఘటం.

కమల — (గబగబ వచ్చి) ఏం జరిగింది?

సర — ఏముంది, కాన్స్టేబుంటే ఆ సోడాబుడ్డితో కొట్టేసి వుండేవాడు రమణరావు వీళ్ళి.

కమల—ఎంత ప్రమాదం! నీకు తెలియదు కాబోలు.

అతను సోదాబుద్ధులలో యుద్ధం చేస్తాడుట!

సుబ్బా—ఆ సంగతి తెలుసుంటే ఒక విషయ గన్న, రైఫిల్ నేనూ తెచ్చేవాణ్ణి.

కమల—పోనిస్తా బావా. ఏదో రాకరాక వచ్చావు. కాస్తేపు సరదాగా మాట్లాడుకొందాం. అతనిని పట్టించుకోకు.

సర—అన్నట్లు, మరి నీ పెళ్లి విషయం ఏదో చెప్తా న్నావు.

సుబ్బా—(సరదాగా) నా పెళ్లి విషయమా?

సర—అదే, నీ పెళ్లి విషయమే.

సుబ్బా—అదికాదు మామయ్యా, అతనలా గది ఖాళీ చెయ్యకుండా మొండికేస్తే మనం పూరు కోవడమేనా?

కమల—ఇంక ఒక్కటే మార్గంవుంది.

సుబ్బా—ఏమిటది?

కమల—సత్కాగ్రహమే. ఇంక అతని రూముముందు కూర్చుని అతను కాళీ చేసేటంతవరకూ నిరాహారదీక్ష నవలంబించడమే.

సుబ్బా—నువ్వొద్దు కనులూ. ఆ పని నేనుచేస్తాను.

కమల—నీ కెందుకు బావా, ఆ పని నేను చేసేతీర తాను.

సుబ్బా—నువ్వు విద్రాహణాలు లేకుండావుంటే నాకు దిగులు వేస్తుంది. నేను బ్రతకలేను.

కమల—నీకు నామీద అమాత్రం సానుభూతివుంటే అదే చాలు.

సుబ్బా—నువ్వంటే నాకు ఎంత ఇదో నీకు తెలియదు.

కమల—నువ్వుమాత్రం బాధ పడడం నా కిష్టమను కున్నావా?

సుబ్బా—నామీద అమాత్రం జాలుంటే అదేచాలు.

సర—మీ ఇద్దరూ వద్దు. ఆ సత్కాగ్రహ మేదో నేను చేస్తాను.

సుబ్బా—పోనీ మన ముగ్గురిలో ఎవరుచెయ్యాలో లాటరీ వేద్దాం.

కమల—అక్కర్లేదు. నేను చెయ్యాలని నిశ్చయించు కున్నాను.

సుబ్బా—(ఏదో జ్ఞాపకం వచ్చిన వాడిలా) నేనెప్పుడో ఒక స్నేహితుణ్ణి కలుసుకుని వస్తాను. (బయటికి వెళ్తాడు.)

సర—వంటయిందా అమ్మాయి?

కమల—అ! బావ భోంచేసివేడిలే బాగుండును.

సర—ఏదో చట్నీపు చూపుగా వచ్చినందుకు వాడికి బాధ తగులుకుంది.

కమల—బావది చాలా మెత్తని మనసు.

(‘బావగారూ’ అంటూ దీక్షితులు హెల్లా లూ, పెట్టి పట్టుకుని ప్రవేశిస్తాడు.)

సర—ఓహో! దీక్షితులుబావగారా. రండి. రండి.

దీక్షితులు—నే ననుకున్నట్లు అయింది సరిగ్గా భోజనం వేళకి ముందే రాగలిగాను. బావగారూ, రైలు గంటన్నర లేటయ్యేటప్పటికీ, ఇక్కడ భోజనాల టైముకి రాగలుగుతానో లేదో అని బాధ పడ్డాను. ఎందుకంటే అడ్డమైన హోటళ్లు లోనూ భోంచేస్తే నా వంటికి వడదు. అక్కగారు మీ యింటికి వెళ్లమని మరీ మరీ చెప్పారు. ఆ! ఏ మమ్మాయి, అలా నిలబడి పోయావేమిటమ్మా కాసినీ మంచినీల్లియ్యి.

కమల—అలాగేనండి (అని లోపలికి వెళుతుంది.)

దీక్షితులు—ఇలాంటి విషయంలో మా పెద్దకోడలుండే, బహు చలాకీ. ఓహోహో! ఆ అమ్మాయి తెలివి తేటలు అద్భుతం. మా పెద్దబ్బాయి మనసులో మాట ఇట్టే గ్రహించేస్తుంది. వాడుమట్టుకు తక్కువా. పెద్దదాక్టరు. బావగారూ, మీకు తెలుసో లేదోగాని, ఇండియాలోఉన్న డాక్టర్లందరిలోకి ఘన రావలినవాడు మా అబ్బాయి.

సర—అలాగా!

దీక్షితులు—వంటయిందీకదూ అమ్మాయి? పంథోమ్మిది వందల ముప్పైమూడులో మొట్టమొదట నే నీ పూరు వచ్చాను. ఆ రోజులే వేరు. అయ్యరుహోటల్లో నాకోసం ప్రత్యేకంగా వండించేవారు. అవి చర్మతాత్మకమైన రోజులు. నేను ఆ రోజుల్లో రెమిమ్యూ ఇన్ స్పెక్టరుగా వుండేవాణ్ణి. వంటంతా నేటిలోనే చేశావా? నూనె వాకు వడదు.

నర—అఁ దానికేముంది. మీకోసం గబగబ అర గంటలో నేతిపోవుతో కూ రేదేనా చేస్తుంది

దీక్షితులు—(కమలతో) త్వరగాకానియ్యి. పోనీ నాలుగు కూరముక్కలు నేతిలో వేయించెయ్యి. ఆ బావ గారూ, పంధొమ్మిదివందల నలభై అయిదులో నేను తిరువతి వెళ్ళాను. ఓహోహూ, ఏమి తిరువతి! చరిత్రాత్మకమైన దర్శనం. జన్మ తరించిపోయింది. ఆ యేడే జయప్రకాశ్ పుట్టాడు.

నర—అంటే మీ రెండో అబ్బాయి కదూ?

దీక్షితులు—అవును. వాడి తెలివి తేటలు అద్భుతం. పంధొమ్మిదివందల నలభైలో మా యింటికి ఒక జ్యోతిష్ముడు వచ్చాడు. అతను బ్రహ్మాండ మైన శాస్త్రవేత్త. ఆయన చెప్పాడు, మరొక అయిదేళ్లలో మా యింటిలో ఒక గొప్ప వ్యక్తి పుడతాడని. అలాగే మావాడు పుట్టాడు. వాడు పుట్టిన రెండేళ్లకే మనకు స్వరాజ్యం వచ్చింది.

నర—ఇప్పుడేం చేస్తున్నాడు?

కమల—మామగారూ, కొంచెం కాఫీ కలిపియ్యనా?

దీక్షితులు—అలాగేగాని, ఇప్పుడు భోంచెయ్య బోతూ కాఫీ ఎందుకూ. పంధొమ్మిదివందల ఇరవై అయిదులో అయిది నా కీ కాఫీ అల వాటు. అప్పటినుంచి అలా సాగిపోతూనేవుంది. అప్పుడొక ఆయ్యరు స్నేహితు డుండేవాడు. మా యిద్దరి స్నేహం చరిత్రలో సువర్ణాక్షరా లతో ఉండిపోదగింది.

నర—మీ రెండో అబ్బాయి ఏం చేస్తున్నాడన్నారు? (కమల లోపలికి వెళుతుంది.)

దీక్షితులు—వాడి చరిత్ర అద్భుతం. వాడికి రాజాజీ అంత తెలివితేటలున్నాయి. ఆ మాటకొస్తే వాడు సర్ సీ. వి. రామన్ అంతవాడవుతాడని అనుకుంటున్నాను. (ప్రస్తుతం బి. యస్. సీ. లో పార్టు ఒకటి ఉండిపోవడంవల్ల రేపు సెప్టెంబరు పరీక్షకు వెళుతున్నాడు. (కమల కాఫీ కప్పుతో (వవేళించి ‘తీసుకోండి మామ గారూ’ అని ఇస్తుంది.) వాడికోసం ఒక గది

అద్దెకు తీసుకుందామని వచ్చాను. మీఇంటిలో ఒక గది ఉందిటగా. మా కివ్వడానికి మీకేం అభ్యంతరం లేదనుకుంటాను.

నర—అయ్యో! అంతకన్నా. (ప్రస్తుతం ఒక స్టూడెంటు ఉంటున్నాడు. అతన్ని ఖాళీచెయ్య మంటున్నాం. కానీ ఖాళీ చెయ్యనని మొండి కేస్తున్నాడు. అతను ఖాళీచేస్తే తప్పక ఇస్తాను

దీక్షితులు—రక్షించారు. ఎలాగా ఈ నాలుగు నెలలూ కాలక్షేపం చెయ్యడం? అని చూస్తున్నాను. పంధొమ్మిదివందలనలభై నాలుగునుండిహోటలు భోజనం పడటంలేదు. ఇక్కడే వుంటే నాలుగు మెతుకులు అమ్మాయో, అక్కగారో వుడకేసి పెడతారు.

కమల—(లోపల మండిపోతున్నా సైకి మర్యాదకి) మీ అబ్బాయి చదువుకి మీరు కూడా ఇక్కడే ఉండాలా?

దీక్షితులు—నాకూ ఈ వూళ్లో వసుంది. అందుకని ఉండదల్చుకున్నాను.

కమల—ఆ గదిలోవున్న స్టూడెంటు వట్టి మొండి వాడు. అతను కాఫీ చేసేట్టులేడు.

దీక్షితులు—నాకోసం ఖాళీ చెయ్యమని (బ్రతిమాలా)ను. మా అబ్బాయికి కూడా హోటలు భోజనం పడదు. ఎలాగా తర్వాత నువ్వు మా కోడలువి అవబోతున్నావు కాబట్టి వాడి సంగతంతా నువ్వే చూసుకోవాలి. వట్టి మొహమాటుస్తుడ.

కమల—(లేని నవ్వు తెచ్చిపెట్టుకొని) అఁ. మనం అను కున్నవన్నీ అవుతాయేమిటి.

దీక్షితులు—(నవ్వుతూ) నాకు తెలుసు. మా అబ్బాయిని చేసుకోవాలని నీకు వుందని. నీ మనసు లోని కోరిక నెరవేరుతుంది.

కమల—ఛ! ఛ! నా కలాంటి వూహలేదు.

దీక్షితులు—సిగ్గుపడకు. ఇప్పుడే నేను అలా బజారులో తెల్లి అబ్బాయికోసం ఒక ఫ్లామ్మ కొనుక్కొన్నాను. ఆట్టే ఆలస్యం చెయ్యను. (వెడతాడు.)

కమల—(కోపంగా) నాన్నా, ఏమిటి బోరు. ఈయనకు గది ఇస్తానని ఎందుకన్నారూ?

నర—ఆ స్వూడెంటు ఎలాగా ఖాళీ చెయ్యడు కాబట్టి మర్యాదకి అన్నాను.

కమల—అనలు ఈయన మనింటో తిన్నవేస్తే వీళ్లకి చాకిరీ ఎవరు చేస్తారు. నేను చెయ్య లేను బాబూ. పైగా నేతిపోవటం పోటులు తిండి పడడటం.

నర—పోనీయమ్మా. అతను మీ అక్కయ్య సిన మామగారు. ఏదో ఒక్కరోజుండి వెళ్లిపోతాడు.

కమల—ఒక సంవత్సరం లోపల కదిలేటట్లు లేదు.

నర—అబ్బే. కాస్తేపుంటే రమణరావుగది ఖాళీ చెయ్యడని తెలియగానే మరోగదికోసం వెతుక్కుని వెళ్లిపోడు?

కమల—బ్రతికాం. అతను గది కాళీ చెయ్యకపోవడం మనల్ని రక్షించింది.

నర—అది తెలిసే నే నా మాటన్నాను.

(సుబ్బారావు పాదపుడిగా వస్తాడు.)

సుబ్బా—మామయ్యా, రమణరావు ఇంకా కాళీచేసి తీరతాడు.

నర—ఏం? ఏం జరిగింది?

సుబ్బా—మా స్నేహితుడి తండ్రి వరదానంగరని ఆయన ఎంతచెప్పే ఇతనికి అంతట. నేను మా స్నేహితుడి కీ ఏషయమంతా చెప్పాను. అతను వాళ్ల నాన్నగారిద్వారా, గది ఖాళీ చెయ్యమని రమణరావుకి చెప్పిస్తానన్నాడు.

కమల—వద్దులే బావా. అతను ఖాళీ చెయ్యకపోతేనే మంచిది.

నర—ఒరేయ్, ఇంక మనం అతన్ని ఖాళీ చెయ్యమని పట్టుపట్టనద్దు.

సుబ్బా—అదేమిటి? ఇప్పటివరకూ అతను ఖాళీ చెయ్యకపోతే సత్కాగ్రహం చేద్దామనుకున్నాం కదా. మళ్ళీ గాలి ఇలా తిరిగిందేమిటి?

కమల—కారణం ఏమిటో ఇప్పుడే నీకు తెలుస్తుంది.

(దీక్షితులు వ్రవేసిపోడు.)

దీక్షితులు—అన్నట్టు, బావగారూ చెప్పు లెక్కడో పారేసుకున్నాను. బయట కాళ్ళు కాలిపోతున్నాయి. మీ చెప్పు లొకసారివ్వండి. పంధోమ్మిదివందలబిళ్లెయారులో ఒక చెప్పుల జత కొన్నాను. అది మూడేళ్ళు వాడాను.

మళ్ళీ పంధోమ్మిదివందల అరవైలో మరొక జత కొన్నాను. అది నాలుగేళ్ళు వాడాను. అది నిజంగా నాకు పరితాతృకంగా పేవ చేసింది. మళ్ళీ ఈ జత మొన్ననే కొన్నాను. రైలోలో పోయాము.

నర—అయ్యో, నా చెప్పులు వేసుకోండి.

కమల—(వెలుకారంగా) అవి పంధోమ్మిదివందలఅరవై యారులో కొన్నవి.

దీక్షితులు—(సుబ్బారావుకేసిచూసి) ఈ అబ్బాయనరూ?

నర—అతను మా మేనల్లుడులెండి. ఇంజనీరుగా ఉంటున్నాడు.

దీక్షితులు—ఇరవేం ఇంజనీరు గాని, మా పెద్దమ్మాయి కొడుకు—వాడండి ఇంజనీరంటే. నాడికి అయిదేళ్ళున్నాయో లేవో ఇంట్లోవున్న వస్తువులన్నీ విరగ్గొట్టేస్తాడు. రేడియోలూ, గడియారాలూ, అన్నీ వాడి చేతిలో ధ్వంసం అయిపోవలసిందే. వాడు పెద్దయితే చూసుకోండి, ఎంత గొప్ప ఇంజనీరు అవుతాడో.

నర—అలాగా!

దీక్షితులు—వాళ్లమ్మ పోలికలెండి అది నిజంగా చదువులో నరస్వతి. పంధోమ్మిదివందల నలభై మా పూర్వో యం. యస్. సుబ్బలక్ష్మి పాటకచ్చేరీ చేసింది. ఆ మర్నాటి నుండి రోజూ మా యింటో మా అమ్మాయి పాటకచ్చేరీ చేసింది. దాన్ని మేమంతా గాన సరస్వతి అని పిలుస్తావుంటాం.

నర—మా సుబ్బారావు కూడా వచ్చేవాడు. భోంచేద్దాం.

దీక్షితులు—ఇదిగో ఇప్పుడే వచ్చేస్తాను. భోంచేశానంటే మళ్ళీ పడుకోవలసి వస్తుంది. ఇప్పుడే వెళ్లి సరుకులు కొనుక్కొచ్చేస్తాను. అన్నట్లు మా జయప్రకాశ్ రేపు ప్రార్థన వస్తున్నాడు. జాగ్రత్త అమ్మాయి. వాడి భారమంతా నీదే. ఆ గదిలో అబ్బాయిని సాయంకాలమే ఖాళీ చేయ్యమందాం.

నర—అతనితో చాలా పేనియే.

దీక్షితులు—నే నతన్ని ఒప్పిస్తాగా. ఆ సంగతి నాకు వదిలెయ్యండి. పంధోమ్మిదివందలనలభైలో ఒక

చారిత్రాత్మక సంఘటన జరిగింది. ఇలాగే ఒకరింటోంచి ఒక అద్దెక్కున్న ఆసాపి చెయ్యలేదు. ఆయన ఎవరు చెప్పినా వినలేదు. అప్పుడు నే నాయనతో ఒకప్పుట మాట్లాడాను. ఆయన వెంటనే ఖాళీ చేసేశాడు. నేనా అబ్బాయిలో మాట్లాడుతాను. లతనే ఖాళీ చేస్తాడు. వస్తా. (బయటికి వెడతాడు.)

సుబ్బా—ఎవరి ‘కేలందరు’ మహాశయుడు?

కమల—చూ అక్కయ్య పిసమామగారు.

సుబ్బా—ఇక్కడి కెందుకొచ్చాడు?

కమల—వాళ్ళ బొబ్బాయి సెప్పెంబరు సరిక్కు కట్టాడుట. మన గది ఖాళీ అయితే అందులో వుంటారుట. సాపం ఆయనకి పోతుంటు భోజనం వడదుట.

సుబ్బా—‘మైగాడ్!’ మీ యింటోల్ల తిప్ప వెయ్యదల్చుకున్నాడన్న మాట. అయినా తనవాళ్ళ గురించి రైలింజను రాదలాగా తెగ వాగుతాడేమిటి! ‘బోరు’ కొట్టెయ్యటంలేదు?

కమల—ఏదైనా భరించగలంకాని ఆయన బోరు భరించలేం బాబూ.

నర—తను బోరుకొట్టున్నానని ఆతనికి తెలియదు.

కమల—అది మరి ప్రమాదం. మనలాటి తెలిసిన వాళ్ళయితే ఫరవాలేదుగాని, తెలియనివాళ్ళ ఇతనికి ‘స్క్వా’ లాజనుకుంటారు.

సుబ్బా—తలలో ‘బేరింగు’లు దెబ్బ తిన్నట్లున్నాయి. కాన ‘మెకానిజం’ మారిస్తే బాగుండును.

కమల—నాన్నా! ఏమైనాసరే ఆ గదిమ్మాతం ఆతని కియ్యెద్దు.

నర—ఎలాగమ్మా! ఆతను మీ అక్క పిసమామగారు. ఆతనిమాట కాదంటే మీ బావగారు ఏమనుకుంటాడో, నాకేమీ తోచటంలేదు.

సుబ్బా—ఇంతకీ ఆ స్వాడెంటు ఖాళీ చెయ్యాలికదా.

కమల—అతను ఎల్లాగూ ఖాళీ చెయ్యడు కాబట్టి ఆయనను వెంటనే మరోగది చూసుకోవలదా.

సుబ్బా—సాపం. అన్యాయంగా ఆ స్వాడెంటు ఖాళీ చెయ్యటంలేదని బాధపడ్డాం. విజంగా ఆతని పట్టుదల ఇప్పుడు మనకి రక్షయింది. మామయ్యా, ఆ స్వాడెంటుని నువ్వు చాలా మర్యాదగా చూడాలి.

కమల—కొంచెం కోవధారి అనేగాని, అతనంత మర్యాదనుడున్నాడు.

నర—అవునునుమీ. ఏమాట కామాట చెప్పుకోవాలి. అతనిమాట తీవ్రమైనా మనసు మెత్తన.

కమల—వాళ్ళ తెల్లనార్లు భజన కాలక్షేపం పెట్టుకున్నా మన కేమీ ఇబ్బందిలేదని చెప్పేయ్యండి.

నర—కావలినే. మనం కూడా భజన మొదలెడదాం.

సుబ్బా—అదేమిటి? ఏదో రిక్వా వచ్చినట్లుంది! (రమణరావు, శర్మా బయటనుంచినట్లు లతని గదిలోకి వెడతారు. రెండు పెట్టెలూ, రెండు బెడ్డింగులూ బయట పెడతారు.)

రమణ—ఒరేయ్ శర్మా, నువ్వు సామాను రిక్వాల్ వేయించరా. నేను ఈ యింటాయనతో మాట్లాడి వస్తాను.

(కమలా, సుబ్బారావు ఒకరి మొహం ఒకరు తెల్లబోతూ చూసుకుంటారు. నరసింహంగారు రమణరావు వైపు చూస్తారు.)

నర—సామానంతా బయట వేస్తేమిటి?

రమణ—ఏమండీ. నేను ఇప్పుడే మీ రూము ఖాళీ చేసేస్తున్నాను.

(కమలా, సుబ్బారావు ‘అ!’ అంటారు.)

నర—అయ్యో! అదేమిటి? ఇంత హఠాత్తుగా ఖాళీ చెయ్యడం మేమిటి?

సుబ్బా—ఇలా ఖాళీ చేస్తారనుకోలేదే.

కమల—అంత అవసరం ఏ మొచ్చిందబ్బా!

రమణ—అదేమిటండీ, మీరేగా నన్ను ఖాళీ చెయ్యమన్నారు.

నర—అబ్బే. ఏదో మాట వరుసకన్నాను. కానీ.....

సుబ్బా—విజానికి మీరు ఖాళీ చెయ్యాలనే ఉద్దేశం. లేదు.

కమల—అయినా ఎందుకు ఖాళీ చెయ్యడం?

రమణ—బలే! మీరు చాలా చిత్రమైన వ్యక్తుల్లా వున్నారు. ఈ క్షణంవరకూ నన్ను గది ఖాళీ చెయ్యమని తెగ వత్తిడి చేసారు. తీరా నేను ఖాళీ చెయ్యదల్చుకునేసరికి ఇలా పేల్లటు మారుస్తున్నారేమిటి?

సర — ఏదో ఆ గది అవసరం వుంటుందనుకున్నాం.
ఇప్పుడు మరి మీరు ఖాళీ చెయ్యవక్కరలేదు.

సుబ్బా — మీరు మరోలా అనుకోకపోతే, ఆగదిలో
మీ యిష్టమొచ్చినన్ని రోజులు ఉండాలని నా
ఆభిప్రాయం.

కమల — మీరుంటే కాస్త సందడిగా ఉంటుంది.

రమణ — ఇదంతా చూస్తే తమాషాగావుంది. అయినా
వరదానంగారు వాతో చెప్పారు కాబట్టి నేను
ఖాళీ చేసేస్తున్నాను.

సర — ఎంతమాత్రం చెయ్యవద్దని 'రిక్వెస్ట్'
చేస్తున్నాను.

రమణ — ఎందుకులేండి, నా స్నేహితులతో చేరి
నానా గోడవా చేస్తూంటాను. నేను వుండడం
అంత మంచిదికాదు.

కమల — అలా మేమెప్పుడూ అనుకోలేదే!

రమణ — ఎందుకనుకుంటారు! అనలు నేను
త్రాగుబోతుని కాబట్టి ఈ గది నా కద్దె
కివ్వడమే పొరపాటుం దనుకుంటున్నాను.

సుబ్బా — అలా ఎవరన్నారు? మీ అంతమంచి
వాడు లేడని వరదానంగా రబ్బాయి చెప్పాడు.

రమణ — చూడండి. మనిషన్నవాడికి ఒక్కసారి
చెప్పే బుద్ధుండాలి. మీరు అబ్బిసార్లు ఖాళీ
చెయ్యమని చెప్పాక ఉండడం నాదే పొరపాటు.

కమల — మా ఉద్దేశం అదికాదు.

రమణ — పైగా నేను వట్టి మొండివాణ్ణి.

సర — ఛ! ఛ!

రమణ — మొండివాడు రాజకన్నా బలవంతుడని మీరే
చెప్పారు.

కమల — (నొప్పుకుంటూ) కోపంలో అన్నమాటలు
వట్టింనుకుంటే ఎలా?

రమణ — నేను ఎలాగా రోడినయ్యే. కాశీలకు
కోపం రాకూడదంటే ఎలాగండి?

సుబ్బా — శుద్ధ అబద్ధం. వరదానంగారి అబ్బాయి
మీరు చాలా పెద్దమనిషి అని చెప్పాడు.

రమణ — పొరపాటు. కటిక కపాయి వాడికైనా
జాతీ మర్యాద ఉంటుందేమోగాని నాకు ఉండ
దని వీళ్ళే అన్నారు.

కమల — నోటి కొచ్చినట్లుల్లా వాగేకాను. అందుకు
ఇప్పుడు విచారిస్తున్నాను.

రమణ — శర్మ, సోదా ప్లటారా (శర్మ సోదాబుడ్డి
తెచ్చి ఇప్పాడు)

సర — ఇప్పుడు సోదాబుడ్డి ఎందుకు?

రమణ — కొళాయినిళ్లలో మందు కలిపిన దగ్గ
ర్నుండి ఆ మందునిళ్ళు తాగలేక దాహమై
నప్పుడల్లా ఒక సోదా త్రాగుతున్నాను. (అని
సోదాకోట్టి త్రాగేస్తాడు)

సర — ఓరి! ఇదా సోదాబుడ్ల అంతరాళం!
(కమలా, సుబ్బారావుకూడా అచ్చర్యాన్ని వెలి
బుచ్చుతారు.)

సుబ్బా — మరి మీరు సోదాబుడ్డితో ఎదుటి
వాళ్లతో యుద్ధం చేస్తారన్నాడు మా
మామయ్య?

సర — అలాగని ఆ అబ్బాయి చెప్పాడు. లేకపోతే
నాకేం తెలుసు.

రమణ — శుద్ధ అబద్ధం. దాహమేస్తే తప్ప నేను
సోదా ముట్టుకోను.

కమల — మీరు సోదాబుడ్డి వట్టు కున్నప్పుడల్లా ఎవరి
తలో వగలగడతారని హడలివచ్చాం.

రమణ — వాచో! అంత అవసరం నాకేం వచ్చింది?

సర — ఏమో. మీరు తాగుతారనీ, బెజవాడలో ఇంటా
యనను చావగొట్టారనీ అతని చెప్పాడు.

రమణ — నాన్నెన్ను! బెజవాడలో మా స్వంత
యింట్లో ఉన్నాను. పైగా నేను త్రాగడ
మేమిటి?

సుబ్బా — రాను! రాను! వరదానంగారబ్బాయి
ఇతను చాలా దైవభక్తి కలవాడనీ, ఇతనికి
ఏ దురలవాట్లూ లేవనీ చెప్పాడు.

కమల — నే నా మాట అంటూనే ఉన్నాను. నామాట
ఎంటేనా మీరు.

సర — మరి మీ స్నేహితుడు అలా చెప్పేడేమిటి?
మీరు పెద్ద రోడ్డి అనీ, లెక్కరల్లను కూడా
కొట్టారనీ చెప్పాడు.

రమణ — ఎవరు, వేణ ఇంట్లో చెప్పింది?

సర — అవును.

రమణ—వాడంతలేండి. పైకి మెత్తగా మాట్లాడు తూనే, వాడంత అబద్ధంకోరు మరొకడుండడు. అయినా వాడు వచ్చి ఒక పూటైనా కాలేదు వాడి మాటలు ఎలా నమ్మారు.

కమల—అవి నమ్మదగినవికావని అనుమానిస్తూనే ఉన్నాను.

సుబ్బా—పేదీహతుడిమీద ఇంత ద్రోహమా?

రమణ—ద్రోహమేంకాదు. వాడు పరదాకి మిమ్మల్ని కాస్త భయపెడదామని ఈ మాటలు చెప్పి వుంటాడు. మీరు నిజం అనుకున్నారు. ఇప్పటి కైనా లసలు నిజం తెలుసుకున్నారు, వెళ్తా.

నర—అహ! ఎంతమాత్రం వీలేద్దు. మీ రీ రూము లోనే ఉండాలి.

కమల—మా మాటలు వట్టించుకోవద్దు.

సుబ్బా—మీరు ఎంతమాత్రం శాశీచెయ్యద్దు.

రమణ—మీ అందరి మాటలూమాస్తూంటే శాశీ చెయ్యడం కష్టంగానేవుంది. అయినా ముందు శాశీ చెయ్యమనీ, మరల్లి శాశీ చెయ్యద్దనటంలో అంతర్భం నాకర్థం కాలేదు.

దీక్షితులు—(ప్రవేశిస్తూ) బయట రిక్షా చూసి, మా జయప్రకాశ్ గాని వచ్చాడేమోననుకున్నా. తీరా కనుక్కుంటే, ఈ ఇంట్లోనాళ్లీ ఎక్కడికో వెడుతున్నారని తెలిసింది.

రమణ—మీరెవరు?

దీక్షితులు—మీరేనా ఈ గదిలో అద్దె కున్నవారు? చూడండి, నేను వారికి కావలసినవాళ్ళి. మా అబ్బాయి పెప్పెంబరు పరీక్షలకు చదువు కోడానికి వస్తున్నాడు. అందుకని మీరు గది వెంటనే శాశీ చేసేయ్యాలి. మీకు తెలుసునో లేదో, నేనంటే ఈ పూజో చాలామందికి గురుభావమే. మీరు కూడా నామాట వినాలి.

రమణ—(కొద్దిసేపు పరిశీలనగా అందరివైపు చూస్తాడు. అనలు విషయం చాలాసరకూ గ్రహిస్తాడు. కమల తనవైపు కొంత ప్రార్థనా పూర్వకంగా చూడడంతో మనసు మార్చుకొంటాడు) అలాగా. “అయితే నేనొక నెల అద్దె అడ్వాన్సు ఇచ్చాను. పైగా ఇల్లంతా బాగు

చేయించినందుకు నాకు చాలా ఇబ్బంది. అదంతా మీ రిచ్చేస్తే శాశీ చేసేస్తాను.

దీక్షితులు—బావాగారూ! ఆతనికి రావల్సిందేదో ఆతని కిచ్చి పంపెయ్యండి.

నర—లంత డబ్బు నా దగ్గ రిక్కడుండండి. ప్రస్తుతానికి మీ రిస్తే తరువాత నే నిచ్చేస్తాను.

దీక్షితులు—నేనూ ఎక్కువ డబ్బు తీసుకురాలేదే.

రమణ—అయితే లాభంలేదు. నేను శాశీ చేద్దా మనుకున్నా, కొందరు నా క్రేయస్సుకోరి శాశీ చెయ్యెద్దంటున్నారు.

దీక్షితులు—మీరిలా మొండిపట్టు పడితే ఎలాచెప్పండి. ఈ ఇంటివారూ మేమూ కావలసిన వాళ్ళం. మీ డబ్బు మీ కెలాగైనా మా బావగారిచేత ముట్టచెప్పించే బాధ్యత నాది.

కమల—అయినా మా గదిలో చాలాకాలంనుండి ఉంటు న్నారు. ఇప్పుడు హఠాత్తుగా శాశీ చెయ్య మనటం ఏం బావుంటుంది మామగారూ!

రమణ—చూశారా, ఇంటిగలవాళ్ళు ఎంత మంచి వాళ్ళో. నన్ను శాశీ చెయ్యమనడానికి ఎంత మొహమాట పడుతున్నారో. శాశీ చెయ్యమంటే నేనేం అనుకుంటానో అని సాపం ఎంతో బాధ పడుతున్నారు. అలాటివారిని వదిలి ఎలావెళ్ళడం చెప్పండి?

నర—మీవల్ల ఏ తప్పు లేనప్పుడు మిమ్మల్ని శాశీ చెయ్యమనడం ఎలా?

రమణ—పాపం! రామ రామ! అసలు శాశీ చెయ్య మనేమాట మీ నాలుకమీదకు రానేరాదు. నావల్ల ఎంత ఇబ్బంది కలిగినా పూరుకుంటు న్నారు.

నర—మీవల్ల మా కే ఇబ్బందీలేదు.

దీక్షితులు—అనలు ఇలా గృహస్థుల ఇళ్ళలో బ్రహ్మ చారులకు గది ఇవ్వడం మంచిదికాదు. పంథోమ్మిడివందల ఏళ్లెయ్యారలోమాపూజో ఇలా ఒక ఇంట్లో విద్యార్థికి అద్దెకీస్తే అతను ఆ యింటివారి అమ్మాయికి ఉత్తరాలు రాయడం మొదలెట్టాడు.

రమణ—నాకా ‘బడియా’ తట్టలేదు.

దీక్షితులు—ముందు ముందు చాలా అవర్తాలు రావచ్చు.
అందువల్ల ఖాళీ చెయ్యడమే మంచిది. నా
మాట విని కాళీ చేసేయ్యండి.

రమణ—ఎంతమాత్రం చెయ్యను. నేను ఖాళీ
చేసినా మా స్నేహితు డోకడున్నాడు. వేణు
అని, వాడు ఈ గదిలో చేరదలుచుకున్నాడు.
అందువల్ల మాకిందే వుంటుంది.

దీక్షితులు—బావగారూ. నా స్నేహితు డోకాయన
ఇంట్లో గది ఖాళీగా వుందిట. వారి గది
ఖాయం చేసుకుని ఇప్పుడే వస్తాను.

సర—సరే అయితే.

(దీక్షితులు బయటికి వెడతాడు.)

కమల—బతికాం. ఈ జిడ్డు ఎలా పడులుందో
అనుకున్నాం.

సుబ్బా—రమణరావుగారికి మనం చాలా కృతజ్ఞులం.

సర—సరిగ్గా ఆవడలో అడ్డుకున్నారు. మీరు ఖాళీ
చెయ్యననబట్టి గాని లేకపోతే ఆ చాదస్తపు
మనిషి మా మెడకు తగిలేవాడు.

రమణ—మొదట ఖాళీ చెయ్యమని వా ప్రాణం
తీశారు. తీరా ఖాళీ చేసే సమయానికి వద్దు
వద్దనడం మొదలెట్టారు. కాలేజీ విద్యార్థి
అంటే మీ ఉద్దేశంలో చాలా చెడ్డవాడనీ,
ఎందుకూ పనికిరానివాడనీ, కాస్త క్రుభంగా
బట్టలు వేసుకుని సరదాగా తిరిగే కాలేజీ
కుర్రాణ్ణి చూస్తే వాడొక రౌంజీ అని మీ
కనుమానం. మనుష్యులలో మంచిని గ్రహించటం

మీకు తెలియదు. మీరు మంచిగా ప్రవర్తించి
నంతకాలం కాలేజీ కుర్రాళ్ళంత మంచి
వాళ్ళుండరు. మీరు హద్దుమీరి ప్రవర్తించిన
నాడు మీ కన్నా వదిరెట్లు వాళ్ళు అల్లరి
చేస్తారు. మనుష్యుల్ని గౌరవించడం నేర్చు
కోవాలి. వస్తా. (తన గదిలోకి వెడతాడు.)

కమల—ఇప్పటికే భోజనానికి చాలా ఆలస్యమైంది.
బావా నీకు వడ్డించేస్తాను రా!

సర—అవునా, సుబ్బారావు, నువ్వు భోంచెయ్యి.

సుబ్బా—భోజనానికికేం గాని మామయ్యా, అసలు
విషయమేమిటంటే నేను కుమ్మరి తప్ప ఇంకె
వర్సీ వినాహం చేసుకోనని మా వాస్తవం చెప్పి
వచ్చాను. ఆ విషయం మెల్లగా మీతో చెప్పి
మనుకున్నాను. కాని ఆలస్యంచేస్తే ఏ దీక్షి
తులుగారి అబ్బాయో, లేకపోతే ఆ గదిలో అద్దె
కున్న విద్యార్థి కమల్ని ఎగరేసుకు పోతాడేమో
నని భయంగావుంది. అందువల్ల వెంటనే
అడిగేస్తున్నాను. మీ ఉద్దేశమేమిటి?

సర—అంతకన్నా కావలసిందేమిటా!

సుబ్బా—అయితే కమల, సున్నేమంటావ్?

కమల—వెంటనే భోజనానికి లెమ్మంటాను.

సర—అవునా. దీక్షితులుగారుకూడా వస్తున్నారు.
భోంచేద్దాం పద.

(లోపలికి వెడతారు.)

—తెరవాలుతుంది.

లక్ష్మి స్మృతి

బాలగంధర్వ తిర్యక్

శ్రీ వరవరరావు

కీ. శే. బాలగంధర్వతిర్యక్ నాకు రాసిన ఆఖరి ఉత్తరంలో ఇట్లా రాసాడు : (27 మే 66)

‘.....అన్ని రుతువులలోనూ కూడా ఎండిపోయిన యీ మనుష్యులూ, క్షిణ్ణ మరీ చికాకుని కలిగిస్తున్నాయి. తెలుగుదేశంలో అందం ఆనందం అనేవి దొరకవేమో. ఇంత యిదిగా చచ్చి పురుగు పట్టిన సామాజిక జీవితం ఒక్కొక్కసారి నాలో భయంకరమైన నిరాశని కలిగిస్తోంది.

‘.....కవి అవసరమూ, కవి ప్రేరణా యీనాడే—యీ అవ్యవస్థలోనే ఎక్కువ వుంది... కాని దురదృష్టవశాత్తూ Mediocre Talent వస్తోంది మన రాజకీయాలూ, సినిమాలలాగా; ఏమిటి చెయ్యడం?’

‘మనం తిరిగి కొన్ని విలువల్ని సౌందర్యాన్నీ సృజించగలమా! ఇది మనకు సవాల్!’

‘.....ఎంతో చికాకునీ బాధనీ లోపలో పల సహిస్తున్నాను.’ వై యక్తికమయిన స్వప్న లోకంలో ఎన్నాళ్లు ఉండగలడు ఎవడైనా!’

ఈ వాక్యాలు రాసిన నెలరోజులకే తిలక్ మరణించాడు. ప్రతి సాహిత్యకారుడూ శ్రద్ధగా పరిశీలించవలసిన మాటలుగా నా కివి కనిపిస్తున్నవి.

ఎండిపోయిన బావిలో కుళ్ళిపోయిన ఆకుల కింద
ఎన్నడో స్మృతి తప్పి పడిపోయిన జీవికి
వీధో విద్యుద్ధాతంలా సోకి కళ్ళు తెరచి చూసి నవ్వుడు
ఆకాశంలో ఎగిరిపోతున్న గోర్వంక
కోమల వక్ష తాడనం వినిపించింది.
వెన్నెట్లో ఆడుకుంటున్న అందాల అక్షరాల బాలల
అపూర్వ సౌందర్యం కనిపించింది.
ఆధునిక జీవితాన్ని నిర్వచించే
కఠినోపనిషత్ ఫెషన్లు వినిపించినవి.

మనస్ఫరస్తీరంలో కవిత్వపు కొత్త కోణాకారపు చెట్లను
నాటుతూ రాత్రిందివాల మధ్య
రహా కిరీరాల రధ్య
ఒంటరిగా సాగిపోతున్న
అదృష్టాధ్యగమనుడు కనిపించాడు.

అప్పుడు, తమ్ముడూ అని నన్ను పిలిచే కవిహృదయం
అదృశ్యంగా నా అంతరాల్ని స్పృశించింది.
అన్ని రుతువుల్లోనూ ఎండిపోయిన
ఈ మనుష్యులూ పూళ్ళూ ఈనడించి
ఈ దేశంలో దుర్లభమైన
అందం, అనందం వెతుక్కోవడానికి
వైయక్తికమయిన స్వప్నలోకం లోంచి
విశాలమైన స్వర్గలోకాని కెగసిపోయింది ఆ అమృతపక్షి:

శేషస్పర్శ

దేవుడు
పాపం పెద్దవాడు
యుగ యుగాల వయోభారంతో
కుంగిపోయినవాడు

నిన్నరాతి వచ్చి
 నీవక్కన కూచుని
 మమ్మల్ని
 మా తలలమీద కొము
 కత్తులు పట్టుకు మేం
 నన్నంగా తిరుగుతున్న
 నాగరకతారణ్యాన్ని
 మామధ్య మొలిచిన గోడల్ని
 గోడలమీద
 గొలుసుకట్టు అణగోళాల్ని
 చూసి
 కన్నకడుపు తీపితో
 కంటనీరు పెట్టినప్పుడు
 తానొక మిజరబుల్ ఫెయిల్యార్ నని
 అన్నప్పుడు
 నువ్వు
 దేవుడి కన్నీటిని తుడిచావు
 దేవుణ్ణి ఓదార్చావు
 భాగోళాన్ని భద్రంగా
 బాహువులో ఇముడ్చుకున్నావు

అయినా వెళ్లి
 మళ్లా మళ్లా మళ్లా మళ్లా వచ్చి
 నీ వక్కనకూచునే దీనుడు దేవుడి
 చేయి పట్టుకు
 హతాత్తుగా ఎక్కడికో ఎందుకో
 వెళ్లిపోయావు
 చూడు
 భూమిచుటూ నీ శేషస్వర్ణ
 రేడియంలా మెరుస్తూ
 దానిమీద అమృతం కురుస్తూ

—శ్రీ ఇస్కాయీల్

“మరణించిన కవికుల తిలకునికి...”

మితమా,

నువ్వు బ్రతికుండగా వ్రాద్దామనుకున్న లేఖ
ఈనాడు వ్రాస్తున్నాను నువ్వు మరణించాక
పుడుతూనే చచ్చిన బిడ్డల్లా, ఆలోచనలని
ఆవేదన మింగుతోంది.
అందంగా, ఆనందంగా, మల్లెపువ్వులా
సాగుతున్న జీవయాత్ర హఠాత్తుగా ఆపి
ఏ అదృశ్యలోకాలు వెతుక్కుంటూ వెళ్లిపోయావు!
మొన్నలా, నిన్నలా వుంది.
మీనా బిస్కట్లు షాపులో బిస్కట్లు తింటూ
గంటలని నిమిషాలుగా, నిమిషాలని సెకన్లుగా
గడపిన ఘట్టం. ఎందుకయ్యా అంత కోపం
మా మీద! నీ మిత్రుల మీద.

చల్లగా, తెల్లగా వెన్నెలకురిస్తే,
కమ్మగా మధురంగా కోయిల కూస్తే,
సరిమఠాన్ని ఒలకబోసి జాజులు వికసిస్తే
నీ రూపమేకదా మా మనసుల్లో మెదుల్తుంది!
నీ భావనేకదా, అయోమయమైన మా సాహితీ
జీవితాలని ఆల్పమిస్తుంది. స్వర్ణమయం చేస్తుంది.

కవితా తత్వాన్ని తెలుసుకోలేక
ఎరుపుతెచ్చుకున్న భావాలతో
అనుకరణతో, అంత్యప్రాసతో
కలగావులగవు ఇమేజరీతో

Confusion Worse Confounded గా

దారి తెలియక, మాకు మేమే కల్పించుకున్న వలయంలో
పరిభ్రమిస్తున్న వేళ

“కథిన్‌పనిష”స్మార్గాన్ని చూపించి

సాహితీ లోకంలో జీవస్మృతులమైయున్న

మామీద “అమృతం కురిపించిన రాత్రి”— ఆ రాత్రి

అంధకారమయమైన మా జీవితాలలో ఒకే ఒక్క శరద్రాత్రి.

జరీఖండువాలూ బిరుదాంకితమైన సువర్ణపతకాలూ
 ధరించి—మానవారణ్యంలోని పెద్దవులులు చేస్తున్న
 కథకళి నృత్యం చూడలేక
 స్ట్రెస్ గన్ లూ సోల్జర్ లూ నాగరికతని రక్షించటానికి
 మనుషుల్ని చంపటం సహించలేక
 సురుచిరమూ నుందరమూ
 సత్యమూ శాశ్వతమూ ఐన
 లోకాన్ని వెతుక్కుంటూ నువ్వు వెళ్ళిపోయినా
 అంధకారబంధురమైన మా జీవితపు చిక్కుదారుల కూడలిలో
 కవితా శరీరం నిలచే ఉంటుంది
 అనుక్షణం మాకు మార్గ నిర్దేశం చేస్తూనే ఉంటుంది.
 ఈ ఆశ మ్రోడువారిన మా బ్రతుకులను
 చివురింప చేస్తుంది.
 మా మనఃకేదారాలలో సుకవితావర్షం
 కురిసిస్తుంది. కనుకనే మేము
 ఇవతలి గట్టున ఉన్నా—నువ్వు
 ఆవలి గట్టు చేరుకున్నా
 మన బంధం విడిపోదు—ఈ
 అనుబంధం తెలిపాడు.

“జానకీజాని”

గులాబీలు క్షణాల్ని రాల్పలేదు!

నీవు మొదటిశ్వాస తీసిన

ఆరోజున—

ఆకాశంలో నక్షత్రం నవ్విందో

లేదో

నాకు తెలీదు.

నీవు విన్పించిన కవిత విన్న

ఆరోజున—

నావంటి మిత్రుల కళ్ళలో

వెల్గిన తారలే

నాకు తెలుసు.

నీవు చివరిసారి వెళ్ళిపోయిన

ఆరోజున

ఆకాశం నీవైకి నక్షత్రాన్ని రువ్విందో
లేదో

నాకు తెలీదు.

నీవు ఆఖరుసారి రాసిన ఉత్తరం

మళ్ళీ చదువుకొంటూ—

హృదయంలో నీ జ్ఞాపకాల్ని

పాదవుకొంటున్న చుక్కలు

అవే నా కన్నీటి చుక్కలు

నీ వెళ్ళిపోయేదారిని వెలిగిస్తాయి

దారి కన్పించదని — వెలుగు లేదని

నీకేం కొఱత?

గుండెల్ని చీల్చుకొనివచ్చిన

కన్నీటి చుక్కలు

చీకటినేకాదు — నింగినే చీల్చేయగలవు!

కన్నీటిలో

కాగితాల కత్తి పడవల్ని పదిలే

చిన్న పిల్లాడి లాంటి

నీ అమాయకపు చిఱునవ్వు

ఎందరికి గుర్తుంది నేస్తం?

కవిత్వంకన్న మృదువైన

నీ మనసులోతుల్లోకి తొంగిచూసిం దెంతమంది నేస్తం!

సానుభూతికోసం పరితపించని నీ మృతిలాంటిదే

బహుమతికోసం ఏడవని మంచి రచనలాంటి

నీ జీవితంకూడా!

షష్ఠి పూర్తులు జరుపుకొన్న

ఎంతోమంది ఇంకా పుట్టినే లేదు

మెతుపులా నీవొచ్చి వెళ్ళిపోయా వప్పుడే!

పాటతోనే పుట్టి

పాడుతూనే కన్నుమూసే హంసలాగా—

దేనికోసం ఎదురుచూడని పరమహంసలాగా

నిరీహతో నిర్గమించిన
నీవు
శబ్దాన్ని చేదించిన
నిశ్శబ్దముషివి.
అందుకే నీవుపోయినప్పుడు
రాళ్ళు కన్నీళ్లు కార్చలేదు
గులాబీలు క్షణాల్ని రాల్చలేదు!

శ్రీ అరిపిరాల విశ్వం

స్మృత్య జలి

‘నిన్నరాత్రి’
నాలోని ‘కిటికీ’
‘ఒక్కసారి’
తెరచుకొన్నట్లయింది
‘నేను కాని నేను’
‘శిఖరారోహణ’
చేసినట్లయింది
అరిషడ్వర్గాలు అణచివేసి
అమరుణ్ణి అయిచాననిపించింది
అజ్ఞానపు యామిని చీల్చుకొని
‘జ్ఞానదీపం’ వెలిగినట యింది
‘విశ్వమానవుణ్ణి’ అయి
ఆదర్శం అవ్వాల’నిపించింది
‘నగరంమీద ప్రేమగీతం’ కాక
ప్రపంచంమీద సానెట్
ప్రాయాలనిపించింది
కాని—
అదంతా క్షణికంలా
కరగిపోయిన కలలా
కథే మిగిలింది
‘సువ్వులేవు నీ పాట వూది’
అనిపించింది.

—శ్రీ “శర్మ”

రంగోజు

చీకటి రోజు

మా కన్నులలో చీకటి
వెన్నెలలో చీకటి
గది గదిలో చీకటి
ఎద ఎదలో చీకటి
కిరణకాంతి తరంగాలు
కమ్ముతున్న కాంతిజ్యోతి ఆరిపోయింది.
నింగినుండి తొంగి చూసే
రీలపు చక్కని చుక్క నేల రాలిపోయింది.
మధురమయిన పరిమళాల
మత్తెక్కించే ముచ్చటయిన మల్లెపువ్వు వాడిపోయింది.

*

*

*

ఆ నాటి రాత్రి
అందరూ నిదించిన రాత్రి
అందమైన అప్పురసలు
అందించిన అమృతాన్ని ఆస్వాదించావు గదా
అప్పుడే ఎలా అంతమయ్యిందయ్యా నీ జీవితం ?
పాపా పవంటి సహజాతినహజ
ఆపాతమధుర దీపాల మధ్య
ఉండలేక పాపల్లాంటి దీపాలవంటి నీ కనుపాపలు
ఆరిపోయాయా అన్నయ్యా!
మాంట్ వెనూవియన్ ఆగ్నేయ దర్పజ్వల జ్వాలలా
వెలిగించి దిగ్గిత్తికలు ప్రకంపింప
పాడిన నీ పాట
తరతరాలు మా హృదయాంతరాళాలలో
ప్రతిధ్వనిస్తూ ద్రిగ్భ్రంతులను చేస్తుంది మమ్ము
అనుకోకుండా జరిగిపోయింది
ఆ చీకటి మొగలో నిలచి పాడుతున్న నన్ను
మృత్యువు
మొగలి పొదనుండి తిగకన్ను వోని
కుబుసం విప్పిన కోడె త్రాచయి

కన్నున కాటేసింది.
 మా కోసం—
 మిన్నేరు పన్నీరుగా దింపి
 కన్నీరు మున్నీరుగా కురిసిన
 నీ కోసమై
 మా ఎడలు నడులై
 హోరుమని భోరుమని విలిపిస్తున్నాయి
 ఎటుకో ప్రవహిస్తున్నాయి.
 దేముడు నిన్నరాత్రి వచ్చి
 నీ మంచంమీద కూర్చుని
 దీనంగా కన్నులు చించుకొనినప్పుడు
 నువ్వు ఏమన్నావో తెలిసింది
 —ఇరుకైన ఇరుల నుండి
 మురికైన నరుల నుండి
 తీసుకు పొమ్మని ఉంటావు—దూరంగా.

అయినా

ఇప్పటికీ—ఎప్పటికీ
 వినిపిస్తూనే ఉంటుంది మాకు—
 విచిత్ర విపంచికను పీటుకుంటూ
 ప్రతి మనిషి ముందూ—ప్రతి మనసు ముందూ
 ప్రతి గడప ముందూ—ప్రతి గవాక్షం ముందూ
 జాలిగా—బేలగా
 నువ్వు పాడిన పాట
 నువ్వు ఆడిన 'మాట'.

-శ్రీ వైడివల్లి సత్యానంద్

తెలుగు - ప్రాకృతము

శ్రీ నిడుదవోలు వెంకటరావు

[కడచిన 'భారతి'లో 'అష్టభాషలను' గూర్చి వ్రాయునపుడు తెలుగు భాషకు, ప్రాకృతమునకు గల సంబంధమును గూర్చి చర్చించి, కొన్ని నిర్ణీతాంశములను తెలిపియున్నాను. వాని కాధారముగా, ఈ వ్యాసమూలమున మఱికొన్ని విషయములను వివరించుచున్నాను.]

మొట్టమొదట తెలుగుభాషకు, సంస్కృతముతో సంబంధములేనట్లే, ప్రాకృతముతో కూడా సంబంధములేదు. కాని తెలుగులో తద్గ్రహము లేర్పడు కాలము నాటికి ప్రాకృతభాషతో సంబంధమారంభమైనదని చెప్పవచ్చును. సంస్కృత పదములు, తద్గ్రహములుగా, పరిణామము చెందిన కాలమున ఆయా శబ్దములలో మార్పులు ప్రాకృత భాషమూలమున వచ్చినవని గ్రహించవచ్చును. దీనిని బట్టియే, ఈ తరువాతి వైయాకరణులు, లాక్షణికులు తెలుగునకు, ప్రాకృతమునకు జన్యజనక సంబంధమున్నదని నిరూపించిరి. కాని తెలుగున ప్రాచీన కవులు, లాక్షణికులు, వైయాకరణులు చెప్పిన విషయములు పరిశీలించినచో నీ యభిప్రాయ మెంతమాత్రమును సరికాదని తేలుచున్నది.

సన్న్యయ

తెలుగు సాహిత్యమున సన్న్యయ తాను 1^వ ఉభయ భాషా కాన్యరచనాభికోభిక్షు'డనని మృతమే చెప్పుకొన్నాడు. (ఆది 1—9). కాని ప్రాకృతమును గూర్చి తెలుసనలేదు. తన సహాధ్యాయుడైన నారాయణభట్టు ప్రాకృత పై శాచిక భాషలయందు ప్రవీణుడని సందమహాదీ శాసనమున తెలిపియున్నాడు. కాని నారాయణభట్టు కృతులు లభింపలేదు. ఇంతకు ఆ శాసనము సంస్కృతమున నున్నది. శాసనముల మూలముగా

తెలుగు కవులుగా తెలియవచ్చుచున్న గుండిమెడ అన్నమలై (క్రీ. శ. 1128) నాగదేవభట్టు (క్రీ. శ. 1154) అను వారిరువురు తాము ప్రాకృతభాషావిదులమని చెప్పుకొనలేదు. తెలుగున తొలి ఛందోలక్షణ గ్రంథముగు కవిజనాశ్రయమున—ప్రాకృతభాషా ప్రశంస లేదు.

శివ కవులు

శివకవులగు నన్నెచోడడు, పాల్కురికి సోమనాధుడు—తమ తెలుగు కృతులలో ప్రాకృత భాషా విషయము స్మరింపనేలేదు. నన్నెచోడకవి “బృహత్పద్య ధ్వని విద్యా వేదికల” అని బృహత్పద్యను పేర్కొనినట్లు కన్నట్టు చున్నది. కాని యిచ్చట నీ తరువాత ప్రాకృతభాషా భేదముగా పరిగణింపబడుచున్న పైశాచి భాషలో రచింపబడిన ‘బృహత్పద్య’ కానట్లు తోచుచున్నది. గుణాభ్య సండిత రచితమైన బృహత్పద్య (క్రీ. శ. 10 వ శతాబ్ది నాటికే లభ్యము కాలేదు. క్షేమేంద్రుడు సంస్కృతభాషలో నీ మహా గ్రంథమును, ‘బృహత్పద్యమంజరి’ అనుపేర ననువ

1. ఉభయభాషలనగా—తెలుగు, సంస్కృతము. తిక్కనకు ఉభయ కవిమిత్ర బిరుదము కలదు. ఆ బిరుద వివరణము కేతన ఇట్లు కావించియున్నాడు. అభినుతుండు తిక్కభూవిభు నభ తెనుగున సంస్కృతమున చతురుడై దా సుభయకవి మిత్రనామము (త్రిభువనముల నెగడ మంత్రితీక్కెడు దాల్చెన్. దశకుమార చరిత్ర (1—26.)

2. భారతమున ‘పాయక పాకశాసనానికీ’ అన్న పద్యము కొన్ని వ్రాతప్రతులలోలేదు.

మూ. తెలుగుకవుల చరిత్ర. పుట 158.

3. కుమార సంభవము. 10—211.

దించియున్నాడు. అతడు క్రీ. శ. 1062 నాటి వాడు. నన్నయ నమకాలికుడు. ఇతడు 'బృహత్సూత్ర' యనగా, క్షేమేంద్రుని బృహత్సూత్రామంజరిగాని, దాని నామాంతరము "కథాసరిత్సాగరము" కాని కాదగునని విజ్ఞుల యభిప్రాయము. 4

శివకవులు—ప్రాకృతభాషా దేశివదములకన్న— తమిళ, కన్నడ నదములను యశోవర్షగా వాడిరి. వారు తెలుగున దేశి పదజాలముతోపాటు, ద్రవిడ, కన్నడ నమవద ప్రయోగములను గాంచి, తమ రచనలను 'దేశి' సంప్రదాయమునకు నాలంబనము చేసిరి. ఇట్టి రచననే 'జాను తెనుగు' అని నన్నవోడ పాల్కురికి సోమనాథులు పేర్కొనిరేమో చర్చింపదగియున్నది. ఇంక సంస్కృతపదములు దేశి సంప్రదాయానుసారము, మాఝినవి—శివకవులు వాడిరి. శివకవులు, సంస్కృతమును వాడినను దేశిపలుకుబడికే హెచ్చు ప్రాధాన్యత యిచ్చినందు వలన, శివకవుల భాష—నన్నయాదుల భాష కంటె, విలక్షణమై పండితలోకమును స్వల్పముగానే ఆకర్షించినది. ఇదియును శివకవులకు ప్రాకృతభాషతో సంబంధములేదని సూచించును.

పాల్కురికి సోమనాథుడు—ప్రాకృతము

శివకవులలో పాల్కురికి సోమనాథుడు సంస్కృతమున సోమనాథ భాష్యమునలో బసవశబ్ద పుష్పత్తిని నిరూపించునప్పుడు మాత్రము ప్రాకృత వ్యాకరణకర్తయగు వరరుచిని పేర్కొన్నాడు.

బసవ శబ్ద

కో బసవ ఇతి ఇదానీం కలియుగే శివభక్తి ముద్ధర్తం బసవాభిధేయేన పుషభ వివజాతః। నృష భస్య బసవ నామకత్వం కస్తాత్కారణానీత్। వ్యకారస్య బకారదేశో భవతి। "వలయారభేదః"। "శహస్ర" ఇతిసూత్రాత్ షకారస్య సకారదేశో భవతి। షః వవర్గస్యేతి వారరచ్చ సూత్రాత్ వకారస్య బకారదేశో భవతి। ర తద్వనాత్ "బసవ" ఇతినామా వక్ష్యతే। సఖాన్ పాతితి పశుః పుషభః తత్పశు పత్యక్షరత్రయం సంభవతి। కుశాల కుద్దాల తామర సాదిపదేషు తత్తద్యక్షరాణాం తత్తద్వర్గ భృతీ యాక్షరాదేశో భవతి యథా కుశారస్యంధభాషాయాం గకారాద్భవతి। తామరస్యంధ భాషాయాం దకారాద్భవతి। తద్వ వ పశుపతి నామాద్యక్షర వకారస్య

బకారదేశో భవతి। 'శహస్ర' ఇతిసూత్రాత్ శకారస్య సకారదేశోభవతి। "షః వవర్గస్య ఇతివరరుచి సూత్రాత్ వకారస్య బకారదేశో భవతి। తద్వనే అతఏవ వసుషేత్యక్షర త్రయస్య బసవేత్యక్షర త్రయసిద్ధిర్భవతి।

(పదమ ప్రకరణము—నృషభేంద్రమహాత్మ్యము)

పై విషయమునే చతుర్దేషసారమున నొక సీస పద్యమున నిట్లు చెప్పియున్నాడు.

సి. పశుపతి పుషభంబు పశుపతి పరముందు
ననగను జెల్లు శుభాక్షరములు
బసవ వాక్యంబు వవర్గ భృతీయాక్ష
రము బకారము వకారంబు వలన
బరగ గుద్దాల తామర కుశారముల్
వరున గుద్దలియుం దామరయు గొడలి
యను క్రియయును శహస్రయను వ్యాకరణసూత్ర
మున జొచ్చుడు సకారమున శకార

గీ. మన నహోవాయుతత్సూత్రమున వకార
మును వకారంబునను దోచుం బొలుపువీఱ
బసవనామంబిదియు లింగభాష్యమగుట
బసవ లింగాప్యయం బొప్పు బసవలింగ. 8. ప.

తెలుగుభాషలో మొట్టమొదట ప్రాకృత సూత్రములను తద్వారమున తద్వచ ప్రక్రియా విశేషములను పేర్కొన్నవాడు సోమనాథుడేయని పై యుదాహరణము వలన విశేషమగుచున్నది. అయితే ప్రస్తుతము వరరుచి వ్రేలేతమైన ప్రాకృత ప్రకాశములో పై సూత్రము లగుపడవు. వానికి సంకరా రూపములున్నవి. "షః వవర్గస్య" అనుదానికి 'హ్షః' అని కలదు. ఇట్లే మకార, వకారముల మార్పునకు 'మోషః' అనికలదు. 6

పాల్కురికి సోమనాథుడు, వరరుచిని సోమనాథ భాష్యమునందేకాక పండితారాధ్య చరిత్రమున

4. కీ. శే. నడుకుదిటి వీరరాజుగారు. కుమార సంభవటీపుణి. అముద్రితము.

5. సోమనాథభాష్యము; గంగపట్టుణపు సుబ్రహ్మణ్యదేవర ప్రకటితము. ముద్రితము. రెండవ కూర్పు 1914. శైరవ ముద్రాక్షరశాల, బందరు.

6. హ్షః—వకారస్యనుకస్యాదివర్తివో వకారదేశో భవతి; ప్రాకృత ప్రకాశము పరిచ్ఛేదము — 2—1 సూ; పుట—15.

స్వరించుచున్నాడు. మహిమ ప్రకరణమున సంస్కృత కవులను వైయాకరణులను పేర్కొను సందర్భమున వరరుచి ప్రశంస గలదు.

“భరత విద్యాధర పాణిని క్షేమ
హరదత్త వరరుచి వరభట్ట మాఘ
జయకీర్తి కవిరాజశాకటాయన వి
జయచక్ర.” 105 పుట.

తిక్కన యుగము

శివకవుల వెనుక తిక్కనయుగము సాహిత్య విషయముననేగాక భాషానిరీణామ చరిత్రమున ప్రముఖ పాత్ర వహించినది. తిక్కనకాలముననే ప్రధమాంధ్ర వైయాకరణి కేతన విలసిల్లినది. కేతన వ్యాకరణము మొదటి భాషలక్షణ గ్రంథము కాబట్టి ప్రాకృత భాషను గూర్చి యందేమి కలదో తెలిసికొనుట మనకు కర్తవ్యము.

ఆంధ్రభాషా భూషణము

కేతన తన గ్రంథ ప్రారంభములో నిట్లు చెప్పియున్నాడు.

సంస్కృత ప్రాకృతాది లక్షణముఁ జెప్పి
తెనుగునకు లక్షణము జెప్పుచునీ యెల్లఁ
గవి జనంబుల నేరమిగారు నన్ను
ధన్యుగానింపఁ దలంచిన దలంపుగావి 7 వ.

కేతనకు ముందు తెలుగున భాషాలక్షణమగు వ్యాకరణములేదు. కాబట్టియే కేతన “సంస్కృత భాషకు, ప్రాకృతభాషకు వ్యాకరణములున్నవి. కాని తెలుగునకు లేవు. నాకు ముందఱి కవులెవ్వరు చేయలేదు. నేను చేయుచున్నాను” అని పై వద్యమున తెలిపియున్నాడు.....ఇందున్న ప్రాకృత పదము వలన తెలుగునకు, ప్రాకృతమునకు జన్యజనక సరిబంధ మున్నట్లు గ్రహింపరాదు. కేతనయు తద్వపములను నిరూపించునప్పుడు—వానికి ప్రాకృత ప్రకృతులను చూపక, సంస్కృత ప్రకృతులనే చూపియున్నాడు. చూడుడు—

అర్జునై యగ్గువ, దీర్ఘక డిగ్గియ,
గుణములు గొనములు, కులము కొలము,
స్థిగ్ధంబువిద్ధంబు, శ్రీ సిరి, భంగంబు
బన్నంబు, దిశ దెస, భాష భావ

యక్తులు జక్తులు, యముఁడుజముండగు,
వాఙ్మస్తీ యాసతి, యాఙ్మ యాస
ద్యూతంబు జూదంబు, దోషంబు దోసంబు,
ముగ్ధండు ముగుదుండు, ముఖము మొగము
వనదనంబు ప్రసాదనం బనము యశము
సమృ్థయ చర్మయస్థి కర్ణంబుకార్య
మీరనం బీర్వ్య చేరంబు వైర మిట్టి
వగిది వల్కులు తద్భవ పదము లయ్యె23 వ.

పై యుదాహరణలను బట్టి కేతన ప్రాకృత మునకు తెలుగునకు జన్యజనకత్వము నిరూపించ లేదనుట నిశ్చితము.

తిక్కన కాలమున నితర కవులును ప్రాకృతభాషా ప్రశంస చేయలేదు. తిక్కన నిర్వచనోత్తర రామా యణమున-నన్నయ ననుసరించి, తాను ‘ఉభయ కావ్య ప్రాధి బాటించుశిల్పమునవేపరగుడన్’(1-13)అని చెప్పుకొన్నాడు. తిక్కన శిష్యుడు మారన—తిక్కనను ఉభయ కవిత్వ తత్త్వవిభజ్జులు (1-9) అని పేర్కొన్నాడు. ఆ కాలము వాడేయగు మంచవ కేయూరబాహు చరిత్రలో “ఉభయ కావ్యసరణిజ్ఞుని” 1-7అని తన్ను గూర్చి వ్రాసికొన్నాడు.

ఇట్టి కవులు ప్రాకృతభాషా ప్రశంస చేయక పోయినను తిక్కన కాలమున కవులు సంస్కృతాంధ్ర ములతో పాటు ప్రాకృతభాషల నభ్యసించినట్లే, క్రింది యంశము వలన తెలియుచున్నది.

క్రీ. శ. 1400 ప్రాంతమున నున్న జక్కన తన పూర్వలో నొకడగు పెద్ద యామాత్యుడు— నెల్లూరి తిక్కరాజు కాలమున—(క్రీ. శ. 1240 ప్రాంతము) నాతని సభలో—

“సంస్కృత ప్రాకృత శౌరసేన్యాదుల
గడియలో నొక శతకంబు” జెప్పినటుల తన విక్రమార్కచరిత్రమున వ్రాసియున్నాడు—

ఎఱ్ఱన—గానట బీనట

ఎఱ్ఱన స్థినిహాపురాణములో

భాసుర భారతార్థ బహుభంగుల విక్రమేజుంగవేరమిన్
గానట బీనటే చదివి గాధలు త్రవ్వు తెనుగు వారికిన్
వ్యాసముని ప్రశీతపరమార్తము
తెల్లగజేసినట్టి యబ్బానకల్పలందలలకు
వాద్యుల నన్నన తిక్కనార్యులన్. (1-9.)

అని నన్నయ తిక్కనల మఠించియున్నాడు.

ఇనట 'గాసట బీనట' అను పదమునకు శబ్ద రత్నాకరమున 'పై' పద్యమే యుదాహరింపబడి 'దే. వి. నలక్షణముగాని చదువు' అని 234 పుటలో యున్నది. కాని యీ యర్థము పరికాదని నేను నిరూపించి యుంటిని⁷. దాని వివరణ యిచ్చుచున్నాను.

'గాసట బీనట' అనునది గాసట—బీనట అను రెండు పదముల సమాసము.

గాసట—గాఢాస్పతశతి—తదన్యవరూపము

బీనట—జేతాశపంచనిశతి

ప్రాకృత బాషాసంప్రదాయము ననుసరించి, 'పై' తదన్యవరూపము లేర్పడును. గాఢా గాహ—గాఢా తానయి—నట. జేతాశ—జే పంచనిశతి—నట—సంస్కృతమున వేతాశపంచనిశతి; విజయాదిత్య శబ్దము 'జేత' యైనట్లుగా జేతాశపంచనిశతి 'బీనట' అయినది.

ఆంధ్రరాజులు ప్రాకృతము రాజభాషగా చేయుటచేత, తెలుగువారు, ప్రాకృతభాషలోనున్న 'పై' రెండు కావ్యములను చదివెడివారు. అవి గాఢా చందస్సులలో నున్నవి. అయినను—అవి కేవలము—కథాకావ్యములకు సంబంధించినవి. గాఢాస్పతశతి—సంకలన గ్రంథము. జేతాశ పంచ నిశతి కేవల కథా కావ్యమే. అవి చదువుట వలన, భౌతికమైన సాహిత్య వినోదమేకాని, ఆధ్యాత్మిక నైతిక దృష్టి కలుగదు. ఇంతేకాక, అవి వైదిక సంప్రదాయములను మూలము తెలుపవు. దీనిని బట్టి 'గాసట బీనట' అనగా—ఆధ్యాత్మిక దృష్టిలేని చదువు అని యర్థము. నా యీ వివరణము విద్వాంసు లామోదించిరి.⁸

ఈ 'గాసట బీనట' అనుపదము విన్నకోట పెద్దన కాలమునకే ఆర్థము కాకుండపోయినది. అది ఏదో 'తెలియని భాష' అను నర్థముక్రిందికి వచ్చినది. పెద్దన గ్రామ్యలక్షణము చెప్పుచు నిట్లు వ్రాసి యున్నాడు.

శవడములు గోరడములు

గాసర బీనరలు నైన కట్టిడి వలుకుల్

భాసీల్లు గ్రామ్యములునా

హాసోక్తులు దెగడు చోట ననియును నొప్పున్.

(9—20)

అచ్చులో 'గాసర బీనరలు' అని యున్నను వ్రాత ప్రతులలో "గాసట బీనటలు" అని స్పష్టముగా నున్నది.⁹ గోరడములు అనుచోట "గోనడములు" అని యుండవలెను. గోనడము—ఘోషణ శబ్దభవము—గొప్పలు చెప్పుకొనుట అని యర్థము.

ఈ పదము, కికాది పదముగా గ్రహించి, యర్థము తీయుటకు, విచారకులు ప్రయత్నించిరి.¹⁰

'గాసట బీనట' అనునది కాసరకూసర, కొక్కోరి బిక్కిరి, చీకిరిమాకిరి, వీడరపాడర, వంకరటింకర—ఇచ్చాది జాతిలోనిది. కాసట బీనట అనగా 'తెలియనిభాష' యని యర్థము.

శబ్దరత్నాకరమున నీ పదము 'గ' కారాదిగానే యున్నది. కాని యీ యర్థము వలన పద్యములోని భావమునకు భంగమువచ్చును. 'గాసట బీనట చదివి' అనునప్పుడు 'గాసట బీనట' అనగా 'తెలియనిభాష' అనునప్పుడు—తెలియనిభాషను చదువుట యేమి? అను ప్రశ్న వచ్చును. 'చదువు' అను క్రియ ముఖ్యము గావున, దాని ననుసరించి, శబ్దరత్నాకరకారులు—"నలక్షణముగాని చదువు" అని వ్రాసియున్నారు. అనగా ఆ చదువు కావ్యములు నలక్షణములుగా లేవని అందరి యర్థము. ఎఱ్ఱనయు నీ పద్యమున నన్నయ భారత రచనకు పూర్వము తెలుగువారు కొన్ని కావ్యములు చదివెడి వారనియు, అవి మహా భారతమువంటి కావ్యములు కావనియు స్పష్టపడి యున్నాడు.

నేడు, మనకు గాసట బీనట పదము యొక్క ఆర్థము స్పష్టమైనది. దీనిని బట్టి మొదట ప్రాకృత

7. భారతి—రజితోత్సవ సంపుటము. జాన్యురీ 1949.

8. వృసింహ పురాణము. పద వివరణము. శ్రీ వేలూరి శివరామశాస్త్రిగారు.

9. కావ్యాలంకార చూడామణి పాశ్చాత్యములు. ఆంధ్రసాహిత్యపరిషత్ ప్రచురణ.

10. గాసట బీనట—కీ.శి.విమర్శాదర్శక పదకుదిటి వీరరాజు. సార్వత్రిక సర్వస్వము. సం. 2 సం. 4 పుటలు 78—82. (1924)

కావ్యముల నాదరించిన తెలుగువారు, మహాభారతము సంస్కృత భాషనుండి తెలుగులో అవతరించిన వెనుక, ఈ ప్రాకృత కావ్యవకనము ప్రాయముగా సంతరించిన దనియే చెప్పవచ్చును.

(శ్రీ నా థు డు

ప్రాకృత కావ్యవకనము లేకపోయినను ప్రాకృత భాషాభ్యసనము తెలుగుకవులు చేయుచున్నట్లు శ్రీనాథుని జీవితచరిత్ర నుండి మనకు తెలియుచున్నది. శ్రీనాథునికి కొంచెము ముందుగా (క్రీ. శ. 1350 ప్రాంతమున వెన్నెలకంటి అన్నయ్య—సోడక కుమార చరిత్రలో—“అష్టభాషల ప్రశంస” గలదు. అష్టభాషలలో ప్రాకృతమున్నది గావున ఆ కాలమున కవు లభ్యసించుచున్నట్లు స్పష్టము.

ఇక తెలుగునకు సంబంధించిన ప్రాకృతభాషా చరిత్రలో శ్రీనాథుడు ఒక ముఖ్యపుట్టుము. అతడు తన తెలుగు కావ్యములలో ప్రాకృత భాషా ప్రసక్తిని లేకపోయినను, ప్రాకృతభాషలలో పరిణితప్రజ్ఞాడైనట్లు దుగ్గన వాసికేతూపాభ్యాసమున ‘సంస్కృత ప్రాకృత శౌరసేనీ ముఖ్య భాషాపరిజ్ఞాన పాటనంబు’ (1—18) అన్న సీసపాదము చెప్పుచున్నది. ఇక మనకు తెలిసినంతవఱకు ప్రాకృతకావ్యమును తెలుగులోనికి అనువదించిన తొలికవి శ్రీనాథుడే. అతని కాలివాహన సప్తశతి భాషాంతరీకరణమును గూర్చి యీవఱకే తెలిపి తిని. శ్రీనాథయగము పూర్వార్థమున—సింహాసన ద్వాతంతికలో (1—46) కొఱవి గోపరాజును, వర్సత పురాణము అను శ్రీశైలభండమున (4—32) నాగు లాటి శేషనారాయణుడును, ప్రాకృతభాషా పాదములు గల సీసపద్యములు రచించియున్నారు. శ్రీనాథ మహాకవి కాలివాహనసప్తశతి రచనము క్రీ. శ. 1400 ముందే యగుట నిశ్చితము.

ఇట్లు కవిత్వయము, శివకవులు, శ్రీనాథ యుగ ప్రథమదశ — ఈ కాలము వఱకు అనగా (క్రీ. శ. 1050 నుండి క్రీ. శ. 1400 వఱకును— ప్రాకృతభాషా ప్రసక్తిని వివరించితిని.

క్రీ. శ. 1400 నుండి తెలుగునకు ప్రాకృత తత్వము సంఘటించినదని చెప్పవచ్చును. ఆ కాలముననే యున్న విష్ణుకోట పెద్దన తెలుగు ప్రాకృత భేదముని

స్పష్టపఱచుటయే గాక ఆ ప్రాకృత వ్యాకరణ కర్తల విద్వరిని పేర్కొన్నాడు.

వి శుత్రులు హేమచంద్ర తిప్పికమాడు
లొనర జూపిరి ప్రాకృతంబునకు తోన
అంధభాషయు ప్రాకృతావ్యయముకాన
వలయుఁ దలక్ష్మణంబులు వరుసఁ దెలియ
(9—8)

పై వ్యాకర్తలలో హేమచంద్రుడు మహా ప్రసిద్ధుడు. క్రీ. శ. 1088—1177 వఱకు జీవించినవాడు. తిప్పికమాడు క్రీ. శ. 1350 ప్రాంతమువాడు. ఈ పెద్దనయే—ప్రాకృత నిభమగు నది—అనగా ప్రాకృతముతో సమానమైనది తెనుగు భాషాభేదములలో తదభ్యవసమని యీ క్రింది పద్యమున జెప్పియున్నాడు.

వదలక సిద్ధాక్షరములఁ
బొందిన వర్ణములఁ దూలిపోఁజరికిన న
ర్నదమై ప్రాకృతనిభమగు
నది తదభ్యవవదమునాగ నభినుతమయ్యెన్
(9—14)

ఇవట సిద్ధాక్షరములనగా, సంస్కృతము నందు సిద్ధమైన అక్షరములు. అవి—ఉచ్చారణావళిమున తేలి పఠింపవచ్చుడు—ఆ యక్షరములున్న పదములు—దానినుండి—అనగా సంస్కృతము నుండి—పుట్టినవని యర్థము. ప్రాకృతపదము లన్నియు చాలవఱకు విఠ్ఠల్లర్పడినవే కాబట్టి తదభ్యవములు ప్రాకృతముతో సమానమై నవి.

పెద్దన యిట్లు ప్రాకృతమని చెప్పినను— అతడిచ్చిన యుదాహరణము లన్నింటియందును, సంస్కృత ప్రకృతులే చూపబడినవిగాని ప్రాకృత భాషా సమములు చూపబడలేదు.

సి. యజ్ఞంబు వ్నంబు యత్నంబు జతనంబు
చంద్రముడనుపేరు చందమామ
యోధులు జోదులు యోగులు జోగులు
భేదంబు బిందంబు పుణివి పుడవి
విషంబు వెన్నుండు, వెజ్జనావైద్యుండు
పుస్తంబు పాతంబు ప్రాణ ప్రాథ

తెలుగు—ప్రాకృతము

కుబ్జుండు గుణ్ణుండు కుక్కురుర్మురము
శయ్యయునజ్జనా జాదిజాతి
యనెడు పల్కులు తద్భవాప్యయములందు." (9-15)

పై వానియందెల్ల సంస్కృత ప్రకృతులే చూపబడినవి. పెద్దనకు రెండు శతాబ్దాలకు పూర్వమే కేతన సంస్కృత ప్రకృతులనే చూపెనని యావఱకే తెలిసితిని. దీనివలన క్రీ. శ. 14 వ శతాబ్ది నాటికి తెలుగుభాషలో తద్భవములకు ప్రకృతి, ఒక్క సంస్కృతమే యనియు ప్రాకృతముకూడ ముక్తయొక ప్రకృతిగా పరిగణితము కాలేదనియు స్పష్టమగుచున్నది.

పెద్దనయు, వేటొకచోట కూడ తెనుగు ప్రాకృత భాషారీతినే వెలసినదని తెలిపియున్నాడు.

తెలుగుం బ్రాకృతభంగిని
బలియుటచే నేకవచన బహువచన పదం
బుల కాని ద్వివచనంబులు
గలుగవు తత్త్రియల కారకంబుల యందున్
(9-72.)

పెద్దన యిట్లు చెప్పినను ప్రాకృతమునకు తెలుగునకు సంబంధములేదు. దీని నిల్లు నిరూపింప వచ్చును.

1. ప్రాకృత పదములకు తెలుగు ప్రత్యయము లను చేర్చినగాని యథాన్వరూపముగ గ్రహింపజాలము.

సం.	ప్రా.	తెలుగు
విష్ణు	విణ్ణా	వెన్నుండు
యజ్ఞ	జణ్ణో	జన్నము
అశ్వర్యమ్	అచ్చైరం	అచ్చెరువు

2. పదాంతమున—ప్రాకృతమున—నిండునున్న నిలుచును.

ప్రయాణమ్—నయాణం.

3. ప్రాకృతమున పదమధ్యమున అచ్చం దును—తెలుగున నట్లుండదు.

వచన—వలణ—

రోక—

4. మహాప్రాణములు తెలుగులోలేవు.

ప్రాకృతమున నుండును.

ఆర్థ—అత్త—సంవత్సర—సవచ్చర.

5. ప్రాకృతమున పదాదియందు ణ, భ, పూ, వో—అను నక్షరము లుండును.

తెలుగున అట్లుండవు.

నగ—ణల. ఊర్ధ్వ—పుడ్డ—

6. సంధి విషయమున తెలుగునకు ప్రాకృత మునకు సంబంధములేదు. ప్రాకృతమున పాలంత పదములు—పదమధ్యాచ్చు ఉండుటయే పినిభిన్నత్వము సూచించుచున్నది.

7. విభక్తులలో నామములకు ప్రత్యయములు చేరవు.

అవరద్వారే—అవరదారే.

8. క్రియారూపములు సంస్కృత క్రియారూపముల ననుసరించి యుండును.

భవతి—హవతి — హోయి — తెనుగు—నచ్చుచున్నాడు.

9. ప్రాకృత నర్వనామములకు తెలుగునకు సంబంధములేదు.

సం. నభార్యా నాగనికా.

ప్రా. భయాయన న నాకానికాయ.

తె. భార్యనాగనికతో కూడినవాడు.

10. ప్రాకృతమున నమానములు సంస్కృత పరిపాటి బట్టి యేర్పడును. మార్పుండదు.

ప్రాకృతకావ్యం—పాక్షిక కవ్యం

11. కారకము, వాక్యనిర్మాణము సంస్కృతము ననుసరించి యుండును.

సం. శ్రావస్త్యాం కిల అదత్త పూర్వకో నామ భాషాణో అభూత్.

ప్రా. సావత్త్రియం కిర అదిణ్ణ పున్వకో నామ బ్రాహ్మణో అహోసి.

12. విశేష్యవిశేషణముల లింగవచన విభక్తులు, సంస్కృతము ననుసరించీయే యుండును.

వర్ష సమావేశము

సంస్కృత ప్రాకృత వర్ణవిభజనము

ఇక తెలుగు వ్యాకరణములలో ప్రాకృత భాషా వనక్తి యొప్పు స్పష్టమై విరిచుచున్నది.

వర్ణస్వరూపమును వివరించు సందర్భమున సంస్కృత ప్రాకృత వర్ణ విభజన, సంస్కృత భాష యందుండు తెలుగు భాష వ్యాకరణములందే యున్నది గాని, తెలుగున రచించిన వ్యాకరణములలో లేనేలేదు. ఈ విషయముగూర్చియే తెలుగు ప్రాకృతములకు జన్మజనక సంబంధము లేదని స్పష్టపరచుచున్నది. అంతేకాదు. ఆ సంస్కృత వ్యాకరణములు తెలుగు వ్యాకరణములకన్న ఎక్కువమునని నిర్ధారితము లగుచున్నది.

నన్యభక్తు విరచితమని చెప్పబడిన 'అంధ
కబ్బ చింతామణి'లో వర్ణనమార్పూయ వివరణ సందర్భ
మిట్టున్నది.

అధ్యాయాః పంచాశద్వర్ణాః (సంజ్ఞాపరిచ్ఛేదము—
౫ సూ.)

ప్రకృతేస్తు తే దశోవస్యః

మట్టింశ ద్మత లేఁ నే చానుప్రవిశన్తి ”

శబ్ద యోగవహత్   ”

పై వానిని బట్టి సంస్కృతమున కేబది వర్ణములని, పాక్షతమునకు నలునది అని, తెలుగునకు ముప్పది అని (ప్రటింశత్-ఇచ్చట నప్తః త్రింశత్ అని పాక్షేదము) తెలియదగియున్నది.

దీని ననుసరించియే చిష్టయసూరి బాల
వ్యాకరణమున నిట్లు సూత్రింపబడినది.

సంస్కృతభాషకు వర్ణంబు లేదని—సంజ్ఞా ,, 1

ప్రేక్షకులకు వర్ణంబులు నలువది ,, 2

తెనుగునకు వర్ణములు ముప్పదియాలు ,, 3

కాని వర్ణ సమాన్వయ వివరణమున - ఇట్టి భాషా విభజనగాని, సంఖ్యాభేదముగాని చెల్లని వైయాకరణబుగాని లాక్షణికులుగాని చేసులేదు. వారు వర్ణ సమాన్వయమునందరూ గోక్షై క్షయగా తెలుగుభాషావర్ణ సమాన్వయముగానే పరిగణించిరి. చూడుడు.

కేతన—అం ధభాషాభూషణము

ఇందు రెండు వద్యములు వర్ణనమావ్నాయమును గూర్చి గలవు.

అదులు స్వరములు నచ్చులు
కారులొగిన్ వ్యంజనములు హల్లులు నవగా
మేదిని వెల్లడ జెల్లును
కారుల నెదైదు గూర్చు నగు వర్కంబుల్

15 ప.

యరలవలను శవసహలను
 నరయగ నంత్వ లూష్మి లనగా జెల్లున్
 నరవి నివే పేళ్ళు పెట్టుదు
 దిరముగఁ దల్లక్షణంబు దెలిపెడి చోటన్
 16 వ.

పెద్దన—కావ్యాలంకార చూడామణి
(నవమోల్లాసము)!

స్వరములు నచ్చలు ననగా
నరయ నకారాది సంజ్ఞ నయ్యుక్తరముల్
దిరముగ హల్వ్యంజనములు
వరుస గకారాది వందనర్థ క్తరముల్ 9 వ.

యరలప లంతర్థలునా   శ్రీ.
నురవగు శబ్దసూతు పొల్చ నుష్మలితంగా
బరువడి ప్రయోగముల యెడ
విరచింపుదుఁ దేలియ వలయు వీని భౌతింగుల్.

10 ప.

అనంతుడు—చందోదర్యణము

అనంతాడే తెలుగు లాక్షిణికులలో, వర్ణ సమామ్నాయము సంఖ్యాపూర్వకముగ దెల్పిన మొదటి కవి. 'పై'ని వివరించిన వంచాశ్చర్యములు అనంతాడు 'పేర్కొనుచు, వానిని సంస్కృతమునకు తెలుగు భాషకు సమానమనియు, తెలుగున ఆ, ఇ అను రెండు వర్ణము లధికమనియు నిట్లు చెప్పియున్నాడు.

భూమి బదాంతులునా
గా మెరిసి అకారమాదిగా స్వరములగున్
కా మెదలు క్ష కారము తుద
యై ముప్పదినాల్గు హల్లులగు వృంజనముల్
(4-123)

తగు హృదయము దీర్ఘము
లగు ఆశ యు యెడి హృదయము
బగు ఏ యె యె యె
సగు అంత యెగ యెగ
(4-124)

కవలతవ వర్ణ వర్ణము
తెలుగు స్వరము నిరుదేనై ముఖ్య యం
దుచితగతిన్ జ యె న మ
ప్రచయం బనునాసికాఖ్యం బనునై వందున్
(4-125)

యరలవ లంతస్తలు నా
బరగును శవనహలు తేలువదు మూర్ఖ లనన్
సొరిది క్షకారము గూడగ
సరినేరదియయ్యె వర్ణసంఖ్య ధర్మితిన్
(4-126)

శలలకు భేదములేదను
వలకున శా దొలగి యెదునదులగువర్ణం
బులు సంస్కృతభాషకు ముఖ్య
తెలుగున జ శ లనగ రెండధికముందు హా
(4-127)

తాతంభట్ట కవి—చింతామణి
స్వరములు వచ్చులు వనగా
నరయ నకారాదిగ గల యక్షరములునా
యరలవ లంతస్తలు భా
స్వరముగనై యెఱుఱు వృద్ధి శవనహ లూర్మత్
(ప్రారంభము)

గణవ్యవస్థ వేంకటకవి
(అంధకామరి)
అదులు స్వరములు వచ్చులనగ నొప్పు
గాదులు హాల్ వ్యంజనాఖ్యం దగు
.....శవనహ లూర్మత్లుగు.

పై ఉదాహరణను బట్టి తెలుగున వ్యాకరణ
ములో—వర్ణసమాఖ్యయమున ప్రాచీనమునుండి
సంస్కృత ప్రాకృత విభజనలేదని విశదమగుచున్నది.
ఇక క్రీ. శ. 1656 ప్రాంతమున వ్యాప్తిలోనికి వచ్చిన
అష్టభాషా పరిగణన (తెలుగు సంస్కృతములలో ఆఱు
ప్రాకృతములు) అంతకుముందులేదని తెలియు

మూలశంకరు త్వరగా వస్తుక మైన

ప్రాందండి

అనసరములేదు!

సహించలేని బాధ ఉందా! తీవ్రంగా దురద
వుందా? మంటతో నెత్తురు పడుతుందా?
అమోఘమైన చికిత్స ఎంతమాత్రము కాల
యాపన చేయవద్దు! ఉపేక్షిస్తే తీవ్రమైన పరి
స్థితులకు దారితీసి శస్త్ర చికిత్స తప్పనిసరి
బొతుంది. సకాలంలో హెడెన్సాతో ఉపశమ
నాన్ని పొందండి. ఇది సమ్యక్మైన జర్మను
మూలశంక విరేచనము. 108 దోళాలలో వైద్యు
లందరూ శిఫారసు చేస్తున్నారు. హెడెన్సా
శీఘ్రంగా గుణాన్నిచ్చి బాధను దురదను
శమింపజేస్తుంది—విరేచనము ఎంతమాత్రము
కష్టమనిపించదు. హెడెన్సా లోఉండే
అమోఘమైన మందులు సామర్థ్యంగా
గుణాన్ని కలిగించి కక్షంకలను ముకుళింప
జేసి ఆరోగ్యకరమైన తీవ్ర రంధ్రాలప్రవృ
ద్ధికి సహకరిస్తుంది. గమనించండి. మూలశంక
లకు సకాలంలో హెడెన్సా చికిత్సచేసుకుంటే
మున్ముందు శస్త్ర చికిత్స అనసర ముండదు!
హెడెన్సాలో మత్తును కల్గించే మందులు
ఏమియు లేవు.

అపరైశ జర్మన్ మాత్రాంతు అమగుణంగా
అందరూలో పరిచే కథాలో చేమలగుచున్నది.

ది డాల్డర్ కంపెనీ

337, కంబెల్లెట్టె మద్రాసు-1.

(చంద్రి హౌస్ తెలుగు రందరేషన్ లభిస్తుంది)

చున్నది. క్రీ. శ. 1674 ప్రాంతమునన్న గణపవరపు వెంకటకవి ఈ విభజన చేయకుండుటచేత ఈసంస్కృత ప్రాకృత విభజనగల ఆంధ్రశబ్ద చింతామణి 1600 ప్రాంతమున రచితమైనదని, అది నన్నయకృతము కానేరదని నృసింహమగుచున్నది.¹¹

పైని యుదాహరించిన లాక్షిణీకులలో విష్ణుకోట పెద్దన తెలుగును ప్రాకృత నిభమని చెప్పి ప్రాకృత వైయాకరణులను కంకిక్తిగా పేర్కొనెనని యీహాకే తెల్పితిని. అట్టి ప్రాకృత భాషావాది కూడ వర్ణనమామ్నాయమున 'ప్రాకృతము' పేరైన తలపెట్టలేదు.

కాబట్టి వర్ణనమామ్నాయ విషయమున ప్రాకృత భాషాప్రసక్తి లేదని నిర్ధారితము.

తత్సమ తద్భవ దేశ్య విభాగము

తెలుగు వ్యాకరణము లన్నింటియందును, పదజాలము — తత్సమ తద్భవ దేశ్యములనెడో విభాగ ముండుట, యందఱికింగినదే. అయితే ఆంధ్రశబ్ద చింతామణిలో 'తత్సమ' పదము ప్రయుక్తము కాలేదు. తరువాత చింతామణి ననుసరించిన సంస్కృత వ్యాకరణ ములలో 'తత్సమ' పదమున్నది. కాని ఇంతవఱకు నే వ్యాకరణ వ్యాఖ్యానములందుగాని, వ్యాకరణ సర్వస్వ, భాషాచరిత్ర, భాషావికాసాదుల యందుగాని, ఈ విభాగ మెప్పుడునుండి గ్రహింపబడినది అన్న విషయము చర్చింపబడలేదు. తత్సమము—తత్—సంస్కృతముతో, సమ—సమానమైనది అను వ్యుత్పత్తిచేత విది సంస్కృత భాషనుండి గ్రహింపబడ లేదనుట నిర్వివాదాశయము. సంస్కృతము భాషాకుటుంబములలో సంశ్లిష్ట భాషావర్గమునకు చెందినది కాబట్టి, అందిట్టి విభజన ఎంతమాత్రము చేయుటకు నీలలేదు. ఇక దేశభాష లలో, తమిళమున సంస్కృతపదము తత్సమ రూపముగా ప్రవేశించుటకు ఆవకాశము లేకపోవుట చేత, ఆ వ్యాకరణము నుండి ఈ విభాగము గ్రహింపబడలేదు. కన్నడభాషలో 'తత్సమ' ప్రసక్తి యున్నను—అందు సమసంస్కృతము—అను విభాగ మునకే ప్రాధాన్యము. అయితే యీ విభాగ మెక్కడినుండి గ్రహింపబడినది అనుదానికి—తెలుగుభాషా విషయక గ్రంథములలో రెండు గ్రంథములయందు మాత్రమే ప్రత్యుత్తరము గలదు.¹²

“ఒక భాషలోని కితరభాషలనుండి సంక్ర మించిన పదములన్నింటిని, అన్యదేశ్యములుగా పరిగణించిన చాలదా అని విచారించినచో వీరికి సంప్ర దాయము ప్రాకృత వ్యాకరణముల పక్షి ననుసరించుట వలన వచ్చినదని తెలియకపోదు. మొదట 'తత్సమ తద్భవ దేశ్య విభాగము' ప్రాకృతవ్యాకరణములలో గవబడు చున్నది. ఆంధ్ర వైయాకరణులును వారి మార్గమునే యనుసరించి యుందురనుటకు సందేహము లేదు" అని కలదు.

రెండవదానిలో “ప్రాకృత వైయాకరణుల వలనే దేశభాషా వైయాకరణులు నీ భాషాశబ్దము లను తత్సమ, తద్భవ, దేశ్యములనియే విభాగించిరి” అని యున్నది.

పై యుదాహృతులను బట్టి తత్సమ తద్భవ దేశ్య విభాగము ప్రాకృతవ్యాకరణములనుండి గ్రహింప బడినదని వ్యక్తమగుచున్నది.

కేతన—హేమచంద్రుడు

తెలుగు వ్యాకరణంలో ప్రథముడైన కేతన— తత్సమ తద్భవ దేశ్య విభాగమును, మహాప్రసిద్ధుడగు హేమచంద్రాచార్యుని ప్రాకృత వ్యాకరణము ననుసరించి నట్లు పైనుదాహరించిన మొదటి గ్రంథమున నున్నది.¹³ కాని కేతన హేమచంద్రుననుసరించియే,

11. చింతామణి ననుసరించి చిన్నయమూరి బాల వ్యాకరణమున ప్రాకృతప్రసక్తి యున్నదిగాని—అంతకు ముందు—అనగా క్రీ.శ. 1858 కి ముందు పుట్టిన అయిదు వ్యాకరణములలో 1. పట్టాభిరామ పండితీ యము (1820) 2. ప్రశస్తిత్రరాంధ్ర వ్యాకరణము (1834) 3. గురుమూర్తిశాస్త్రి వ్యాకరణము (1839) 4. శేషయ్య వ్యాకరణము (1856) 5. లఘువ్యాకరణము (1857) దేనియందును వర్ణ నమామ్నాయమున ప్రాకృతభాషా విభజనలేదు.

12. (1) భాషాచరిత్రక వ్యాసములు—ఆంధ్ర దేశ్యము అన్యదేశ్యము అను శీర్షిక, పుట. 111.

(2) భాషాసారస్వతములు—దేశ—31

ఈ రెండింటికి కర్తలు కీర్తిశేషులు శ్రీకోరాడ రామకృష్ణయ్యగారు

13. చూడుడు పుటలు 109—110.

ఈ విభాగము తెలుగున నెలకొల్పిననుటకు వారివారి కాలములే నిరోధించుచున్నవి. హేమచంద్రుని కాలము నున్నమైనదే. అతడు క్రీ. శ. 1088—1173 ప్రాంతమున జీవించియున్నాడని ముందు తెలిపితిని. కేతన కాలము నున్నమైనది.¹⁴ అతడు తిక్కన జీవిత ప్రభువుదశలో మనుమసిద్ధి యొద్ద మంత్రిత్వము వహించినప్పుడు తన దశకుమార చరిత్ర మును కృతించియున్నాడు. అది క్రీ. శ. 1250 ప్రాంతము కాదగును. కేతన తిక్కనకన్న పెద్దవాడని దశకుమారచరిత్ర కృత్యాదినిబట్టి తెలియుచున్నది.¹⁵ క్రీ.శ. 1250కే పెద్దవాడగు కేతన క్రీ.శ. 1173లో కీర్తిశేషుడైన హేమచంద్రాచార్యుని గ్రంథమును చూచి, తన గ్రంథములో నా విషయము ననువదించె ననుట కేయాధారమునలేదు. “సంస్కృత ప్రాకృతాది లక్షణము చెప్పి” అను పాదమునందలి ‘ప్రాకృతాది లక్షణము’ అనునదియే, హేమచంద్రుని కేతన యను సరణమునకు మూలమైనదని వ్రాయుటకు హేతు వైనది. కాని యంతకుముందు వరుచి ప్రాకృత వ్రాశము వ్యాసీలో నున్నట్లు ముందే చూపితిని. కాని కేతన ప్రాకృత వ్యాకరణముల ననుసరించలేదు.

అతడి విభజనమును—దండికావ్యాదర్శము నుండి గ్రహించియున్నాడు. అభినవదండి యగు కేతన—దండి దశకుమార చరిత్రతోనే కాక, దండి కావ్యాదర్శముతోడను నుసరిచిటుడనుటకు సందేహమే లేదు. కావ్యాదర్శమున పై విషయమిట్లు తెలుప బడినది.

సంస్కృతంనామ దైవీవాగ్దేహ్యతా మహర్షిభిః
తద్యస్సత్ప్రమోదేణి త్యనేకః ప్రాకృత్యక్రమః
(వధనువరిచ్చేదము—33 శ్లో.)

తత్సమతద్యవదేశ్య విభాగము దండి కవును చాలా ప్రాచీనమైనదే. భరత నాట్య శాస్త్రమునం దిట్లు గలదు.¹⁶

“వాగ్యవయోగముందు ప్రాకృత పాశ్యము—సంగ్రహముగా మూడు విధములు. సమానము (తత్సమము) విభిన్నము (తద్యవము) దేశిగతము (దేశి లేదా గ్రాన్థము.)”

దీనిని బట్టి కేతన యీ విభజనలో ప్రాకృత వైయాకరణుల ననుసరించ లేదనియు, సంస్కృత

అలంకార శాస్త్రజ్ఞులనే యనుసరించెననియు, కేతన ననుసరించి, తక్కిన లాక్షిణీకు లందఱును తెలుగున నీ విభజన పాటించిరినియు నిశ్చితమగుచున్నది.

ప్రాకృతసమములు—ప్రాకృతభవములు

చిన్నయసూరి బాలవ్యాకరణమున, ఆంధ్ర శబ్ద చింతామణి ననుసరించి, లెనుగునకు ప్రకృతి ద్వయము సంగీకరించి, ప్రాకృత సమములు ప్రాకృత భవములు—అను విభాగము గావించినాడు.

సంస్కృత ప్రాకృతతుల్యంబగు భాష తత్సమంబు—సంజ్ఞా. 19. సూ—అను సూత్రమున అగ్ని, అడి, ఓలి, కారము, గారవము, జడ, మేర, జముండు, రాణి, సింగారము, పిరి—అను పదకొండు పదములును ప్రాకృత సమములుగా నుదాహరించి యున్నాడు.

సంస్కృత ప్రాకృత భవంబగు భాష తద్యవంబు—సంజ్ఞా. 20 సూ—అను సూత్రమున—ఇంగలము, అచ్చర, అచ్చువు, పనస, పుడమి, పయ నము, పనడము (పగడము), మచ్చరము; జన్నము, లచ్చి, వెన్నుండు, వెజ్జ, కంబము, తోరము—అను పద్యాలైన పదములను — ప్రాకృతభవములుగా నుదాహరించి యున్నాడు.

కాని పై విభాగమును సంతకుముందు తెలుగు వ్యాకరణకర్త లెవ్వరును తెలుపలేదు. చిన్నయసూరి చింతామణి నాధారము చేసికొన్న కారణముచేత, అనా వశ్యకముగ నీ విభజన చేసెను. ఇంతేకాదు. పూర్వ వ్యాకర్త లెవ్వరును సంస్కృతమునకువలె ప్రాకృత మునకు సంతమాత్రము తత్సమత్వ మంగీకరించలేదు.

చిన్నయసూరియు 19 వ సూత్రమున—ప్రాకృత

14. కడచిన భారతిలో ‘మారన మహాకవి కాలము’ అను వ్యాసమున ప్రసక్తమైన కేతన కాలము విమర్శనీయము.

15. ఈ సందర్భమున కేతన తిక్కనకు పరోక్ష జిహ్వదస్పమాలు యుపాస్తుని యెఱుంగునది. దశ కుమారచరిత్ర యంతారికను సరిగ నర్థముచేసికొనినచో నిట్టి భావమునకు తావేలేదు.

16. భరతవాగ్యశాస్త్రము—తెలుగు—17 అధ్యాయము పుట 481. శ్రీ పోతంగి శ్రీరామ అప్పారావు గారి అనువాదము.

తుల్యంబగు భావతత్వమును నిర్వచించినను, తత్వము పరిచ్ఛేదమున సంస్కృత పదములనే తప్ప, ఒక్క ప్రాకృత నను పదమునైన గ్రహించియుండలేదు. 'సంస్కృతము తెనుగైన తత్వమపదంబు' అను ప్రాచీనాంధ్ర వైయాకరణ తత్వము నిర్వచనమునకు విరుద్ధముగా సూరి తత్వము లక్షణముండుటకు కారణమిచ్చాకృత భాష ప్రకృతిత్వమే కారణమని మరలను నిర్ధారణ చేయవచ్చును. "సంస్కృత నమము" అను నది సూరి ప్రాకృతవ్యాకరణము నుండి గ్రహించినది.¹⁷ ఈ సంస్కృతనమపదప్రయోగము విమర్శనీయమే.

ప్రాకృతము సంస్కృతభాషా జన్యము. ప్రకృతి, ప్రత్యయ, లింగ, కారక, సహసాదుల యుండనిట్లును ఆ భాష సంస్కృతమునే అనుసరించును కాబట్టి తత్వములను విభాగమున్నను దానిని గూర్చి ప్రత్యేకముగ నా వ్యాకరణములలో చెప్పవలసిన యావశ్యకత లేదు. సంస్కృతపదములనుట సరిపోయినది. తెలుగు భాష అట్లుకాదు. అది సంస్కృత ప్రాకృతముల కన్న విజాతీయమైనది. కాబట్టి తత్వము శబ్దములకే గాక ప్రాకృతభవములకు—అవిగా తద్భవములకు ప్రత్యయములు చేర్చి వానిని తెలుగులో కలుపుకొని తెలుగుగా జేసికొని పదములు, తెలుగు వ్యాకరణ కావ్యకమైనది. ఈ ప్రక్రియ ననుసరించి 'రామ' అను సంస్కృత పదము 'డు' ప్రత్యయము చేర్చబడి 'రాముడు' అయి తత్వమైనది. అట్టి 'రాముడు' అను పదమును అర్థానుసార సహితముగ 'సంస్కృత నమము' అని సూరి సంస్కృత నమముల క్రింద చూపుట ఎంతమాత్రమును సమంజసముగాలేదు. ప్రాకృత సమభవములలో చూపబడిన 'జముడు, వెముడు'—నవి కూడ యిట్లేయని తెలియదగియున్నది. ఈ విషయ మింతకుముందే సూచించియున్నాను.

సూరి 'తెలుగుదేశ' నై నది క స్వరూపమేగిగిన వాడైనను చింతామణి మూత "లేక" మంత ప్రభావముతో పైరితిగా ప్రాకృత భాషాసంబంధము తెలుపవలసి వచ్చినది.

పైని వేను వ్రాసిన విషయములను పరిశీలించిన యెడల తెలుగుభాషకు ప్రాకృతమునకు చారిత్రకమైన సంబంధమేగాని జన్యజనక సంబంధము లేదని స్పష్టమగుచున్నది.

భాషా చారిత్రక చర్చలలో, ఇతరుల వాతల

కన్న మూలగ్రంథములే ప్రామాణికములనుటలో భేదాభిప్రాయము లేనలేదు. ఇట్లుయును తెలుగులో చొక విచిత్ర పరిస్థితి యేర్పడినది. తెలుగుభాషలో భాషాక్షణ గ్రంథములగు వ్యాకరణములు, సంస్కృతములోను, తెలుగులోను కలవు. తెలుగున వ్యాకరణములేగాక లక్షణ గ్రంథములను గలవు. కాని ఈవాడు సంస్కృతభాషలో రచించబడిన ఆంధ్రశబ్ద చింతామణి, ఆధర్వణకాఠికావళి, అపోబం పండితీయము—వాని ననుసరించిన—అప్పకవీయము, బాలవ్యాకరణము—వీనికే ప్రాధాన్యముగాని తెలుగున గల ఆంధ్రభాషా భూషణాది వ్యాకరణములకు, లక్షణ గ్రంథములకు 18 ప్రాధాన్యతలేదు. తెలుగుభాషా వ్యాకరణ లక్షణ గ్రంథములను గూర్చి కూలంకషముగా వ్యాసంగము జరిగిన గాని, తెలుగుభాష ఉత్పత్తి పితానములను గూర్చి ప్రస్తుతము వ్యాప్తిలోనున్న వాదపవాదములు, చర్చలు చల్లార్ల నేరవు.

పాక్షిక దృష్టితోగాక, సర్వాన్వేషణ దృష్టితో పై తెలుగు మూలగ్రంథ పరిశీలనతోపాటు, ప్రాచీన భాషాసంపదాయములు, ఉపలబ్ధములైన శాసన పద్యద్య వాగ్మయముల భాష—శివకవుల భాష—వీని లక్షణముల వాకళింపుకొని సమన్వయము చేసినట్లయితే "తెలుగుభాష—అటు ప్రాకృత జన్యమూ కాక ఇటు ద్రావిడ జన్యముగాక స్వతంత్రభాష" అని నిర్ణయదావముగా నిరూపింపవచ్చును.

నేటి భాషాశాస్త్రకర్తలు—భాషాచరిత్ర రచయితలు ఇట్టి నిరూపణకు పూనుకొందురు గాక.

17. "సంస్కృతనమంతు సంస్కృతలక్షణే నైవగార్థాన్"—హేమచంద్ర వ్యాకరణము. సూరి యుసయోగించిన ఈ పదసామంజస్యమును గూర్చి బాలవ్యాకరణ వ్యాఖ్యాత తిప్పరను ప్రత్యేకముగ చర్చించినట్లు లేదు. ఇట్లే యీ సంజ్ఞా పరిచ్ఛేదము నందలి పారిభాషిక పదముల విమర్శన కూడ విపులముగా వెలయవలసిన అవశ్యకత యున్నది. అనాశమును పురస్కరించుకొని ముమ్మందు దానిని విశదీకరించెదను.

18. ఇట్టి రూపములు, శివవి భాషాసంప్రదాయము ననుసరించి ప్రామాణికములే. చూడు—శబ్దరత్నాకరానుబంధము.

మనసు

శ్రీ పెద్దిభొట్ల సుబ్బరామయ్య

“అరవై యేళ్లు దాటి, రిటైరయిన తర్వాత బ్రతికి వుండడమే పెద్ద తప్పు..” అనుకున్నాను నేను చిరాకుతో, ఆ ఫోటో ముందు కూర్చుని వగిలిపోయిన అద్దం పెంకులను ఏరుతూ.....

పెద్ద అనవరం వచ్చిన వాడిలా కుర్చీ వేసుకుని మరీ పైకి ఎక్కి దాన్ని క్రింద పడేసిన కుర్రవెధన నా ప్రక్కనే కళ్లు పెద్దవి చేసుకుని చూస్తూ నిలబడ్డాడు. గాజు పెంకులను ఏరుతూవుండగా ఒక బేజ్ వంటి గాజు ముక్క ప్రేకి గీరుకు పోయి నా చిరాకును సహస్రస్థాయికి చేసింది. గారడీ చూస్తున్న వాడిలా నిలబడిన ఆ కుర్ర వెధవను ఉద్దేశించి కోపంగా “నువ్వు అవతలికి పో ముందు” అని అరిచాను. వాడు బొత్తిగా భయ భక్తులు లేని శుంఠ... అనవసరంగా నవ్వుతూ నన్ను మరింత ఉడికిస్తూ లోపలికి వెళ్లాడు.

చాలా ఓపికగా గాజు పెంకులు ఏరి బయట పారబోసి ఆ ఫోటోను చేతిలో వుంచుకుని వాల్చుకుర్చీలో కూలబడ్డాను. మనసంతా ఎవరిమీదో, ఎందుకో తెలియని ఉక్రోశంతో, కనితో నిండి పోయివుంది.

నేను ఏళ్లతరబడి పెద్ద పదవిలో తీవ్రంగా, దర్జాగా కాలం గడిపి సంవత్సరం క్రిందటనే రిటైరయినాను. అంతకాలమూ మధ్యందిన మార్తాండునివలె ఒక వెలుగు

వెలిగింపు. అయినా ఎప్పటికీ సూర్యుడలా నడినెత్తినే ఉండి పోవడం సిద్ధం కాదు గదా! ఈ సూర్యుడు ఉద్యోగ విరమణ చేసి పెన్షన్ లీసుకోవలసి వచ్చింది. సరే, తప్పదు కాబట్టి సోపరిగా యింటి పట్టిన కూర్చుండి పోయాను. కాని నాకు మనశ్శాంతి లేదు. వారం రోజుల సుంచీ యీ వనర సేన వచ్చిఉంది. దానితో మరీ ఓకాకు పడిపోతున్నాను.

‘వానరసేన’ లోపల హడావిడి చేస్తున్నది. వాళ్ళు మొత్తం అరుగురు. అందరికన్నా పెద్దవాడు రాజు. మా పెద్దమ్మాయి కొడుకు. శివునిరం పరీక్షల వ్రాసి వాడు సెలవులో యిక్కడికి వచ్చాడు. జుట్టు మొహం మీద పదుతూవుండగా ఎప్పుడూ గంభీరంగా ఏదో ఆరోచిస్తూ వుంటాడు. మొదట్లో ఏ వేదాంతిగానో తయారవుతాడని అనుకున్నాను కాని వాడు నా అంచనాలన్నీ తలక్రిందులు చేసి ‘మెకానిక్’ గా తయారైనాడు. ఎప్పుడూ ఎలక్ట్రిక్ బల్బులు లీసి మళ్ళీ పెట్టడం, పూజలు పోతే వెయ్యడం, వైరుతో ఏవేవో పనులు చేస్తూ వుండటం, స్వామిలూ, రేడియోలూ, విప్లీ మళ్ళీ బిగిస్తూ వుండటం యిటువంటి పనులలో వాడు ఆరితేరిన వాడు. మునుపెప్పుడో ఒకసారి సెలవులకు వచ్చి వాడు యిక్కడే వుండగా ఒక రోజు రాత్రి అందరూ

భోజనాలముందు కూర్చున్న వెంటనే పూజ సోయింది కాబోలు లైట్లు టప్పున ఆరిపోయాయి. ఇల్లంతా అంధకారం అలుముకున్నది. అప్పుడు వాడు పెద్దగా “ఎవరూ కదలకండి. ఒక్క క్షణంలో అంతా సరి చేస్తాను.” అంటూ తన పెట్టి దగ్గరికి వెళ్లి టార్చి తీసుకుని పనిముట్లు తీసుకొని వెళ్లి క్షణంలో లైట్లు వెలిగించాడు. అప్పుడు నా కొడుకూ, కోడలూ, నా మూడో కూతురూ, మా ఆవిడ వాణ్ణి తెగమెచ్చుకుని ఒకటే మురిసి పోవడం... దాంతో మీరు గొప్ప వినయం వటిస్తూ “మీరు వన్నంతగా పొగడకండి. నేను నా ధర్మం నెరవేర్చునంతే” అన్న ధోరణిలో మాట్లాడటమూ నాకు బొత్తిగా నచ్చలేదు. తేలికగా చప్పరించి “ఈ పనులకు బాగానే పనికొచ్చేట్టున్నావు. ఇంకేం ? చదువు మానేసి స్కూల్ డ్రైవర్లా, రెంచీలూ పట్టుకుని యిళ్లవెంట తిరగడం మంచిది. మీ అమ్మకూ నాన్నకూ ఈ చదువు పేరుతో డబ్బుదండగ ఎందుకు ?” అన్నాను. అలా అని వాడి మొహం వంక చూసి గతుక్కు మన్నాను. వాడు ఆ మాటలు విని కూడా పరమహంసలాగా చిరునవ్వు నవ్వుతూ కూర్చున్నాడు. పైగా మా ఆవిడ మనుషుడిని వెనక వేసుకుని వస్తూ “చాలెండి.... ఏంమాటలండి మరినూ ? ఇవాళ అన్నాలవేళా చీకట్లో చిందులాట తప్పించాడు బంగారు తండ్రి... వాడికి పనిముట్లు పట్టుకుని యింటింటికీ తిరగవలసిన ఖర్చు పట్ట లేదు.... వాడు ఏ కలెక్టర్ అయి తీరుతాడు. చదువులో మాత్రం వాడు వెనుక బడ్డాడను కుంటున్నారేమో! ఆల్లగ్గుడు నాతో చెప్పాడు... వీడే క్లాసులో అన్నెంటా ఫస్టుట...పైగా ఇలా

లైట్లు పోతే ప్రతిసారి ఎవరోవచ్చి బాగు చేసి పాఠ్యేవరకూ గతిలేదు... ఒక్కోసారి పూటల తరబడి లైట్లు లేక బాధ పడలేదూ మనం ? మళ్ళీ చూడబోతే యింట్లో అందరూ బి. ఏ. లూ ఎం. ఏ.లూ స్వస్థై ఉద్యోగాలు చేస్తున్నారు. వెధవది పూజ సోతే వేసే దిక్కులేదు....” అంటూ పెద్దదండకం చదివింది. వాడు ఆమెను పూర్తిగా మాట్లాడపెచ్చి “నువ్వురుకో అమ్మమ్మా! తాతయ్య ఏదో అన్నాడే అనుకో.... పెద్దవాడు.... ఆయన అలా దీవిస్తేనే మంచిది” అన్నాడు. దానితో మిగిలిన వాళ్లంతా విరగబడి నవ్వుడం, నాకు మతిపోయినంత పనియింది.

లోపల చరిత్రగతిని మార్చివేసే యుద్ధం వంటిదేదో జరుగుతున్నది. గబగబా లేచి వెళ్లాను. ఒకరి మీద ఒకరు పడి దొర్లుకుంటూ యెప్పుతూ రోజుతూ పోట్లాడు కుంటున్నారెద్దరు. ఆ యుద్ధరికీ ఏడో సంవత్సరం సడుస్తున్నది. ఒకడు మా అబ్బాయి రాజశేఖరం కొడుకు. మరొకడు మా పెద్దమ్మాయి రెండో కొడుకు. నేను ఇద్దరినీ చెరోరెక్కా పుచ్చుకుని విడదీసి “వెధవల్లారా! ఎందుకలా కొట్టుకు చస్తున్నారు ?...” అని అడిగాను. వారిలో ఒకడు నవ్వుతూ “ఊరికే తాతయ్యా! వాడు కుస్తీపడదాం రమ్మన్నాడు..నరేనన్నాను. అంతే” అన్నాడు. నాకు ఒళ్లు మండి పోయింది. ఉక్రోశం కొద్దీ చెరోకటి అంటించి “పాండి గాడిదల్లారా?” అంటూ మళ్ళీ హోలోకి వచ్చి కూలబడ్డాను. ఆ ఫోటో చేతిలోకి తీసుకున్నాను. అందులో మా కుటుంబం అంతావుంది. పిల్లలు మినహా మొత్తం ఏడుగురు. మా పెద్దబ్బాయి పెళ్ళినాటి

ఫోటో అది. వాడి పేరు రాజశేఖరం. ఎమ్. ఇ. ప్యాస్సై ఇక్కడే పని చేస్తున్నాడిప్పుడు. వాడి భార్య హైస్కూల్లో టీచరు. ఆమె పేరు రమ. ఆమె అంటే నాకు చాలా అభిమానం. ఆ ప్రక్కనే వున్నది మా పెద్ద మ్యూజి సుజాత. ఆమె భర్తతో సహా భిలాయ్లో వుంటున్నది. అప్పుడప్పుడు తప్ప తరచుగా యిక్కడికి రాదు. ఆమె ప్రక్కనే రెండు జడలు గుండెల మీదకి వేసుకుని వున్నది వనజ. మా రెండో కూతురు. ఆమె భర్త బెంగళూరులో కాలేజీ లెక్చరరు. ఆమె దగ్గరి నుంచి నాలుగు నెలల క్రిందట ఉత్తరం రాగానే మా అవిడ ఒకటే సంబర పడిపోతూ వెళ్ళిందక్కడికి. 'కాన్సుకు పుట్టింటికి వంపవయ్యా అంటే, అల్లుడు 'ఇదేం మొదటి కాన్సు కనుకనా ? ననేమిరా వీల్లేద'న్నాడుట. అందుకని ఆమె నామానాన నన్నదిలేసి తను అక్కడే ఉండి పోయింది. పైగా అభిమానం అంతా ఒకటేనూ మూడు రోజులకో ఉత్తరం రాసి పడేస్తుంది. ఆరోగ్యం జాగ్రత్తగా చూసుకోమని నాకూ నన్ను జాగ్రత్తగా చూసుకోమని మిగిలిన వాళ్ళకూ...హితబోధలు చేస్తుంది. మా మూడో అమ్మాయి ఫోటోలో మూతి చిత్రంగా పెట్టింది. బహుశా ఎవరినన్నా వెక్కిరిస్తున్న దేమో! ఆమె కింకా పెళ్ళికాలేదు. 'పెళ్ళి' సంగతి ఎత్తినప్పుడల్లా అందర్నీ దులిపేస్తూ వుంటుంది. ఆ ప్రసక్తి తెచ్చామో ఖర్మ కాలిందన్నమాటే. ఒక పెద్ద తుఫాను... ఉప్పెన...వోచ్చిపడినట్లే. హక్కులు, స్వాతంత్ర్యం, కాళ్ళమీద నిలబడటం, ఈ పదాలు వందలూ వేలుగా ఆమె నోట్స్ నుంచి నిజంగా ఉప్పెనలాగేవచ్చి మనలను ముంచెత్తి వేస్తాయి. కానీ, దాని తెలివి తేటలు

నన్ను ఎల్లప్పుడూ ముగ్ధుణ్ణి చేస్తూ వుంటాయి. అది ఈ యాడుకే ఎం. ఏ. ప్యాస్సై స్థానిక స్త్రీలకళాశాలలో లెక్చరరు గా వుంటున్నది. పైగా అడపాదడపా వ్యాసాలూ, కదలూ వ్రాసి కొంత పేరుతెచ్చుకున్నది కూడా.

నేను ఫోటో ప్రక్కనేవుంచి నిట్టూర్చాను. ఏమీ తోచడంలేదు. ఇప్పుడేకాదు. ఉద్యోగ విరమణ చేసిన ఆ క్షణంనుంచి నాకు ఏమీ తోచడంలేదు. కాబట్టే మా ఆపిడ ఉండగా కొంత మనశ్శాంతి ఉండేది. ఆమె అడరణలో అన్నీ మరిచిపోయి విశ్రాంతి పీసుకునేవాణ్ణి. పెద్ద నిద్రగన్నేరు నీడలా ఆమె నన్ను సేద దీర్చి మనసుకు విశ్రాంతి, అహోదమూ కలిగించేది. పైగా యీ వానరసేన లేకపోతే యిల్లంతా నిశ్శబ్దంగా ఉండేది. అటాయిటూ హడావిడిగా ఎగురుతూ పిచ్చుకలుచేసే సవ్వడి తప్ప మరే శబ్దమూ వినిపించేదికాదు. హాయిగా దినప్రతిక చేతిలోకి తీసుకుని ప్రత్యక్షరమూ చదివి అనందిస్తూ ఉండేవాణ్ణి. అందువల్ల అనేక దేశాలు లిరిగినట్టూ, అనేక విషయాలు చూసినట్టూ అనుభూతి కలిగేది. ఈ వానర సేనవచ్చి పడినప్పటినుంచి అదీ పిలువడటం లేదు. పేవరు చేతిలోకి తీసుకునేసరికి ఏదో రోద, గొడవ ప్రారంభం.....దానితో చదువు ముందుకు సాగదు.

ఉదయం తొమ్మిది గంటలకే యింటోళ్ల వంటా వార్చా అయిపోతుంది. తొమ్మిదిన్నర కల్లా మా మూడో అమ్మాయి పుస్తకాలు తీసుకుని చెప్పులు చప్పుడు చేసుకుంటూ కాలేజీకి వెళ్ళిపోతుంది. తొమ్మిది ముప్పావు అయ్యేసరికి రాజశేఖరం పై సర్దుకుంటూ, బూట్లు చప్పుడు చేసుకుంటూ వెళ్ళి స్కూటర్ స్టార్టుచేసి హారన్ మోగిస్తాడు. లోపలి

గదిలోనుంచి “వొస్తున్నాను సార్! కొంచెం గుర్రాన్ని కట్టేయండి.....” అని సమాధానం చెప్పి మా కోడలు బయలుదేరివచ్చి “స్కూలుకు వెళ్ళున్నాను మామయ్యా!” అని నా అనుమతి కోసమే అన్నట్టు ఒక్క శ్ఛణం నిలబడుతుంది. నేను సవ్యతూ తల పూపుతాను. అప్పు డామె భగ్నతోపాటు స్కూటర్ మీద స్కూలుకు వెళ్ళిపోతుంది. పరాయి యింట బుట్టిన పిల్ల అయినా కోడలు అంటే నా కందుకే అభిమానం.....ఆమెకు తప్ప ఎవరికీ యింట్లో ‘ముసలి ముండావాడు వడిపున్నాడు; కనీసం చెప్పి వెడదా’మనే జ్ఞానం బొత్తిగాలేదు.

అలా పది కొట్టేసరికల్లా అందరూ ఎవరిపాటికి వారు బయలుదేరి వెళ్ళిపోతారా? నేనొక్కణ్ణే యింట్లో మిగిలిపోతాను. చేసేందుకా పని ఏమీ ఉండదు. నిద్రపోదామంటే ఎంత ప్రయత్నించినా కళ్ళు మూతలుపడవు. నా భార్య గుర్తుకువస్తుంది. చిరునవ్వులుచిందే ఆ ముఖం.....వయస్సుమళ్ళినా తగని శరీర లావణ్యమూ.....నా పట్ల నెరసిన ప్రేమాభిమానాలూ గుర్తువచ్చి ఆమె లేని బాధను మరింత ఎక్కువ చేస్తాయి. అప్పుడు నాహృదయం లోని బాధనంతటిసీ కాయితంమీద వ్రాసి ఆమెకు ఉత్తరం పోస్టు చేద్దామనిపిస్తుంది. నాలుగురోజుల క్రిందట వ్రాసిన ఉత్తరంలో “నువ్వు లేకపోవడంవల్ల నేను పడుతున్న బాధ ఎలా చెప్పను? ఇక్కడ ఎవరూ, నన్నూ నా ఉనికీసీ గుర్తించడమేలేదు. కేవలం కాపలాకుక్కలాగా యింట్లో వడిపుంటున్నాను. ఇంకా నువ్వు రావెందుచేత? అమ్మాయి ప్రసవించి ఇన్నాళ్ళయినా నువ్వురాని కారణం ఏమిటి? నువ్వు కూడా యీ రిటైరయిన ముసలివాణ్ణి మరిచి పోతున్నట్లున్నావు” అని వ్రాశాను. దానికి సమాధానంలేదు. నిజమేమిరి.....ఎవరికిమాత్రం నా

మీద గౌరవం ఎందుకుంటుంది? అందరూ సంపాదనపరులైనారు. ఆడా, మగా అందరూ ఎవరిపాటికి వారు ఉద్యోగాలుచేసి స్వతంత్రంగా డబ్బు సంపాదిస్తున్నారు. మావాడికేమో అయిదు వందలపైమాటే జీతం..... కోడలికేమో రెండువందలకు తక్కువఉండదు. మా మూడో అమ్మాయికి సరేపరి మూడు వందల చిల్లర.....ఎవరి బ్యాంక్ ఆకౌంట్లు వారికున్నాయి. నా ముష్టి పెన్షన్ డబ్బు ఎవరికి కావాలి? ఇంటి ఖర్చులలో కూడా నయాపైసా అయినా నా డబ్బు వడేందుకు పిల్లేదు. ఈప్రపంచంలో మనిషిమీద గౌరవాభిమానాలు డబ్బునుకట్టే కొంతవరకూ పుట్టుకుని వొస్తువుంటాయి. నేను ప్రతినెలా పెన్షన్ తీసుకుని వచ్చే దోపలోనే బ్యాంకులో నాపేరి జమకట్టి యింటికి వచ్చేస్తాను. ఎవరికైనా డబ్బు కావలసివస్తుందేమో, నా ఆరువేల రూపాయల బ్యాలెన్స్ లోనుంచి డ్రా చేసి ‘పెన్షన్’ అవుదామని వాకు మహా కోరికగావుంది. కానీ ఆ అవకాశంరానిదే ఏం చేయను? మొన్నటికీ మొన్న ఏం జరిగిందనుకున్నారా? మా అమ్మాయితో బుద్ధి పారపాటున గడ్డితిని ఇలా అన్నాను “నీకు ఒక నెక్లెసు చేయిద్దామనుకుంటున్నానే అమ్మడూ, నా డబ్బుతో.” నా నూటల విని అది చిత్రంగా చూసి “ఏమిటి? నెక్లెసా? నాకా? ఇప్పుడా? గోల్డు కంట్రిల్ ఉండః తెలీదూ? బంగారం కొని పెట్టుకోవడం అంటే దేశద్రోహమని అర్థం. నీ కా ఆలోచన వుంటే యింతటితో కట్టిపెట్టు.....”అన్నది. దానితో నా నోట మాట రాలేదు.

ఒకనాడు పెన్షన్ డబ్బు బ్యాంకులో జమకడుతూ ఉండగా ఒక ఆలోచన వచ్చింది. విత్ డ్రాల్ ఫారం తీసుకుని పూర్తిచేసి సంతకం చేసి గుమాస్తాచేతి కిచ్చాను. అతడు నన్ను బాగా

ఎరిగినవాడు. ఒక్కసారిగా తలఎత్తి చూసి, “మూడు వేల రూపాయలా?” అని అడిగాడు. నేను గొప్పగా వప్పుతూ, “అవునయ్యా! కావలసి వచ్చింది. ఇంట్లో కొన్ని అవసరాలు అనుకో కుండా వచ్చినట్టా యి.” అన్నాను. అతడు టోకెన్ యిచ్చాడు. చాలా ఏళ్లతర్వాత మొట్ట మొదటి సారిగా డబ్బు తీసుకోవడంకోసం క్యాష్ క్యాబిన్ ముందు టోకెన్ చేతిలో ఉంచుకుని గర్వంతో నిలబడ్డాను. తర్వాత అంత డబ్బు తీసుకుని లాల్చీ జేబులో ఉంచుకుని ఎక్కంటు బుకేతో యింటికి వచ్చి నిట్టూర్చి కుర్చీలో కూర్చున్నాను. అప్పుడు మావాడు ఎక్కడికో వెళ్లబోతున్నాడల్లేవుంది, ముందు హోల్కి వచ్చాడు. నా పిలుపు విని “ఏమిటి నాన్నా?” అంటూ నా దగ్గరికి వచ్చాడు. నేను నిర్లక్ష్యం నటిస్తూ, “అదుగో! ఆ బ్యాంకు పుస్తకంలో నిలవ ఎంత వుందో చూసి చెప్పు, ఒక సారి.....” అన్నాను. వాడు పుస్తకం చేతిలోకి తీసుకుని “మూడువేల చిల్లరవుంది..... ఇవాళ మూడువేలు విత్ డ్రా చేసినట్లున్నది యిక్కడ.....” అన్నాడు. వాడు, “అంత డబ్బు ఎందుకు తీసుకున్నాను? ఏ అవసరం వచ్చింది?” అని అడుగుతాడేమో అని ఎదురు చూశాను. కాని, అదేం చిత్రమో, వాడు ‘ఎందుకు?’ అని అడగనే లేదు. పైగా పుస్తకం అక్కడ వడేసి పోబోయాడు. నాకు ఉన్నట్టుండి చిరాకు పుట్టుకు వచ్చింది. కోపంతో “అవును... మూడు వేలూ తీసుకున్నాను. వూరికే బజారున పోయేవాళ్లను పిలిచి వంచి పెడదామని అనుకుంటున్నాను.” అని అరిచాను. నా కేకలు విని చిత్రంగా చూసి భార్యను కేకవేసి పిలిచి “రమా! నాన్నగారికి ముందు కాఫీ యివ్వు...ఎందుకో చిరాగ్గా వున్నాను” అని చెప్పి వెళ్లిపోయాడు. అంతే, మర్నాడే ఆ మూడువేలూ తీసుకుపోయి

మళ్ళీ బ్యాంకులో జమకట్టి వచ్చాను. ఆ గుమాస్తా నవ్వి అదోలా చూడగా, ‘అడబ్బుతో అవసరం లేకపోయింది.’ అన్నాను. అతడు “అవునుసార్! ఈ డబ్బుతో ఏం పని మీకు? మీ అబ్బాయి ప్రయోజకుడూ, మంచి వాడూనూ. హాయిగా పెద్దదనంలో వాళ్లు మిమ్మల్ని సుఖపెడుతున్నారు. మావాడూ వున్నాడు. బి. యస్సీ చూడుసార్లు తప్పి కూర్చున్నాడు. ఇక పరీక్షకు కూడా వెళ్లనంటున్నాడు. వెధవ స్పేహాలూ, తిరుగుళ్ళూ.....ఇంకేంబాగు పడతాడు....” అంటూ తన సాద చెప్పుకు పోయాడు.

* * *

అయ్యా! ఈ వానరసేన లోపల ఏదో కొంప ముంచింది మళ్ళీ.....వరుగెత్తుకుంటూ లోపలికి వెళ్లి శిలా ప్రతిమలా నిలబడిపోయాను. అక్కడ ఒక ప్రక్క రాజా చాలా దీక్షతో గ్రామ ఫిసు బాగు చేస్తున్నాడు. ఏ భాగాని కాభాగం విడదీసి వేలమీద పరిచిపెట్టాడు. వాడి తమ్ముళ్లు యిద్దరు మరో ప్రక్క కూర్చుని ఖరీదైన పుస్తకాలలో బొమ్మలుచింపి ముక్కులుచేస్తున్నారు. మా రెండో అమ్మాయి సంతానం అయి దేశం పిల్లవాడూ, ఏదేశం పిల్లదీ, కలిసి పబ్బు సగం అరగదీసి నీళ్లలో కలిపి ఏవో పుల్లంతో బుడగలు వూదుతూ గదివంతటినీ వాటితో నింపే ప్రయత్నం చేస్తున్నారు. ఇండాక ఫోటో అద్దం పెగలగొట్టిన కుర్రవెధవ లోపలినుంచి టూత్ పేస్టు, ట్యూబ్ తెచ్చి అంతా పిసికి నేల అంతా ఖరాబుచేసి ‘యింకేమి మిగిలివుందా?’ అని చూస్తున్నాడు.

చెప్పొద్దూ, నాకు ఆరికాలిమంట నెత్తి కెక్కింది. కోపం వట్టలేక ఒక్కొక్కళ్లనూ లేవదీసి పిధిలోకి దింపి వచ్చాను. చివరకు రాజా చెయ్యి పట్టుకుని లేవదీసి “నువ్వు కూడా

వద, వెధవా!" అన్నాను. వాడు నివ్వెరపోయి చూస్తూ, "ఎక్కడికి తాతయ్యా?" అని అడుగతూనే వున్నాడు. నే నదేమీ వినిపించుకోకుండా వాణ్ణి చేతులతో పనిముట్లతోనూ బరబరా యాడ్చుకుపోతూ "పెద్దవాడివైపుండి వాళ్లు అంత రచ్చచేస్తూవుంటే చూస్తూ కూర్చున్నందుకు యిదేసి నీకు....." అంటూ వీధిలోకి తీసుకుపోయాను. ఆ రద్దాత వీధి తలుపు గడియనేసి పెద్దదా "పోండి వెధవల్లా! ఎట్లా నా ఊరేగండి....." అని అరిచాను. వొంటిమీద చొక్కా అయినా లేకుండా కేవలం లాగూలతో వీడుపు ముఖాలతో నిలబడ్డ యిద్దరు కుర్ర వెధవలను చూసిన నాకు జాలి కలగలేదు. ముందు హాత్లో కుర్చీలో కూర్చున్న నాకు రాజు వాళ్లందరినీ సముదాయించి వెంట నడిపించుకుపోవడం కనిపించింది. కానీ, అకాస్మికంగా మనసు రాయి చేసుకున్నాను. అలాగే కొంచెం సేపు కళ్లు మూసుకుని వడుకున్నాను. లోపల ఏమీ సవ్వడిలేదు. ఒక ఒంటరి పిచ్చుక ఏమిటో గొణుగుతున్నది. ప్రక్కయింటో రేడియోలో ఏదో పాట వినిపిస్తున్నది.

దాదాపు వది నిమిషాల తర్వాత మనసులో ప్రారంభమైన ఆరాటం క్రమంగా అధికం అయింది. వొంటిమీద చొక్కా కూడా లేని ఆ యిద్దరు కుర్ర కుంకలూ, ఆ చిన్నపిల్ల దాని మెడలో గొలుసూ గుర్తుకు రాగానే ఒక విధమైన భయం కలిగింది. సెలవులకు ఆట విడుపుగా ప్రతినంతత్వరం యీ వూరికి రావడం, యిక్కడే సెలవులన్నీ గడిపి తిరిగి స్కూళ్లు తెరిచేవేళకు వెళ్లడం చాలా యేళ్లుగా జరుగుతున్నది. నా చిరాకుకొద్దీ అలా చేశానేగాని, వసి వాళ్లు కోపం తెచ్చుకుని తమ తల్లిదండ్రులతో జరిగింది జరిగినట్టు చెప్పినేసిన వక్షంలో యింకేమయినా వుందా? అల్లుళ్లకూ,

కూతుళ్లకూ కోపం ముంచుకురావచ్చు. అప్పుడవారు "మేము పిల్లలను సెలవులుకదా అనిపిస్తాయి మార్పుకోసం.... అదీ ముసలామె ప్రాధేయపడితే పంపించాముగాని మాకు బరువైకాదు. ఇక్కడ వారికి తిండికి బట్టకూ లేకనూ కాదు. ఇలా చేశారు కాబట్టి ఇక ఎప్పుడూ పిల్లలను పంపించము.....మేమూ, రాము....." అని మంకు పట్టు పట్టవచ్చు. అబ్బో! ఆలోచించే కొద్దీ యీ వ్యవహారం ముదిరి చాలా దూరం సోయేట్టుంది.

నేను వెంటనే లేచి యింటి తలుపుకు తాళంవేసి చెప్పలు తొడుక్కుని పరండా మెట్లు దిగి ఆవరణ గేటు తలుపు తీసుకుని రోడ్డుమీదికి వచ్చాను. బయట ఎండ మహా తీవ్రంగా వుంది. సూర్యుడు క్రూరుడైన నియంత వలె సమస్త లోకాన్నీ తన కోటి కోటి కిరణాలతో వేధిస్తున్నాడు. వెచ్చనిగాలి వేగంగా పీస్తున్నది. పిల్లల జాడ కనుచూపు మేరలో కనిపించలేదు. ఈ వెధవలెటుపోయాలో ఏమో! నాలో ఆదుర్దా ఎక్కువయింది. ఈరాజు గొప్ప ఆరిందాలాగా వాళ్లను ఎటు తోలుకుపోయాడో ఏమో! వాడొక పాగరుబోతు.....

వాళ్లు సాధారణంగా అప్పుడప్పుడు ప్రక్కయిళ్ల పిల్లలతో కలిసి ఆడుకుంటూ వుండటం నాకు తెలుసు. కాని యింత ఎండ వేళ ఆ యిళ్ల తలుపులన్నీ మూసి బలవంతంగా పిల్లలను బంధించివేసి పడుకోబెట్టివుంటారు తల్లలు. ఆ యిళ్లలో ఎక్కడా పిల్లలు ఆవరణలో తిరుగుతున్న అలికిడి లేదు. వీధి చివరి దాకా వెళ్లి నేను మళ్లి వెనుదిరిగి వచ్చాను. మనసులో అందోళన మరింత ఎక్కువై పోయింది. గుండెలు దడదడ లాడాయి.

కాని ప్రవారీ తలుపు తీసుకుని లోపల ప్రవేశించిచూద్దనుగదా! వాళ్లు వరసగా సైజుల

వారీగా ప్రహరీగోడ నీడలో కూలబడి వున్నారు. ఫోటో అద్దం వగలగొట్టివన చిన్నవాడు—వీడి పేరు ఎప్పుడూ గుర్తువుండదు నాకు—నోట్లో వ్రేలు వేసుకుని చీకుతూ కూర్చుని వున్నాడు. ఆ ప్రక్కన మరొకడు—కొంటన చొక్కాలేనివాడు—నా వంక కళ్ళు పెద్దవి చేసు కుని చూస్తున్నాడు. వాడి పక్కనేవున్న చిన్న పిల నన్ను చూడనట్టు నటించున్నది. మరొకడు చేతిలో బొమ్మతోనే బైటికివచ్చాడు కాబోలు బొమ్మను అటూ యిటూ తిప్పి చూస్తున్నాడు. రాజుమాత్రం ధైర్యంగా “ఎక్కడికి వెళ్ళావు తాళయ్యా!” అని అడిగాడు.

నేను కొంచెం కోపంగా “మీ కోసమే. ఎండలో ఎక్కడికి వెళ్లారో అని భయపడ్డాను. అయినా మీరు లోపలి కెలా వచ్చారు?” అని అడిగాను. రాజు నవ్వుతూ “నువ్వు తలుపు దగ్గరికిలాగి వెళ్ళావు. మే మీ గోడపక్కనే అవ తలవైపు దాక్కుని వున్నామింతసేపూ..... అన్నాడు.

నా మనసు తేలిక పడింది. టూత్ పేస్టు పీసికి పాడుచేసినవాడేవంక చూస్తూ చేతులు చాపాను. వాడు మొహం చింకి చేటుత చేసు కుని ఒక్క ఉదుటున వొచ్చి నా చేతులలో నాలాడు. దానితో అందరిలో హుషారు బయలు దేరింది. బిలబిలలాడుతూ నా వెనకనే వరండా లోకి వచ్చారు. నేను తాళంతిసి అం లోపలికి వంపించాను. రాజు వెళ్ళి వెళ్ళడంతోనే గ్రామఫోను విడిభాగాలముందు కూర్చుని పని ప్రారంభించాడు. “దీన్ని మరో అరగంటలో ‘ఫిట్’ చెయ్యాలి” అంటూ.

నేను వెళ్ళి మామూలుగా కుర్చీలో కూలబడి ప్రతిక చేతిలోకి తీసుకున్నాను. తర్వాత చాలాసేపు అలా చదువుతూ కూర్చుండి

పోయాను. లోపల ఆ వానరమూక ఎంత అల్లరి చేస్తున్నప్పటికీ పట్టించుకోనేరేదు.

అంతలో ఎండ తగ్గింది. చల నిగాలి మళ్ళింది. లోక రాజు గ్రామఫోను మళ్ళి బిగించినట్టున్నాడు. ‘లన్ మిలో ప్రీతమ్’ అని పాట వినిపిస్తున్నది. “ఈ కుర్రవెధవకు యింత డిటెనిం వుండటం గొప్ప విశేషమే..... అనిపించింది. అప్పునుమరి.....వూరికే తిని బలా దూరు రిరిగి చెడిపోకుండా ఏదో వ్యాపకం..... సిల్లల విషయంలో అది మంచిదే.....

తలుపు తీసిన చప్పుడు విని తల ఎత్తి చూశాను. మా సూడో అమ్మాయి, కాలేజీలో పరీక్షల డ్యూటీ అయింది కాబోలు, వచ్చే సింది.

“ఏం నాన్నా! ఇవాళ ఉత్తరాలేమన్నా వచ్చాయా?” అని అడిగింది జోళ్ళు చప్పుడు చేసుకుంటూ లోపలికి నడిచివెడుతూ.

నాకు నొక్కుమండింది. కోపంతో తల అడ్డంగా వూపాను. నాకు తెలుసు. పిళ్ళ నన్ను కేవలం యింటి కావలి కుక్కలాగా చూస్తు న్నారు. మా అమ్మాయి లోపల అశ్చర్యంతో “హోరి పేడుగుల్లారా! యిల్లంతా ఓకలిక్కి తెచ్చినట్టున్నారే.....” అంటున్నది. తర్వాత కొద్ది క్షణాల్లో మళ్ళి హాల్లోకి వచ్చి కూర్చుని “అమ్మ దగ్గరినుంచీ ఉత్తరాలేదు. ఎప్పుడొస్తుందో ఏమో!” అన్నది పెద్దగా.

నేను కోపంతో “అమెగారిప్పట్లో ఎలా వస్తుంది? అక్కడివారే ఆమెకు ముఖ్యం...” అన్నాను. మా అమ్మాయి ఎందుకో నవ్వింది. ఒక్క క్షణం అగి మళ్ళి “ఈ కోతులు ఇల్లంతా ఎలా అడివెలా తయారు చేశారో చూశావా” అన్నది.

నేను వెంటనే చిన్న అబద్ధం అడేశాను. “నాకేం తెలుసు? పొద్దునగా ఒక స్నేహితుడి యింటికి వెళ్లి నేనూ యిప్పుడే వస్తున్నాను. ఇంతసేపూ చదరంగంతోనే సరిపోయింది..... వాళ్లు యిప్పటిదాకా కదలనియందే.....”

కాని లోపలినుంచి పరుగెత్తుకువచ్చిన ఏడేళ్ల కుర్రవెధన నా పరువు తీశాడు. “కాదు పిన్నీ! తాతయ్య అబద్ధం చెబుతున్నాడు. ఆయన పొద్దుణ్ణింటి ఎక్కడికి కదలేళ్లు.” అని చెప్పేశాడు.

నేను ముఖం కందగడ్డలా చేసుకుని కూర్చున్నాను. మా అమ్మాయి ఆ విషయం వొదిలేసి నవ్వి లేచి నిలబడి, “ఇక యిల్లంతా బాగు చేసుకోవద్దూ.....పొద్దు గూకుతున్నది.” అంటూ లోపలికి వెళ్లిపోయింది. నేను గభా లున వెళ్లి నా పరువు తీసిన ఆ కుర్రగాడిద

చెవులు రెండూ పట్టుకుని పిందేశాను. వాడు కొంప మునిగినట్టు ఏడవటం సాగించాడు.

మరికొద్ది సేపట్లోనే స్కూటర్ యింటి ముందు ఆగింది. ముందు కోడలు దిగివచ్చి నన్ను నవ్వుతూ పలకరించి లోపలికి వెళ్లింది. తర్వాత మావాడు తాళం చెవుల గుత్తి గిరగిరా తిప్పుకుంటూ లోపలికి వచ్చాడు. వాడికేం? రాజా. ఇప్పుడు హాయిగా స్నానం చేస్తాడు. చక్కగా చలువబట్టలు కట్టుకుని స్కూటర్ మీద క్లబ్బుకు పోతాడు. అక్కడ ఏవేవో పేపర్లు పుస్తకాలూ చూసి ఏడున్నర, ఎనిమిది గంటల కల్లా మళ్ళీ తిరిగి వచ్చేస్తాడు. అప్పుడు భోంచేసి హాయిగా నిద్రపోతాడు. మా అమ్మాయి తన గదిలో ఏదో చదువుకుంటూ పదిగంటల వరకూ మేలుకునే వుంటుంది. తర్వాత దాని గదిలోనూ లైటు వుండదు. ఇక నా ఒక్కడికే

ఏకాంకిక రచనల పోటీ

జిల్లాలలో ప్రచారానికి ఉపయోగించే చిన్న ఏకాంకిక రచనల పోటీ ఒకదానిని ఆంధ్రప్రదేశ్ ప్రభుత్వ సమాచార, పౌర సంబంధ శాఖ నిర్వహిస్తున్నది. ఆధునిక భారతీయ జీవితంలోని ఆర్థిక, సాంఘిక, సాంస్కృతిక విలువలను వ్యక్తంచేస్తూ, వర్తమాన జాతీయ ప్రయోజనాలను ప్రతిబింబింప జేసేవిధంగా ఏకాంకిక ఉండాలి. ఇతివృత్తం సాధ్యమైనంతవరకు ఒకే ప్రధాన అంశానికి సంబంధించి నర్తించుండాలి. ప్రచారలక్ష్యం పరోక్షంగా ఉండి ఆధునిక సాంఘిక నాటికలమాదిరి కళాత్మకంగా ఉండాలి.

1. నాటిక ప్రదర్శన సమయం ఒక గంటకు మించరాదు.
2. పోటీకి రచనను మూడు ప్రతులలో పంపాలి.
3. ప్రధమ, ద్వితీయ, తృతీయ బహుమతులకు ఎన్నికైన రచనలకు, 'వరుసగా రూ. 500, రూ. 300, రూ. 200 లు ఇవ్వబడుతాయి. బహుమతి పొందిన నాటికలపై సర్వ హక్కులు ప్రభుత్వానికి చెందుతవి.

ఎంట్రీలు అందాల్సిన ఆఖరు తేదీ : 1966 అక్టోబరు 31 వ తేదీ.

పోటీకి సంబంధించిన అన్నివిషయాలలోను హైదరాబాదులోని సమాచార, పౌరసంబంధశాఖ డైరెక్టరుడే తుదినిర్ణయంగా ఉంటుంది. ఎంట్రీలను ఆయన హౌదాపేరనంపాలిగాని ఆయనవ్యక్తిగత పేరుననంపరాదు.

టి. రామచంద్రరావు, డైరెక్టరు.

నిద్రపట్టదు. ఒకవేళ నిద్రపట్టినా అంతలోనే మెలకువ వచ్చేస్తుంది.

లోసల పిల్లలమూక అంతా మామయ్య చుట్టూ చేరి ఆనాడు జరిగినదంతా నివేదిక సమర్పించారు. ఆ నివేదిక నిండా నాడుర్మార్గమైన నడవడి, నా క్రూర్యమూ తప్ప మంచి ఏమీ లేదు. తాతయ్య నన్ను కొట్టాడు" అని ఒకడూ, "తాతయ్య మమ్మల్ని కొట్టి యాడ్డుకు వెళ్లి ఎండలో పీడిలోకి తోసేసి తలుపేసు కున్నాడు.." అని ఒకడూ చెబుతున్నారు. మావాడు వింటూ "డిగి" కొడుతున్నాడు.

వాడు కొద్ది నిమిషాల్లో యింకా వచ్చాడు. వాడు యింకా స్నానానికి సిద్ధం కాక పోవడం చూసి 'ఇవాళ క్లబ్బుకు వెళ్లవా ఏమిటి?' అని అడిగాడు.

వాడు కూర్చుంటూ "లేదు నాన్నా! ఇవాళ స్టేషనుకు వెళ్లాల్సి. ఒక స్నేహితుడు వస్తున్నాడు. మధ్యాహ్నం టెన్సింగ్ వచ్చింది" అని చెప్పాడు.

మళ్ళీ ఒక్కక్షణం అగి "పిల్లలు బాగా అల్లరి చేశారా ఏమిటి? వాళ్లను కొట్టి ఎండలోకి తోసేశావుట.." అని అడిగాడు.

నాకు కోపం ముంచుకుని వచ్చింది. "అవును..వాళ్ళేమీ చెయ్యలేదు. అంతా బంగారు తండ్రులాగా కూర్చున్నారు. నేనే దుర్మార్గుణ్ణి.....కొట్టి ఎండలోకి తోసేశాను. సరేనా?.." అని అరిచాను.

మావాడు కొంచెం ఆశ్చర్యపోయి "అదేమిటి నాన్నా! అంత కోపమెందుకు?" అన్నాడు.

నేనింకా రెచ్చిపోయాను. "అవునా.... నేను రిటైరయిన ముసలాణ్ణి. ఎవరికీ పనికిరాని వాణ్ణి. అందరూ ప్రయోజకులు కదూ. ఇక నాజోలి శాంతి ప్రమేయమూ ఎవరి క్కానాల్సి.. ఇంటికి కావలికాచే కుక్కలాగా

వొదిలిపెట్టి పోతారు. నేను యింటికి కావలి కానూ పడుండాల్సి.." అని అరిచాను.

మావాడు ఏమీ మాట్లాడకుండా పోయాడు. అసలు వాడి చిన్నతనంలో నేను వాడికి నేర్పిన మొదటిపాఠం యిదే. "కోపంగా ఉన్నవారితో మాట్లాడకు. వెంటనే తప్పుకో... వారి కోపం చలా రిన తర్వాతనే నువ్వు మాట్లాడు.." అని. వాడు దాన్ని బాగా అలవాటు చేసుకున్నాడు.

వాడా విధంగా నా ముందు నుంచి వెళ్లి పోవడంతో నాకు గొప్ప చిరాకూ, బాధా కలిగింది. చేతిలో వున్న పేపరు క్రింద పెసిరికొట్టి "ఇక యీ యింట్లో అన్నం కూడా ముట్టను...ఇంత అనమానం జరిగాక నాకేనా ఆభిమానం లేనిది.." అంటూ వెళ్లి ప్రక్క గదిలో కూర్చున్నాను. నా వెనకనే ఎవరో ఒకరు, లేక ఇంటిల్లపాదీ వచ్చి బతిమిలాడి తీసుకుపోతారనే భరోసాతో అడుగుల చప్పుడు కోసం చెవులు రిక్కించుకుని వింటూ వాలుకుర్చీలో కళ్లు మూసుకుని కూర్చున్నాను.

కాని నాకు అశాభంగమైంది. ఎంత సేపటికీ ఆ అడుగుల చప్పుడు వినబడలేదు సరిగదా, వాకిట్లో స్కూటరు కదిలి వెళ్లి పోయిన చప్పుడూ, లోపల పనులు చేసుకుంటూ వొడివా మరదళ్లు మాట్లాడుకుంటున్న మాటలూ, రాజు వరసగా పెడుతున్న గ్రామఫోను రికార్డులూ వినబడుతున్నాయి. పిల్లలందరిచేతా వరసగా స్నానాలు చేయించి సమదాయిస్తున్నది మా కోడలు. వుండివుండి ఆమె మెత్తని కంఠస్వరం వినిపిస్తున్నది.

అంతలోనే నాకు నిద్రపట్టింది.

* * *

నాకు మెలకువ వచ్చేసరికి గదిలో వెలుతురేలేదు. చీకట్లో వొంటరిగా కూర్చుండి

పోవలసి వచ్చినందుకు దుఃఖం పొంగివచ్చింది. నా భార్యవుంటే ఇలా నిరాదరణ సాందే దుర్గతి వల్లే కడుగదా అనిపించింది.

కాని తొలి గదిలో నాకు తెలియని వ్యవహారం ఏదో జరుగుతున్నది. విసివిసగానే, హాయినిచ్చే ఆ కంస్వరం ఉండి ఉండి విని పిస్తున్నది. నా శరీరం హఠాత్తుగా పులకరించి పట్లయింది. నెమ్మదిగా లేచి కిటికీలో నుంచి చూశాను.

హోల్లో పెద్దనభ జరుగుతున్నది. లందరి మధ్యా నా భార్య కూర్చుని వున్నది. పిల్లకుంక లందరూ బెల్లం మీదికి యాగలు ముసీరిచట్టు ఆమె మీదికి ఎగబడుతున్నారు. ఆమె అందరినీ పేరు పేరునా వలకరిస్తూ ‘మాబాబే’ అనీ, ‘మా ఆమ్మే’ అనీ సంబరపడిపోతున్నది. మావాడూ, కోడలూ, మా అమ్మాయీ, రాజూ అందరూ పెద్దగా మాట్లాడుతున్నారు.

నేను మళ్ళీ వెళ్లి ఆ చీకటి గదిలోనే ఆ కుర్చీలో అలాగే కూలబడి కళ్లు మూసు కున్నాను. మనసు తేలిక పడినట్టు అనిపించిందేగాని పట్టుదల, రోషం మ్రాతం తగ్గ లేదు. అందుకే, రాజు వచ్చి “తాతయ్యా! అన్నానికి రమ్మంటున్నారు..” అని పిలిపే “నేను రానని చెప్పు ఫో..” అని కసిరికాట్టి పంపించేశాను. ఆ తర్వాత మరొక కుర్రవెధవ వచ్చి “అబ్బో! అంతా చీకటి...తాతయ్యా! ఆం తిందాం రా..” అన్నాడు గుమ్మంలోనే నిలబడి. “ఫోరా గాడిదా. మీరందరూ తినండి..నాకేమీ అక్కర్లేదు..” అన్నాను. వాడు వెళ్లిపోయాడు. ఆ తర్వాత మా కోడలు వచ్చి “ఇలా చీకట్లో కూర్చున్నారేం మామయ్యా?” అంటూ లైటు వేసి “రండి. భోంచేద్దరుగాని..” అని పిలిచింది. “నేను రాను...నాకక్కర్లేదు... కడుపు

నిండుగా వుంది..” అన్నాను. ఆమె ఒక్కక్షణం అలాగే నిలబడి తర్వాత వెళ్లిపోయింది.

కొద్ది క్షణాల తర్వాత కొత్త చీరె వస్త్రీ...మల్లెల వాసనా వన్ను ఒక్కసారిగా ఉక్కిరిబిక్కిరి చేశాయి. చలని గాలితెర పీచినట్లయింది. మరుక్షణంలో నా నుథుట చలని గాజుల చేయిపడింది. ఒక్కసారిగా నీలు వెల్లా పులకరించి పోయాను. కళ్లు తేరిచి చూశాను.

నెలల తరబడి చాకిరీ వలనూ, ప్రయాణపు బడలిక ఎల్లనూ, కొంచెం నీరసంగా కనిపిస్తున్నదామె. ముఖంలో అమృతప్రాయమైన చిరునవ్వు మ్రాగం చెక్కుచెదరకుండా అలాగే వుంది. ఒక చేత్తో నుడుట పడుతున్న వెంట్రుకలను పైకి తోసుకుంటూ “లేవండి బాబూ! భోజనాలు కానిచ్చేదాం..” అన్నది.

నేను “నాకేమీ అక్కర్లేదు..” అందామనుకున్నాను. కాని ఆమె నాకు మరికాస్త దగ్గరగా వచ్చి నా భుజం పట్టుకుని లేవదీసి “రండి..మీరు రాకపోతే కోడలు కూడా అప్పుం మానేస్తుందిట..వరాయి అమ్మ కన్నబిడ్డ..దాన్ని బాధ పెట్టడం ఎందుకు..?” అన్నది.

నాకు కళ్లలో నీళ్లు తిరిగాయి. ఆమె చేయి పట్టుకుని నడుస్తూ “నువ్వు వోస్తున్నట్టు నాకు రాయక పోయావా? స్నేహను దగ్గరికి వోచ్చేవాణ్ణిగా..” అన్నాను.

ఆమె ఎవ్వతూ “నాకేం తెలుసు? అల్లుడు పెళ్లిగాం యిచ్చానని చెబితే యింటికే యిచ్చాడనుకున్నాను. ఆయన కాస్తా బావమరిదికి పెళ్లిగాంయిచ్చి వచ్చాడని నాకేం తెలుసు....” అన్నది.

నేను కాళ్లు కడుక్కుని వంట యింటోకి అడుగుపెట్టగానే అంతా నిశ్శబ్దంగా

వుంది. పిల్లలందరూ అప్పుడే అన్నాలు తిని హోల్లోకి వెళ్లిపోయినట్టున్నారు. మావాడు ఒక వైపున గోడ కానుకుని కూర్చుని ఉన్నాడు. మా అమ్మయ్యా, కోడలూ, చెరోవైపు కూర్చుని ఉన్నారు.

నేను వెళ్లి వెళ్లగానే కంచం ముందు కూర్చుని మా కోడలి వంక తిరిగి “మమ్మ అన్నం మానేయడం మెండుకూ పిచ్చిపిలా? మంచిదానివే.. అందరూ కానివ్వండింక..” అన్నాను.

తర్వాత మావాడి వంక తిరిగి “ఎవరో స్నేహితుడొస్తున్నాడని అబద్ధం చెప్పి వెళ్లకపోతే నాకు నిజం చెప్పకపోయావురా?” అన్నాను. వాడు నవ్వి పూరుకున్నాడే గాని ఏమీ మాట్లాడలేదు.

నేను భోజనం ముగించి కబురు ముగించి హోల్లోకి వచ్చేసరికి సరిగ్గా తొమ్మిది కొట్టింది. పిల్లలందరూ అప్పటికే పరుపుమీద పడుకుని నిద్రపోతున్నారు. వాళ్ల దగ్గర కొద్దిక్షణాలు కూర్చున్నాను. పిచ్చి వెధవలు. ప్రొద్దుటి మంచీ ఎంత అల రిచేశారు!

మా కోడలు వచ్చి “మామయ్యా! ఇటు వరండాలో మీకు మామూలుగా వేసే

చోటనే పక్కనేశాను. వెళ్లి పడుకోండి....” అన్నది.

నేను మా అవిడ వైపు చూశాను. ఆమె ఎవరూ చూడకుండా “వస్తాను.. వెళ్లమ”ని నా వంక తిరిగి సైగ చేసింది. నేను హాయిగా గాలిలో తేలిపోతున్నట్టు అడుగులు వేస్తూ వరండాలోకి వెళ్లాను. నా మంచం పక్కనే చాప ఒకటి వేరే ఏరిచి ఉంది.

నేను పక్కమీద వాలిపోయాను. చల్లని సముద్రపు గాలి తెరలు తెరలుగా పీస్తున్నది. ఎక్కడో చెట్టు గుబురులో దాగివుండి కోయిల ఒకటి కూస్తున్నది. నక్షత్రాలు నల ని ఆకాశంలో మినుకు మినుకుమని వజ్రపుముక్కల వలె మెరుస్తున్నాయి. రాత్రి వేళల విహరించే ఏదో పేరు తెలియని పక్షి ‘రివ్వు’వ ఎగిరి పోతూ ‘క్రీక్’ మని అరుస్తున్నది.

నా ప్రక్కనే అడుగుల సవ్వడి.. ఆ క్రొత్త చీరె జరజర. ఆ సిగలోని మల్లెల మగంధం.. ఆ చలని ఆప్యాయత కురిపించే చూపులు.. ఎండవేళ విశ్రాంతినిచ్చి పేదదీర్చే చలని గన్నేరు నీడవంటి మంచి మనసు... నిద్రాదేవత కమ్మగా నవ్వుతూ మమ్మలను తన వొడిలోకి తీసుకున్నది. ఆ ఆమృత పరిష్కరంలో అలాగే కమ్మగా నిద్రపట్టింది.

కథకుడు, కవి, బాలగంగాధర తిలక్

శ్రీ బుచ్చిబాబు

బాలగంగాధర తిలక్ ని రెండుమాళ్ళే చూశాను. మొదటిసారి దూరాన్నుంచి చూడడమే. మంచి వర్షం, కత్తెన మొహం, రూపసి. మనకి ఇష్టమైన రచయితని ఎదురుపడి చూశాక 'ఇలా వున్నాడేమిటి, ఈయన్ని చూడకపోతే బాగుండునే!' అని అనిపించొచ్చు కొందరి విషయంలో. కాని ఈయన్ని చూసి నవ్వుడు అలా అనిపించదు. చూశాక ఈయని పట్ల ఇష్టం ఏర్పడుతుంది. ఇంక రెండోసారి ఇంటికొచ్చి, ఇరవై నిమిషాలు గడిపాడు బాలగంగాధరతిలక్. పది నిమిషాలు మాట్లాడాడు. చాలా తక్కువ సేపు ఎరు గున్న వారిని విడిచి వెళ్ళడం ఎంత కష్టమో, ఇప్పుడు తెలిసిపోయింది నాకు. ఆ ఇరవై నిమిషాల్లో ఆయన పన్నింటిదయ్యాడు. దైనందిన జీవితంతో సంబంధం లేని వాక బాంధవ్యం ఏర్పడింది ఆయనతో. దాని స్వరూపం ఇట్లాంటిదని నిర్వచించలేను. సమాజంలో ముఖ్యమైన వ్యక్తుల ఉనికిని మనం వారిని ఎరగం కావున, గమనించకపోవచ్చు. కాని ఆ వ్యక్తులు ఇంక లేరు అని తెలుసుకున్నప్పుడు, ఏదో వాక లోటు ఏర్పడి నట్లు భావిస్తాం. బాలగంగాధరతిలక్ విషయంలో అంతే జరిగింది.

మనస్సు వెనక్కి పోనిచ్చిమాస్తే ఆయనలో ప్రత్యేకత ఏమిటో ఇప్పుడిప్పుడు కనబడసాగింది. స్వేచ్ఛ, బద్ధం కావడం అన్నది, విరుద్ధమైనా వాక స్వేచ్ఛా బద్ధమైన కౌతూహలం, వాక తృప్తి, వారి సంభాషణలో ప్రత్యేకతగా తోస్తూ వుంది. మనస్సులో, పాఠాలు, తలుపులు, దాపరికాలు, కంఠంలోంచి చూడదాలు, లేకపోవడమే మానసిక స్వేచ్ఛ తెచ్చుకున్న వారిలో విశేషం అనుకుంటూ. అంతమూత్రంచేత వారిలో ఉద్యమాల పైన, సంస్థల పైన దెబ్బలు తియ్యడం లేదనుకోవచ్చు. అవి ఆప్రయత్నంగా

సంభాషణలో దొర్లుతాయి. కత్తిసూరే చప్పుడు వినబడుతుంది. పొదిలోంచి అంబు తియ్యడం చూస్తాం. కాని వీటి వెనక స్వరాభాషేక్ష, ఆహ్లాపకర్ష, లేవను కున్నాను. తటస్థంగా వుండి, పరోక్షంగా తీర్పుచేసి, ఆ తీర్పు ఈ లోకం విచారణాలయం చిట్టాలో కెక్కుదన్న దైర్యంతో, నవ్వుకుంటూ, నడుచుకుంటూ దూరంగా పెల్లిపోయి కూర్చుని, ఇంకా నవ్వుకునే వ్యక్తి తీర్పు—ఈయన సంభాషణలోనూ రచనలోనూ కనబడుతుంది.

అట్లాంటి మానసిక స్వేచ్ఛ అందరి! వడదు. విషేదాలు లేకుండా జీవితాన్ని సమగ్రంగా సంపూర్ణంగా చూసి, అనుభవించి తద్వారా తెలుసుకున్న దాన్ని వ్రాతలో రూపొందించడానికి నిజాయితీ అవసరం. తాను తెలుసుకుని, నమ్మినదాన్ని గురించి వ్రాయాలన్న తృప్తి, మానసికస్వేచ్ఛ, నిజాయితీ గలవారికే వీలవుతాయి. బాలగంగాధరతిలక్ లో యీ రకం శీలం వుంది. ఇందుకు కారణం, కొంతవరకూ ఆయన పరిస్థితులే. ఉద్యోగం చేసే అవసరం ఆయనకి కలగలేదు. ఏదో కొంత అస్తి వుంది. దానితో రోజుల గడుపుకోవచ్చు. అస్తి వుండీకూడా, ఎక్కడో పనిచేసి, లేక ఏ వ్యాపారమో చేసుకుని అస్తిని పెంచి, వ్యవహార రీత్యా అభివృద్ధి చెందాలనుకుంటారు ఎందరో. బాలగంగాధర తిలక్ కి ఈ రకం కాంక్ష లేనట్లుంది. దీని వల్లనే ఈ ఉద్యమానికి, తత్వానికి లొంగక, మానసిక స్వేచ్ఛని గిరుల నడుమ బిగించక, తటస్థుడుగా వుండి, జీవితాన్ని అవరోకించగలగడం, ఎందరికో సాధ్య వడదు. బాలగంగాధరతిలక్ ఇది సాధించాడు. ఆయన రచనలో వాక కొత్తదనం, చురుకుతనం, స్పష్టత అందువల్లనే గోచరమౌతాయనుకుంటాను. పరిపక్వత,

విందుదనం, పెరిగిన వ్యక్తి సాధ్యమే హిందూతనం—
ఇది ఈయన రచనలో వుంటాయి.

ఒక సిద్ధాంతాన్ని, అదర్బాన్ని ప్రచారం చెయ్యాలన్న ఉబలాటంతో, తటస్థంగా వుండి—సమాజం పోకడని గురించి పట్టించుకోకుండా, దూరంగా వుండి తమాషా చూద్దామనుకున్న రచయిత రచన చచ్చగా, పేలవంగా తయారై మాటల గారికిగా అంత మొందొచ్చు. బాలగంగాధరతిలక్ రచనలో కనబడేది యీ మాదిరి దృక్పథంకాదు. ఆయన వొక వ్యక్తిత్వం అలవడుచుకున్న రచయిత! సమాజంలో మార్పులు కావాలంటాడు; కొన్ని తగ్గవంటాడు. తాను పార్షించని వాటిని నరకడానికి కత్తి నూరతాడు. గిట్టని వారిని భూస్థాపితం చెయ్యడానికి సంసిద్ధుడే. కాని ఈ విమరుచ్చు, తెగినదకదాలు, దెబ్బలు, కనుర్లు తనకి స్వయంగా సంభవించిన వాటి నుండి, కనీసో పుట్టుకొచ్చినవి కావు.

తోటివాడి వ్యవస్థ తనదిగా భావించి, ఉదేకంతో కదలడం వీరిలో ప్రత్యేకత. అందువల్లనే పాత—కొత్తలు, సంప్రదాయం, ఆధునికతత్వం ప్రాక్ పాశ్చాత్య విలువల సమ్మేళనం, ప్రాచీనతత్వం, విజ్ఞాన శాస్త్రం ప్రచారంలోకి తెచ్చిన వొక తార్కిక దృష్టి—ఇన్నీ కలిసి వుంటాయి వీరి రచనలో—ముఖ్యంగా వీరి గద్యకవితలో. నేను వీరి రచనలన్నీ చదవలేదు. మనం రాసున్న ధోరణిలో వ్రాసే తోటి రచయితల రచనలు చదవడానికి కుతూహలపడతాం. పోకడ, నమ్రు, విధానం, అనుభవం—వొకే స్థాయిలో నడిచి నవ్వుడు, ఆ రచయితల పట్ల, సానుభూతి, అభిమానం ఏర్పడడం సహజం. వే చదివిన కొద్ది రచనలూ, నన్ను ఆకర్షించాయి. ఏ ప్రతికలోనన్నా వీరి గద్యకావ్యం కనబడితే అది ముందు చదువుతాను. మరొకసారి, ముందుముందు చదివే అవసరం రావొచ్చునని, దాన్ని పదిలంగా వుంచుతాను. ఈ లక్షణాలు కనబడే కొన్నింటిని ఉదాహరిస్తాను.

‘వానలో నీలో’—అష్టదాంట్ల యీ వర్ణన చూడండి.

‘ఆరటిలోల నడుంచుట్టి కాలువ ఏటాలుగా మలుపు తిరిగింది.’ తెలుగునాట కాలనగట్టు, అట్లానే వుంటుంది. పల్లెప్రాంతంలోని అందం అంతా వుంది ఆ వరనలో.

ఆపాదం కింద పాదం :

‘నారికేళ వనాంతాన ప్లాటినమ్ సంకేతంలా మెరుపు మెరిసింది!’

‘ప్లాటినమ్’—అష్టదాంట్ల అంతరార్థం భౌతికశాస్త్రం తెలిసిన వారికి—చటుక్కున స్ఫురిస్తుంది. ప్లాటినమ్, విలువైన లోహం. బరువైంది, మరొకదాంతో సుళువుగా అతగదు. నారికేళవనాంతాన మెరుస్తుంది మరి.

చివరి పద్యం, మొదటి పాదం చూడండి.

‘వానలో కానలో వాకు ఆవిరాచ ప్రాచీనత స్ఫురిస్తుంది.’ బాగానే వుంది.—వానలో, కానలో మనందరికీ కూడా ప్రాచీనత స్ఫురిస్తుంది—కవులకు తప్పకుండా. ఏకవిశ్వేనా స్ఫురించవొచ్చు. ఈ పద్యం ముగింపులో:

“బాబిలోనియన్, ఈజిప్టు నాగరికతా మూపాల నీడలలో ప్రాణప్రయా! మన మిరుపురం మధువు సేవించినట్లు గుర్తుకొస్తుంది.”

కొందరిని పూర్వస్మృతులు కలనరపెడతాయి. చారిత్రక దృక్పథం—ఆ జిజ్ఞాస నుండి జనించే ప్రాచీనతత్వం పట్ల భూష్యమైన వాంఛ—ఎందరి కవులలోనో కనిపించినట్లు, వీరి కవితలో కూడా కనిపిస్తుంది. వీరి స్మృతులు, బాబిల్, ఈజిప్టు నాగరికతలకి సంబంధించినవి. లిటరేనియన్ ప్రాచీన సంస్కృతికి ఆర్యుల సంస్కృతికి సోలికలున్నాయంటున్నారు నేటిపరిశోధకులు. ఆర్యులు దక్షిణ, రష్యా నుండి వచ్చారని మరికొందరంటున్నారు. దక్షిణ రష్యా ఈజిప్టు, బాబిల్లకు దగ్గరలో వున్నదే. అందుకనే వీరికి, అవి జ్ఞప్తికొస్తాయి. ఆ నాగరికతలు వర్ధిల్లి, పతనం చెంది మూపాలను మిగిల్చి అంతరించాయి. ఆ మూపాల నీడలో ఈ కవి ప్రేయసితో కలిసి మధువు త్రాగినట్లు గుర్తుకొస్తోంది. బాబిల్, సుమెర్, ఆర్యుల ప్రాచీన నాగరికతల చరిత్ర చదివినవారికి యీ పద్యంలో అంతరార్థం, దాగిన దృక్పథం, చక్కగా తెలిసిచ్చినట్లు, వాటిని గురించి తెలియనివారికి తెలిసిరాదేమో.

‘ప్రహేళిక’ అన్నది మరొక చిత్రమైన ఖండకావ్యం. ఆధునిక విజ్ఞానశాస్త్రంలో ముఖ్యంగా—

భగోళశాస్త్రంలో పరిచయం వున్నవారికి యీ ఇంద కావ్యం రుచిస్తుంది.

“నక్షత్రాల మధ్య ఆకాశం వంటి

నల్లనికళ్ళదానా ఓ అడదానా—”

అని సంబోధన. ఓ ‘అడదానా’ అనడంలోనే కొక అందం వుంది—మనల్ని ఆకాశంలోకి తాక్కెడుతుంది అడది. ఆమె ఎట్లాంటిది? నల్లని కళ్ళు గలది. ఎంత నలుపు? నక్షత్రాల మధ్య ఆకాశం అంతటి నలుపు. ఆవును, నక్షత్రాల మధ్య—ఆకాశం అంతా నలువే—మనకళ్ళవడే రంగు భూగోళాన్ని చుట్టి వుండే వాయుమండలం నుండి జనించినదే. ఇంకా ఎట్లాంటి సౌందర్యం? ‘సృష్టి ముందటి చీకట్లోంచి ఏరుకున్న సౌందర్యాన్ని నీ కళ్ళల్లో నింపుకున్నావు.’ భూగోళం వాలుగువేల మిలియన్ల సంవత్సరాలుగా వర్షిల్లుతుంది. (ప్రాణి కోటి మొన్నమొన్ననే ప్రారంభమైంది. ప్రాణి సృష్టింప బడని ఆదికాలంలో భూగోళంలోని ప్రకృతి ఎంతటి సుందరమైందో! అదే స్వచ్ఛమైన, అది సౌందర్యం.

అతనెవరు? సృష్టిచివర లయంలోని శూన్యం అతను. వేడి పొగట్టుకుని, ముందుముందు (అంటే కొన్ని కోట్ల కోట్ల సంవత్సరాల పీడన) సూర్యుడు కొవ్వొత్తిలాగై, చప్పబడి, దూరమైపోయినప్పుడు ప్రాణికోటి నశిస్తుంది—శూన్యం మిగుల్తుంది—అని జేమ్స్ జేమ్స్ మొదలైన భగోళశాస్త్రజ్ఞులు కొన్నేళ్ళ క్రితం చెప్తూవచ్చారు. బాలగంగాధరతిలక్ ఆ సిద్ధాంతాలు చదివి వుండాలి. ఇప్పుడు మళ్ళా అట్లాంటి ప్రమాదంలేదనీ, నిరంతరం వేడి, వెలుగుని వుంచుకో గల కీలకం సూర్యగోళంలో ఇమిడి వుందనీ అంటున్నారా ఈ నాటి శాస్త్రజ్ఞులు. అయినా కూడా, ఎప్పుడో వాక్కుమారు భూగోళం తునియ్యలై, ప్రాణి నశిస్తుందన్న సిద్ధాంతాన్ని మానవుడు ఊహిస్తూనే వుంటాడు. పుట్టడం ఎట్లాంటి వింతో, నశింపు కావడం కూడా అట్లాంటి వింతే—ఈ వింత కావ్య మున్ను. ఈ ‘సవహింక’ అనే గద్యకావ్యంలో మరికొన్ని అందమైన, ఉపమానాలున్నాయి, అసామాన్యమైనవి. న్యూనతే వాటి సౌందర్యం. ‘ఎర్రని అందోళన’ అన్నది అట్లాంటిది. ‘నీ భుజాలు కొంపు దగ్గర చెదరి విరిగిన సముద్రపు కెరటాన్ని నేను’ చివరి పద్యంలో

‘దట్టమైన అడవులలోని నిగూఢ రహస్యాల దాచు కున్న కన్నులు కలదానా:’ ముగింపు ఇట్లా వుంది:

‘నాకు తల్లివి, నెచ్చెలివి, చెలివి

నన్ను కౌగిలించుకున్న పెద్దపులివి.’

చెలి, నెచ్చెలి,—తల్లి—‘పేనుని, అప్యాయతని, అదరణని, కారుణ్యాన్ని చూపుతాయి. కాని అతనికి ఇవి చాలవు. మరేదో కూడా కావాలి. అది కామం. ఎర్రటి అందోళన—పెద్దపులి. అది ప్రళయం, శూన్యం, పెద్దపులి—నీటిలో ఇమిడిన కామం, శక్తి, ప్రియుడుగా అతనికి కావాలి. ఆ ప్రళయ పుత్రం ముగిసాక, చెలి, నెచ్చెలి, తల్లి—ఆ రూపం దాల్చి ప్రేయసి! అధునిక విజ్ఞానశాస్త్రంలోని శ్రద్ధాన సూత్రాలతో పరిచయం, ఆధునికత్యాన్ని, ప్రాచీన సంస్కృతి సంప్రదాయంతో సమన్వయపరచ గలగండం, సమాజం పోకడని అంతరంగ జగత్తులో పొదిగి, ఊహలంతో సౌందర్యాన్ని సృష్టించడం, ఈ లక్షణాలుంటాయి బాలగంగాధరతిలక్ కవితలో. ఇట్లాంటి సంస్కృతి, అభిరుచి, విద్యాసంప్రదాయం, ఉన్న పాఠకులకు ఈ కవిత రుచిస్తుంది.

ఆయన చాలా కథలు కూడా వ్రాశారు. ఇవన్నీ గ్రంథరూపంగా వెలువడ్డాయో లేదో నే నెరగను. వాలుగైరు కథలు మృతం చదివాను. ఈయన మంచి కథకుడే అనుకున్నాను. ఒకకథ, మంచికథ ఐవుండి కూడా, అది సాహిత్యం అని పించక పోవచ్చు. బాలగంగాధరతిలక్ కథలు, సాహిత్యం అనిపించు కుంటాయి. నాకు నచ్చినది వీరి ‘దొంగ’ అనే కథానిక. ఆ కథ చెప్పాను. గోపాలం చదువు లేనివాడు; సారాపుచ్చు కుంటాడు. కన్నాలు వెయ్యడం ఇతని వృత్తి. ఒక ఇంటిలో కన్నం వెయ్యడానికి నిశ్చయించు కున్నాడు. ఆ ఇంటిలో వారి అలవాట్లు, రాకపోకలు, రెండువారాలు వరిశి లించాడు. ఆ ఇంటిలో భర్త, భార్య, పిల్లవాడూ వున్నారు. భర్త క్లబ్బులో జూదమాడి రాతి పొద్దుపొయ్యక, ఏ ఒంటి గంటకో కాని ఇంటికి రాడు. ఇద్దరూ ఒకరి పిల్లవాడితో, వుంటుంది. ఆమె నగలు దొంగలించాలి. ఇట్టే చేసెయ్యవచ్చు. వయనం బాగా తెలుసుకున్నాక ఒకరాతి, ఆ దంపతుల ఇంటి పెరట్లోకి ప్రవేశించాడు గోపాలం.

నెమ్మదిగా నడిచి వంటగది దగ్గరకు వచ్చాడు. కిటికీ వూచల్ని ఒకసారి లాగిచూశాడు. ఇంతలో లోపల్నుంచి మాటలు వినిపించాయి. అతని పథకం దెబ్బతిన్నట్లు నీసిందింది. నిదానంగా, లోపలి మాటలు వింటున్నాడు. లోపల బిగ్గరగా మాట్లాడు కుంటున్నారు. ఇంటావిడ గొంతులో ఏదోభయం, బాధా వున్నాయి. అతని కుతూహలం పెచ్చి, పూచల్ని కదిపి పూడదీసి, వంటింట్లోకి ప్రవేశించి, వక్క గదిలో మాటలు వింటున్నాడు. మెళిగొలుసు ఇమ్మని భర్త, ఇయ్యనని భార్య— అదీ సంభాషణ. జూదమాడి నర్సమూ పడుచెయ్య వద్దనీ, పిల్లవాడిని పెంచి పెద్దని చేసే భారం వహించి, యీ పోకిళ్లు మానివెయ్యమని, భర్తని బ్రతిమలాడుతోంది. తక్షణం, గొలుసుకావాలని భర్త, — తీవ్రంగా సాగుచేసి సంభాషణ, ఆమె గొలుసు ఇవ్వడానికి నిరాకరించింది. “ఈ గొలు సోక్కుటే మనకి ఆధారం..... మీకు మంచి, చెడ్డా, భార్య కొడుకూ అన్న విచక్షణ పోయింది.” అంటుంది భార్య. ఆమెని మొగుడు కొడుకున్నాడు.

“కొట్టండి, చంపండి, గొలుసు మాత్రం యివ్వను” అంటుంది భార్య. ఇద్దరూ పెనుగు లాడుతున్న ధ్వని వినిపడింది గోపాలానికి.

“ఏక పిసికి తీసుకెడతాను గొలుసు, ఇలా వడెయ్యి.” అని భర్త.

‘ఎందుకీవ్వాలి మీకు, జూదంలా తగలెయ్య దానికా ? పిల్లవాడికి దగ్గు మందే నా తీసుకు రాలేదు...కట్టుకున్న పెళ్లాం చచ్చిందో, బతికిందో చూడరు. ఇంక వీధులమ్మలు ముప్పెత్తుకు బతకాలి నేను.” అన్న భార్య మాటలకి సమాధానంగా

“ఈ వేలేడు వెధవకోసం, వాకివ్వవన్న మాట. ఆగు. వీడిని చంపేస్తాను...” అని భర్త ఆమె వేపుకి వెళ్లి, పిల్లవాడిని పట్టుకోబోతాడు. పిల్లవాడిని ఎత్తుకుని దూరంగా వెదుతుంది తల్లి. అక్షణంలో గోపాలం గదితలుపులు తన్ని, పూడతీసి లోపకొచ్చాడు. భార్య తన మెడలో గొలుసు భర్తకి ఇస్తోంది. ఆ గొలుసుని లాక్కున్నాడు గోపాలం. భర్తని ఇలా చివాట్లు పెట్టాడు:

“అడకూతుర్ని కొడతావా? ఆ గొలుసు కాజెయ్యాలని చూస్తావా ? దొంగయెడవా..... ఏది ఆ గొలుసు యిల్లా ఇయ్యి. లేచావంటే సంపేస్తాను.

.....శాగుడూ జూదమూషట్రా నీకు. సదువు కున్నదీవి. పెళ్లాం చగలే ఎత్తుకు పోతావట్రా దొంగనాయా.

భర్త చేతిరేపింది గొలుసులాక్కుని, భార్య కిస్తాడు దొంగతనాని కొచ్చిన గోపాలం. వెళ్లిపోతూ భర్తని హెచ్చరిస్తాడు:

“నువ్వే ఎప్పుడేనా గొలుసు తీసు కున్నట్టు కా అవిడ కొంటి మీద దెబ్బపడి పట్టుగాని తెలిసిందా, నీ ప్రాణం తీసేస్తాను.” అనివెళ్ళబోతూండగా

“ఎవరు బాబూ సువ్వు....?” అని అడుగుతుంది ఇల్లాలు.

తెల్లబోయి ‘నన్ను గోపాలం అంటారు లెండి. అంతె.” అని, తలెత్తకుండా పెరట్లోకి చీకట్లోకి నడిచి వెళ్లి సాయ్యాడు, గోపాలం.

ఇదీకథ. కేవలం కథగా చూస్తే, ఇది చాలా మంచి కథ. త్రాగుడూ, జూదమూ ఎప్పుడూ అవినీతిగా పరిగణించ బడతాయి. కనుక ఈ కథలో వస్తువు మరో పాతిక, నలభై, యాభై నిండ్లు గడిచాక కూడా పాత బడదు. కాలంలో దీనినిలవ తగ్గుదు. శాశ్వతమైన సాహితీ ప్రయోజనాన్ని సాధించిన మంచి కథ ఇది. యధార్థ జీవితంలో ఇట్లాంటి సంఘటనలు, పరివర్తన, లేకపోలేదు. ఈ మధ్యనే ఢిల్లీలో ఇద్దరు పెద్ద ఉద్యోగులు, ఒక వేశ్య (నర్తకి) గృహంలో కేకపెట్టి అల్లరి చేసి పోలీసులకు పట్టుబడ్డారుట. అల్లరికి కారణం ఆ ఉద్యోగులు అక్కడ త్రాగుడు మొదలెట్టుడం. వేశ్య వారిని త్రాగవద్దందిట. దురలవాటు విడిచి పెట్టమందిట. వారు గందరగోళంచేసి, ఘర్షణ పడి, పోలీసులకు దొరికిపోయారు. సదువువృత్తి సాగిస్తున్న ఆ వేశ్య, వారిని త్రాగుడు మాన మంటోంది. దొంగతనాని కొచ్చిన గోపాలం, జూదం మానమనీ, దొంగతనం మానమనీ భర్తని హెచ్చరిస్తున్నాడు.

ఒకటి యదార్థ సంఘటన, రెండోది కథ. మానవ ప్రకృతితో, అంతరంగ జగత్తుతో సాత్తు కుదుర్చుకున్న కథకుడు చెప్పిన కథ యీ 'దొంగ' అన్న కథానిక. అందుకునే సాహిత్యం అనిపించుకుంటుంది. రచనలో అందచందాలున్నాయి. వృధాపర్వనలు, వ్యాఖ్యానాలు, లేవు. వెన్నెట్లో గోపాలం దొంగతనానికి వెదురుతున్న యీ వర్ణన చూడండి.

"వీధులూ, యిళ్లూ ఆ మనక వెన్నెట్లో ఓంటరిగా గోపాలంకోసం యెదురు చూస్తోన్నట్లు వున్నాయి." ఆ సమయాన్ని, ఆ దృశ్యాన్ని ఇక్కే వూహించగలం — 'ఓంటరిగా యెదురు చూస్తున్న' ఇక్కని. ఇంక, కన్నం వెయ్యాలనుకున్న ఇంటికి చేరుకుంటాడు. ఆ ఇల్లు ఎల్లావుంది? ఒక్క వాక్యంలో గొప్పగా వర్ణించాడు కథకుడు.

"ఆ ఇల్లు మనక వెన్నెట్లో ముడుచుకున్న తాబేలులా వుంది."

రచయితది మంచి చూపు. బలమైన పూహ.

'ముడుచుకున్న తాబేలు' గొప్ప ఉపమానం భర్త గొలుసు లాక్కున్న తర్వాత, గోపాలం వారిని ఎదుర్కుంటాడు.

"ఆమె నన్ను ఎరగా నాజాకుగావుంది. జుట్టులా రేగిపోయింది. చెక్కిళ్ళు కప్పిళ్ళతో తడిసి పోయి వున్నాయి. పాతికేళ్ళయినా వుండవు. కళ్ళలో భయాశ్చర్యాలు పెనవేసుకున్నాయి. చంకలో పిల్లవాడు ఏడ్చుస్తున్నాడు."

ఆ మనిషి, ఆ పరిస్థితి, అర్థం చేసుకునేందుకు యీ వర్ణన చాలు. ఆమె, గోపాలానికి అల్లా అగువడింది. మనం ఆమెని అతన్ని కళ్ళతోనే చూస్తాం. కథ ముగింపులోనే అందాన్ని అవగాహన చేసుకోడానికి యీ వర్ణన చాలా ముఖ్యం. దీన్ని దాటేసి చివరలో ఏమవుతుందో నని, ఆధారవాక్యాలు చదివి తృప్తిపడితే, అఖిరి వాక్యాలలోని ప్రత్యేక సౌందర్యం మనం గమనించలేక పోవచ్చు. ఆ చివరి వాక్యా లేమిటి?

"ఎవరు బాబూ, నువ్వు?" అని అడుగు తుంది, గొలుసుని, పిల్లవాడిని మరక్షితంగా వుంచుకున్న తల్లి.

"నేనా—నేనా....." తెల్లబోయాడు గోపాలం.

"నన్ను గోపాలం అంటారులెండి. అంతే."

అంటూ గోపాలం తలెత్తుకుండా నడివడిగా పెరట్లోకి చీకట్లోకి నడిచి వెళ్లిపోయాడు.—

అదీ ముగింపు.

ఆమె భర్తని నానా తిట్లు తిట్టిన గోపాలం— 'లంటారు లెండి.' — అని ఆమెని మర్యాదగా సంబోధించడం, 'తలెత్తుకుండా'—వెళ్లి పోడం గమనించ తగ్గని. ఆమె నన్ను ఎరగా నాజాకుగావుంది. ఆమె చెక్కిళ్ళు కప్పిళ్ళతో తడిసిన దృశ్యం చూసిన గోపాలం, 'తలెత్తుకుండా' వెళ్లిపోతాడు మరి! ఆ సంఘటన గోపాలంలో తెచ్చిన పరివర్తన, పాకకుడితో లేచిన మార్పు— యీ రెంటి సమన్వయం, ఆమెని 'అండ్' అని సంబోధించడంలోనూ, 'తలెత్తుకుండా' వెళ్లడం రోమా వున్నాయి. ఇందలి స్వీరస్యం అవగాహన చేసుకోడానికి, ఆమె వర్ణన అవసరమైంది. నగం కథ చదివాక, చివరికి ఏమవుతుందో నాకు తెలిసి పోయినా, చివరిదాకా చదవక తప్పిందికాదు. అందుకే మంచి కథ అన్నాను.

ఇందులో, ఏదోషేలా, ఇబ్బందులూ లేవని కాదు. శ్రద్ధగా, ఆదేవనిగా వెదికితే ప్రతికథలోనూ ఏదో ఒక దోషం దొరక్కపోదు. ఈ కథలో గోపాలం మనస్తత్వ వర్ణన తీసుకోండి. "గోపాలానికి తన: చేసే పనిమీద నైతిక సందేహాలు ఏమీలేవు. దొంగ తనం తప్పని, పాపమని అతను అనుకోలేదు. ఎందరో తమ తమ అవసరాలకి యెన్నో వృత్తులూ, ఉద్యోగాలూ చేసినట్టుగా, అతనూ యిది చేస్తున్నాడే తప్ప, మంచి చెడ్డల సూక్ష్మ విచారణ చేసే పనికి తనం కాని, అనలయువంటి ఆలోచనలకి అవసరం కాని అతనికి కనిపించలేదు. అందువలన అంతరాత్మని నొక్కివేయడమూ, ఒప్పించడమూ లాంటి బాధలు కలగలేదు. తన పనిలో దొరికి పోతే జైలుకి వెళ్ళాలన్న భయమూ, జ్ఞానమూ వున్నాయతనికి." ఇదంతా గోపాలం గురించి, కథకుడి అభిప్రాయమూ, వ్యాఖ్యానమూ అనిపించు కుంటుంది — కాని దానివల్ల గోపాలం గురించి మనకేమీ తెలియదు. తెలిసినవి, విరుద్ధంగా, గొంద్రగోళంగా కూడా వున్నాయేమో. అతను

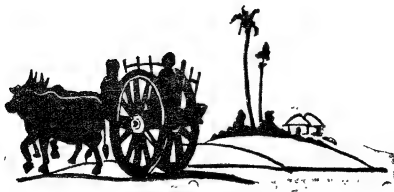
దొంగతనం భయని అనుకోడుట — సూక్ష్మ విచారణవల్ల సంక్రమించే పీరికితనం అతనిలో లేవని చదివాం మొదట తరువాతి వాక్యాలలో 'తన పనిలో జైలుకి వెళ్లాలన్న భయమూ, జ్ఞానమూ పున్నాయి' అని చదివాం. ఈ భయం, జ్ఞానంపున్న వ్యక్తిలో, నైతిక సందేహాలు లేవనడం సబబు కాదనిపిస్తుంది. అత్యవసరమైన జీవించే పీరికితనం లేనివ్యక్తికి, జైలుకెళ్లాల్సి వస్తుందన్న భయం ముటుకు ఎందుకుండాలి? రచయిత గోపాలం వ్యక్తిత్వాన్ని స్పష్టంగా పరిశీలించ లేక పోయాడు. తన వ్యాఖ్యానమే, అతని మనస్తత్వ మన్న భ్రమలో పడి పోగిందిగా యీ వర్ణన తొలిగిస్తే కథకి ఏలోపమూ రాదుకుంటూ.

గోపాలం సంభాషణలో 'యాస' ప్రనేత పేట్టడం, బాగానేవుంది కాని, చివరిదాకా, సక్రమంగా కొనసాగ లేదేమో అనిపిస్తుంది. ఈ వాక్యాలు పరిశీలించండి:

"అడకూతుర్ని కొడతావా? ఆ గొలుసు కాజెయ్యాలని చూస్తావా? దొంగ యెదవా.

సిగ్గులేదురా నీకు. బుద్ధిలేదురా. నీది ఆ గొలుసు యిల్లా ఇయ్య. లేవకు. లేచావంటే సంపేల్తాను."

'గొలుసు కాజెయ్యాలని చూస్తావా' అన్న దాంట్లో 'చ', 'చు' శబ్దాలని వాడగలిగిన గోపాలం 'లేచావంటే సంపేల్తాను.' లో, 'స' బదులు, 'చ' ఎందుకు వాడలేదు? అలాగే 'బుద్ధిలేదురా'లో వొత్తు స్పష్టంగా పలికిన వ్యక్తి 'దొంగనెధవ' అని ఎందుకులేదు? 'దొంగ యెదవ' అని ఎందుకుకాలి? చదువుకోని గోపాలంకి, చదువుకున్న వాడి మనస్తత్వం అపొదించడం, చదువులేని వాడి 'యాస' సంభాషణలో, సంస్కారంపున్న వాడి శబ్దాలను, భాషని ప్రవేశ పెట్టడం, — ఇవీ యీ కథలో దోషాలు. ఇవి స్వల్పమైనవి. మచ్చు కోసం, వెదికి పైకి లాగినవి. మొత్తం మీద, నిలబడే, మంచి కథ; — బాలగంగాధర తిలక్ మంచి కథకుడు; కవి; ఇయన మనకి దక్కిలే, ఎన్నో మంచి రచనలు చేసేవాడు. కాని ముందు ముందు, ఈయన ఎన్నో మంచి రచనలు చేస్తాడు, అంటూ, చేసిన వాటిని చులకన చెయ్యకుండా, వాటికి కృతజ్ఞత వెలిబుచ్చి, స్వీకరించి, తోటి వారితో పంచుకోవడంతో ముగిసాను.

అమృతాంజనం వాడి

శీఘ్రంగా నివారణ పొందండి

స్థానికంగా ఉండే బాధను నివారించుకోవడానికి చూరికే మందులు ఎందుకు వుచ్చుకుంటారు? వెప్పి ఉన్న చోటుమీద అమృతాంజనం రాసి అమోఘంగా శీఘ్రంగా నివారణను పొందండి. ఏ అపాయం లేకుండా కండరాల నొప్పులకు, తల నొప్పికి, బెణుకులకు ఇంకా కీళ్ల నొప్పులకు అమోఘంగా గుణమిచ్చే అమృతాంజనం 10 రకాల ఔషధాలు చేరిన మందు. అమృతాంజనం గుండెజలుబుకే కాక సాధారణ జలుబులకు కూడా మంచి మందు. కొంచెంకొంచెమే ఉపయోగించవలసి ఉంటుందని కాబట్టి ఒక సీసా మీ కుటుంబానికి తండ్రికలిపి నెలల తరబడి వస్తుంది.

ఆవనరానికి ఎప్పుడూ అమృతాంజనం ఉంచుకోండి. అమృతాంజనం 70 ఏళ్ల ప్రసిద్ధినిపొందిన వమ్యకమైన గృహఔషధం. అమృతాంజనం వ్యాఘ్రాలు, జలుబుల నివారణకు 10 రకాల ఔషధాలు చేరిన మందు.

అమృతాంజనం లిమిటెడ్
హైదరాబాద్ - కొంజాయి - కలకత్తా - ఢిల్లీ

AMT/AM/2015

అందే ఆశలు

శ్రీ ఇంద్రగంటి భానుమూర్తి

ఏ కానపు ఆకుపచ్చ సౌందర్యాలు
ఈ మోడు కొక వింత కాంతి తెచ్చేన్—

ఏ తరుణ కలకంఠ గీతానిలాంచలము
ఈ మౌన వేణువుకు ప్రాణ మిచ్చేన్—

ఈ నీల నిశ్శబ్ద గగనంపు బ్రతుకులో
నెలవంకలను తీర్చు వెలుగు రే యేడన్—

ఏ వసంతపు చూపు ఈ తీవ్రమైన ప్రాకి
వల్లి వల్లి పూల వల్లకి యాన్—

తీగ తీగా మధుర రాగాన స్పందింప
ఏ యువస్సులు మీటు ఈ విశ్వవిణా—

సెక్యులరిజం-4

శ్రీ ఎం. సి. సెటల్వాడ్

క్రొవ్వికొన్ని మతాచారములు పున్నవంటే, అవి మత సంబంధమైనవిగా కన్పించుచున్నప్పటికీ, మూఢ నమ్మకము నుండి ప్రాచుర్యము చెందినవి అయి వుంటాయి. ఇటువంటి ఆచార వ్యవహారములను ఆ మతమునకు బాహ్యములైన విషయములుగా భావించ వచ్చును. వీని నంగీకరించి వీని? ఇటువంటి ఆచారములను గురించి సుప్రీం కోర్టువారు ఒకమాట చెప్పివున్నారు. వీని విషయమున జాగ్రత్త అవసరమనియు, వానిని జాగ్రత్తగా పరిశీలించవలయుననియు, వారు ఆభి ప్రాయపడినారు. ఈ రకమైన ఆచారములు మత ములో ప్రధానమైన, అంతరంగికమైన అంశము లగునా, కాదా అని పరిశీలించి తేల్చవలయునని వారి అభిప్రాయము. ఈ పరిశీలనము కోర్టువారి అభిప్రాయములను బట్టి, లేక వైఖరిని బట్టి జరుగ రాదు. ఆ ఆచారములు కలిగిన మత సమాజము యొక్క దృక్పథము ద్వారా వానిని పరిశీలన చేయ వలసి వున్నది. కోర్టువారు ఇటువంటి విషయములలో తమ ఎదుటకువచ్చిన సాక్ష్యమును బట్టి నిర్ధారణ చేయుటయే పద్ధతి.

“మత సంబంధమైన వ్యవహారములు” అని, రాజ్యాంగములో పున్న పదములకు విశేషమైన అర్థము ఉన్నదని సుప్రీంకోర్టు వారు వ్యాఖ్యానించి వున్నారు. ఒక మతమువారు ఒక వ్యక్తిని వెలివేసినప్పుడు, ఆ వెలివేయటము వలన ఆ వ్యక్తి తన పౌరహక్కులను కోల్పోయిన సక్తములో శాసనము ద్వారా ప్రభుత్వము వారు కల్పించుకుని దానిని పర్యటించు చేయరానటు వంటి వ్యవహారమా అది? బొంబాయి లెజిస్లేషన్ వారు ఇటువంటి సందర్భమును పురస్కరించుకుని ఒక శాసనము చేసివున్నారు. ఒక వ్యక్తి వెలివేయ బడుట వలన ఫలితము పౌరహక్కులను కోల్పోవుట

యైనచో ఆ వ్యక్తికి, ఈ వెలి అన్నది పున్ననూ, సమాజము యొక్క అస్థిని అందులో సభ్యుడుగా అనుభవించుటకు గల హక్కు ఏ విధముగానూ వితరణ కాదని ఈ శాసనముయొక్క సారాంశము. సుప్రీంకోర్టులో మెజారిటీ వ్యాయమూర్తులు ఈ శాసనమును రాజ్యాంగ విరుద్ధమని ప్రకటించియున్నారు. రాజ్యాంగమునందు ఏ రకమైన సందర్క్షణము ఒనగూర్చబడియున్నదో, ఆ సందర్క్షణము ఒక్క మత ధర్మమునకు, లేక మతవిశ్వాసము వరకు మాత్రమే కాక, ఆ మతమును అనుసరించి చేయబడే పనులకు కూడా అనువర్తించునని సుప్రీంకోర్టువారు ఆభి ప్రాయపడినారు.¹ ఒకమత వర్గమునకు, ఆ మత వర్గము యొక్క సభ్యులకు ఆ మతమును సందర్క్షించు కొను హక్కు వున్నది గనుక వారు ఆ మతమును సందర్క్షించుకొనుటకు క్రమశిక్షణ ద్వారమున ప్రయత్నము చేయవచ్చును. ఆ మత ధర్మములను, కట్టుడు లను, ఆచారములను అనుసరించునట్లు చేయుటకు “వెలి” మొదలగు క్రియారూపములు కూడా వారు అవలంబించవచ్చును అన్న అభిప్రాయము ఈ సందర్క్ష మున అభివ్యక్తము చేయబడినది.

వెలియేటు వలన పౌరహక్కులను కోల్పోవు ఫలితమును తొలగించుటయే పద్ధతిగాగల శాసనము, సంఘసంస్కరణ దక్షమైన శాసనమనియు, ఆ కారణముచేత శాసనము మత విశ్వాసములను అనుసరించి అవలంబించబడిన చర్యలను ప్రతిరోధించునట్టిదై నను సమర్థవీయమైనదేయనియు వాదించుట జరిగి నది. ఏవం విధమైన అభిప్రాయము సుప్రీంకోర్టులో ఒక వ్యాయమూర్తి మనస్సునకు మాత్రమే వచ్చినది. ఆయన ఈ శాసనము అంతరంగ సంబంధమైన

1. 1962 2supp. (2) S. L. R. 491.

వ్యక్తిగత స్వేచ్ఛా పరిపూర్తి శ్రేయముగా కలిగినది కనుక, రాజ్యాంగ విహితమైన అభిప్రాయమును వెల్లడించి యుండిరి. మెజారిటీ న్యాయమూర్తులు ఈ అభిప్రాయముతో ఏకీభవించలేదు.

అయితే హిందూ దేవాలయములలోనికి హరిజనుల యొక్క ప్రవేశమును నిరాకరించు వద్ద తిని తొలగించుట యన్నది ప్రయోజనముగా కల్గిన మద్రాసు శాసనము విషయములో సుప్రీంకోర్టు వారు రాజ్యాంగముతో ఈ విషయమునకు సంబంధించి ఉన్న అంశమునకు బలమును చేకూర్చిరి. మతధర్మమును ఆచరించుకొను స్వాతంత్ర్యపునకు దీనిని ఒక అవగాదు క్రింద పరిగణించవలయునని అచ్చట తేల్చుటయు జరిగినది.²

మత సంబంధమైన ధర్మాదాయములను గురించియు, మత సంబంధమైన సంస్థలను గురించియు శాసనమును చేయు అధికారమును భారత రాజ్యాంగము రాజ్యమునకు లేక ప్రభుత్వమునకు ఇచ్చి యున్నది. అయితే, రాజ్యాంగము అన్నిమతముల వారికిని అన్ని పాఠకులకు హక్కును, ఆర్పించుటకు హక్కును, మత సంబంధమైన విషయములలో ఏ మతము వ్యవహారములను ఆ మతము చూచుకొనగల హక్కును ప్రసాదించి యున్నది. అందువలన ప్రభుత్వమువారికి ఈయబడిన ఈ శాసనము చేయు అధికారమును మతమునకు ఇచ్చిన ఈ హక్కును కాదను విధముగా వినియోగము కారాదని వాదించుట ఉన్నది.

అయితే, రాజ్యాంగము ఈ రకమైన ధర్మాదాయముల విషయమున కూడ కొన్ని మాటలు చెప్పి ఉన్నది. శాసన ధర్మమునకు అనుకూలముగా మాత్రమే ఈ మతవర్గముల వారు మత సంబంధమైన అన్నలను నిర్వహించవలయునన్నది రాజ్యాంగము నందున్న విషయముయొక్క తాత్పర్యము.

ఈ ధర్మాదాయ మతాదాయములను నిర్వహించు హక్కును పూర్తిగా రహితము చేయుటకు ఉన్నంతవరకు ఈ రకమైన అన్నల నిర్వహణమును క్రమబద్ధము చేయుటకు ప్రభుత్వము శాసనము చేయుటకు సమర్థమైన అభిప్రాయము అంగీకరింపబడినది. ఈ అధికారము ననుసరించి దేవాలయముల నిర్వహణమును క్రమబద్ధము చేయుచు బహుశాసన

ములు ముఖ్యముగా దక్షిణ దేశములో సమదృశ్యము చెందినవి. కొంతకాలము క్రిందట హిందూ మతాదాయముల పరిశీలన సంఘమువారు కూడ తమ నివేదికలో ఈ మతాదాయ ధర్మాదాయములను మరియొక క్రమబద్ధము చేయవలయు అవశ్యకతను గూర్చి సిఫార్సును చేసి ఉన్నారు. ఎచ్చట ప్రభుత్వము కల్పించుకొని దేవాలయముల నిర్వహణమును క్రమబద్ధము చేయుటకు శాసనములు చేసి ఉన్నదో, అచ్చట పూర్తిగా మతమునకు సంబంధించిన వ్యవహారములయందు కూడ ప్రయోగమును పెట్టుకున్న సందర్భములు కన్పించుచున్నవి. అయితే, హిందూ సమాజమునకు తన మతసంస్థలను గూర్చి చూచునటుంటి అధికార వ్యవస్థాపనమేదియు లేదు. అందువలన ప్రభుత్వము కల్పించుకుని హిందూమత సంస్థల నిర్వహణమును క్రమబద్ధము చేయుటకు శాసనములు చేయవలసిన పరిస్థితి అవశ్యకమై పోయినది.

ప్రభుత్వము యొక్క నిధుల సాహాయ్యముతోనే నడుపబడుచున్న ఏ విద్యాసంస్థయందును మత బోధనము పనికిరాదని రాజ్యాంగము శాసించుచున్నది. మరియు ప్రభుత్వముచేత గుర్తింపబడినట్టియు లేక ప్రభుత్వము యొక్క సహాయమును పొందుచున్నట్టియు విద్యాసంస్థయందు చదువుకొనుచున్న ఏ వ్యక్తిగాని, ఆ విద్యాసంస్థయందు మతబోధనమును పొందవలసిన అవసరము గాని, ఆ విద్యాసంస్థయందు జరుగు ప్రార్థనాధికములకు హాజరు కావలయునను నియమము కాని ఏమియు ఉండరాదని రాజ్యాంగము చెప్పుచున్నది. అయితే ఆ వ్యక్తి తనకు ఇష్టమైనచో ఆ బోధనమును పొందవచ్చును. ప్రార్థనాధికములకు హాజరు కావచ్చును. అనగా, ఆ వ్యక్తియొక్క అనుమతి లేకుండా ఆ విద్యాసంస్థయందు ఆతనికి మతబోధనము చేయుటగాని, ప్రార్థనాధికములకు హాజరు కమ్మనుట గాని తగదని తాత్పర్యము. రాజ్యాంగములోని ఈ అంశముల వలన ఒక్క విషయము స్పష్టమగుచున్నది. ప్రభుత్వము వారి సహాయమును పొందుచూ నడుచుచున్న విద్యాసంస్థలలోనేమి, కొంతవరకు ప్రభుత్వ సహాయ

2. 1958 5 C. R. 89.

3. 28 వ అధికరణము (1) మరియు 28 (3)

ముతో నిర్వహింపబడుచున్న విద్యాసంస్థలలోనేమి మతబోధనము అంగీకార్యమని ఈ అంశము వలన విశదమగు చున్నది. ఇచ్చట కూడా మతమును, రాజ్యమును ఒకదాని నుండి ఒకదానిని పూర్తిగా వ్యభక్తిరచించిన రాజ్యములకును భారతదేశమునకును గల తారతమ్యము విద్యమానమగు చున్నది. భారత రాజ్యాంగమునందు గర్భితమై ఉన్న అభిప్రాయము రాజ్యమును మతమును ఒకదాని నుండి ఒకదానిని పూర్తిగా వ్యభక్తిరచము చేయుట కాదనియు, సర్వమతములను సమబుద్ధిలో చూచుచు, వివిధ మతవర్గముల యొక్కయు, లౌకిక క్రియాకలాపములను వారి సంస్థలను శాసనములచేత క్రమబద్ధము చేయు అధికారమును రాజ్యము కలిగియుండుటయు వనియు గట్టిగా చెప్పుటకు వలసపడుచున్నది.

దేశములో అల్పసంఖ్యాక వర్గములనేకమున్నవి. ఈ వర్గములతో సరిగా మతవర్గములకు చెందిన అల్పసంఖ్యాకలకు కూడ వారి ఇష్టమునకు అనుకూలముగ విద్యాసంస్థలను నెలకొల్పుకొని, విద్య హిందుకును సాక్షివర్గమును రాజ్యాంగము ఇచ్చి వున్నది.⁴ ఏ అల్పసంఖ్యాక మతవర్గమైనను తన సంస్కృతిని గురించి అవిరళ కృషిని జరుపుకొనవచ్చును. ఇందు నిమిత్తమే గాక, తన మతవిశ్వాసముల నిరంతర వ్యాప్తికూడ విద్యాసంస్థలను నెలకొల్పుకొని కృషి నలుపుకొనవచ్చును. మతవర్గముల వారికిని, వ్యక్తులకును మత సంబంధముగా నదృష్టాంతోత్సములు వున్నవని యున్న అంశములకు ఇది ఆధునంగికమైన నటువంటిది. పైగా ఆయా అల్పసంఖ్యాక మతవర్గముల నిర్వహణములో వున్నవనిన కారణమును ప్రదర్శించి, ఆరకమైన విద్యాసంస్థలకు సహాయమును సమకూర్చు విషయమున ప్రభుత్వము విచక్షణ చేయురాదని కూడ రాజ్యాంగము విధించుచున్నది. ఇతర విద్యాసంస్థలకు వలెనే యీ రకమైన విద్యాసంస్థలకును ప్రభుత్వము సహాయమును సమకూర్చవలసి యున్నది. అయితే ఇచ్చట ఒక్కటే ప్రధానమైన విషయము. ఈ సహాయమును చేయుటలో విచక్షణను ఎంతమాత్రము చూపించరాదు.

మత సంబంధమైన అల్పసంఖ్యాక వర్గముల సౌకర్యార్థము రాజ్యాంగమునందు పొందుపరచబడివున్న యీ యీ అంశములను గురించి కొద్దికవివాదము నడిచి

యున్నది. ఇండియన్ యూనియన్ లో ఏ రాష్ట్రమైనను ఇందుకు సంబంధముగా నొక శాసనమును చేయవలయునన్నచో దేనిని మత సంబంధమైన అల్పసంఖ్యాకవర్గముగా గ్రహింపవలసి యున్నది యన్న ప్రశ్న వచ్చినది. ఈ వివాదముతో సంబంధముకల రాష్ట్రము కేరళరాష్ట్రము. ఆ రాష్ట్రమునందు కొన్ని పాఠశాలలు క్రైస్తవ మతము వారితో నిర్వహింపబడుచున్నవి. ఆ పాఠశాలలకు సంబంధించి ఆ రాష్ట్రమున నా శాసనము చేయబడినది. మత సంబంధమైన అల్పసంఖ్యాక వర్గములకు సంబంధించి రాజ్యాంగమునందు ఏ విధమైన అనుశాసనము, ఉన్నదో, దానిని యీ క్రైస్తవమత వర్గమునందు చెల్లకుండ చేయవలయునని ఆ రాష్ట్రము, ఆ శాసనము ద్వారమున ప్రయత్నము చేసినది. రాజ్యాంగము నందు మత సంబంధమైన అల్పసంఖ్యాక వర్గము సంగతే యున్ననూల నిజమే అయినను, ఆ అల్పసంఖ్యాకత్వమున్నది రాష్ట్రము అంతకు సంబంధించి గాక, ఆ విద్యాసంస్థలు యే ప్రత్యేక ప్రాంతమునందు వనిచేయుచున్నచో అచ్చట ఆ మతవర్గము వారు అల్పసంఖ్యాకులై వుండవలయునన్న వాదమును ఆ రాష్ట్రము ప్రకటించియున్నది. సుప్రీంకోర్టు వారు యీ రకమైన వాదమును తిరస్కరించుటయే గాక, ఈ చేయబడిన శాసనము ఎంత ప్రాంతమున అమలు జరుగునో ఆ ప్రాంతమునందలి జనాభాను బట్టి ఆ శాసనము ఒక ప్రత్యేక అల్పసంఖ్యాకవర్గమునకు బాధకమగుచున్నదా, లేదా యున్న విషయమును తేల్చవలసి యున్నదని విశదము చేసియున్నారు.⁵

మరియు మత సంబంధమైన అల్పసంఖ్యాక వర్గములకు, విద్యాసంస్థలను నడుపుటకు మున యే రకమైన హక్కు ప్రసాదించబడియున్నదో, ఆ హక్కును ప్రభుత్వము వర్తకమార్గమున, అనగా, ఆ విద్యాసంస్థలకు సరిగణమును ప్రసాదించక పోవుటయను వద్దతి మూలమున విషాతమును కల్గించరాదు. ఈ సంస్థల యందు విద్యాసమాజములు ఉన్నతమైన స్థాయి యందు నిర్వహింపబడవలయుటకు ఆ విద్యాసంస్థలను ప్రభుత్వము క్రమ

4. అధికరణము 30 (1)

5. 1959 ఎన్. సి. ఆర్. 995; 147—1050.

బద్దము చేయవచ్చును. ఆ అధికారము ప్రభుత్వమున కున్నది. అయితే ఇట్లా క్రమబద్ధము చేయుటయన్న పేరుతో విద్యాసంస్థలను నిర్వహించుకొనుటకు మత సంబంధమైన అల్పసంఖ్యాక వర్గములకు ప్రసాదించబడియున్న హక్కునకు ప్రభుత్వము ఏ విధముగాను బాధకముగా ప్రవర్తించరాదు. విద్యాసంస్థలను ఏర్పాటు చేసుకొనగల్గుటకు ఈ రకమైన మతవర్గములకు గల హక్కుతో, ఆ సంస్థల మూలమున, ఆ సమాజము యొక్క అవసరముల కనుసేవలు కావలయునన్న యర్హము ఇబిడి యున్నది. ఒకానొక సంస్థను ప్రభుత్వము సరగణన చేయవలయునన్న ప్రాతిపదికమైన హక్కు అన్నది లేకపోవచ్చును. కాని ఆ మత సంబంధమైన అల్పసంఖ్యాక వర్గము తనకు ఇట్టి సంస్థలను నడుపుకొనుటకు గల హక్కును వదులుకొన్న సందర్భము అన్నది తటస్థ పడినదయ్యుచు తప్ప, మరి యెప్పుడును ప్రభుత్వము శాసనము చేత ఆ హక్కును తిరస్కరింపజాలదు. తిరస్కరించుట యనగా, రాజ్యాంగము చేత వారికి ప్రసాదించబడియున్న ఆ హక్కును వారికి లేకుండ చేయుటయే అగును గాని వేరకాదు.⁶

అల్పసంఖ్యాక మతవర్గముచే నిర్వహించబడుచున్న విద్యాసంస్థ కు గ్రాంటులు ఇచ్చునప్పుడు ప్రభుత్వము షరతులు ఏనున్నా పెట్టివల్ల యితే, అవి ఆ సంస్థ సమర్థముగా నడుపబడుటకు సంబంధించినవి మాత్రమే అయివుండవలెను ; ఆ సంస్థను క్రమబద్ధము చేయుటకు ఇంతకుమించిన ఇతర మార్గములేదు. ఇచ్చటకూడ నా అల్పసంఖ్యాకలకు చెందిన సంస్థ యొక్క లక్షణముతో యేవిధమైన మార్పుగాని జరుగరాదు. ఆ సంస్థ యొక్క ఆ లక్షణమును కాపాడుచునే పై విధముగా ప్రభుత్వము సమకూర్చవలసియున్నది.⁷

ఈ విధముగా న్యాయస్థానములు ఈ హక్కులకు అతివిస్తారమైన అర్థమును సమకూర్చుచు రాజ్యాంగమును వ్యాఖ్యానించి యున్నవి. మత సంబంధమైన అల్పసంఖ్యాక వర్గముచేత స్థాపించబడి, నిర్వహించబడుచున్న సంస్థలపై, అవి యొక ప్రత్యేక మత సంబంధమైన అల్పసంఖ్యాక వర్గమునకు చెందిన సంస్థలు అన్న లక్షణము చెరిగిపోవు విధమున ఇచ్చట వ్యవహరించుటకు లేదు. విజమైన సెక్యూలరు రాజ్యమునకును, మనకును ఇచ్చట సంబంధమే లేదు. భారతదేశములో ప్రభుత్వము ప్రత్యేక మతవర్గముల

వారు పాఠశాలలను నడుపుకొనుటకు అనుమతించవలయును. మరియు, వితర విద్యాసంస్థల కిచ్చుచున్న విధమున ఈ మత సంబంధ అల్పసంఖ్యాకవర్గములవారి పాఠశాలలకును సహాయమును మంజూరు చేయవలయును.

దేశములో బహువిధములైన శాసనములున్నవి. ఇప్పుడు ఆ శాసనములను సెక్యూలర్ రాజ్య దృక్పథము నుండి పరిశీలనము చేయుటయు కూడ లేదు. భారతదేశమునందు బ్రిటిష్ వారు ప్రవేశించుటకు పూర్వము, ఈ దేశమున అనేకములైన శాసన ధర్మములు చెల్లుచూ వచ్చుచి. అవి తరును పరస్పర విరుద్ధములు. ఇవి యన్నియు కొంత హిందూధర్మము మీదను, కొంత ఐస్లామిక ధర్మము మీదను ఆధారపడి యుండుట జరుగుచూ వచ్చినది. ఏనం విధమైన బహువిధ శాసనధర్మముల స్థానమున ఏకాకారమైన శాసన ధర్మములను, సివిల్ వ్యవహారములందును, క్రిమినల్ వ్యవహారములందును ప్రవేశ పెట్టవలయునని బ్రిటిష్ వారు సంకల్పించిరి. వీనిలో ఇండియన్ పీనల్ కోడ్ బహుశా మొదటికై యుండవచ్చును. 1801 లో ఇది ప్రభుత్వమున చెందినది. వంద సంవత్సరములపాటు దేశమునందు క్రిమినల్ వ్యవహారములలో శిక్షాన్వృతిగా విధి ఎక్కువ సవరణలకు లోనుకాకుండ నములు జరిగినది. సివిల్ వ్యవహారములను గురించియు, క్రిమినల్ వ్యవహారములకు సంబంధించియు బ్రిటిష్ వారి కాలమున ననేక శాసనములు చేయబడినవి. అదే విధముగ కొంట్రాక్టునకు సంబంధించిన శాసనములుకూడ చేయబడి, అములు జరుపబడినవి. ఇవి అన్నియు ఏకాకారము కలవి, దేశమునందంతటను ఏకవిధముగా వులు జరిగినవి. ఇప్పుట ప్రాంత విభేదముని, సమాజము నందలి వర్గముల విభేదముని ఎంచబడినదిలేదు. అన్ని ప్రాంతముల యందును ఇవి చెల్లుబడి అయినవి. ప్రజలందరి పట్లను వర్తింప చేయబడినవి. బ్రిటిష్ వారి హయామునకు ముందున్న యిట్టి శాసనముల యందు తుల్యధర్మమునని లేకయుండెను. వేరువేరు వర్గములయందున వని వేరువేరు విధముగ చెల్లుచు నుండినవి. ఒక కులమునందు, లేక మతమునందు ఒకరు ఉన్నత స్థానీయులగునో వారియందీ ధర్మ

6. 1959 S. C. R. 498.

7. A. I. R, 1963 S. C. 540.

శాస్త్రములు అంతగా పాటించబడినదేదు. అట్టి వారిని ప్రత్యేకముగా చూచుట యున్న పద్ధతి చెల్లుబడి యగుచు వచ్చినది. అందువల్ల దేశము పందంతటను ఏక విధముగ, తుల్య ప్రాబల్యముతో శాసన ధర్మముల ననుసరించు పద్ధతి భారతదేశమున బ్రటిష్ వారిలోనే పుట్టినదని చెప్పవచ్చును. ఇందుకు మనము వారి కెంతయో ఋణపడియున్నాము. వారు అమలుపరచిన, లేక క్రోడీకరణము చేసిన ధర్మశాస్త్రముల యందు సెక్యులరిజము సమానత్వము అనునవి ప్రస్తుతమైన గోచరించుచు వచ్చినవి.

అయితే బ్రిటిష్ పరిపాలకులు భారత సమాజమునందలి ఆయా విభాగముల వారి వైరుధ్యక ధర్మములను పెద్దగా ముట్టుకొనలేదు. మతము విషయమున వారు తటస్థ వైఖరి నవలంబించుచు వచ్చిరి. వైరుధ్యక ధర్మానుశాసనములను వారు తాకక యుండుట కిదియే కారణమైనది. చట్ట నిర్మాణ నబి తేర్చడన తొలి రోజులలో బ్రిటిష్ వారు వారసత్వవ్యవహారములకు సంబంధించియు క్షానమును మూత్రము చేసి యుండిరి. అయినను వైరుధ్యక ధర్మానుశాసనము ప్రకారము నడుచుకొనవలయునను ఇచ్చకలవారియందీ శాసన మాచరింపబడలేదు. 1950 సంవత్సరమున పర్సన్స్ థింగ్స్ అక్టుతో భారత రాజ్య మవతరించు వేళకు దేశమున బహువిధములైన వైరుధ్యక ధర్మానుశాసనములు చెల్లుబడియగుచు నుండుట పొడగట్టుటకు ఆకర మేర్పడి యుండినది. వివాహమును గురించి, విధానమును గురించి, మరియు నితరమైన యనేక విషయములను గురించి సంఘము నందలి వేరు వేరు విభాగముల వారికి వేరువేరు శాసనము లుండుచు వచ్చినవి.

ఇట్టి పరిస్థితి ని గమనించితే భారత రాజ్యాంగ నిర్మాతలు రాజ్యాంగములో 44 వ అధికరణములో ఇటువంటి విషయమునుగురించి స్పష్టమైన ప్రవక్తిని తెచ్చివున్నారు. భారతదేశము అంతటా అందరి పట్లను సమముగా పరిచించువిధముగా ఏకవిధమైన సివిల్ కోడును ప్రశ్నాసనము చేయవలసి వున్నదనుచు రాజ్యవిధానమునే నిర్దేశించి హిందువులకు సంబంధించినంతవరకు ఈ అదేశము కొంతవరకు పాటించబడుటకూడజరిగినది.

బ్రిటిష్ వారి కాలములో, ముఖ్యముగా వారి యేలుబడియుక్క చివరిరోజులలో చట్ట నిర్మాణ సభలలో భారతీయులకు ఉధిక్కుగా ప్తావము

లభించుచు వచ్చినది. మత సంబంధములు, సమాజ సంబంధములు అయిన విషయములలో బ్రిటిష్ వారు తటస్థమైన పద్ధతి నవలంబించుచు వచ్చినను హిందువుల యొక్క వైరుధ్యక ధర్మానుశాసనములను సంస్కరించుచు ఆ రోజులలోనే కొన్నికొన్ని శాసనము చేయబడుచు వచ్చినవి. ముస్లిము ధర్మానుశాసనము లందు చెప్పుకొనదగిన మార్పులేమియు జరుగలేదు. నూతన భారత రాజ్యాంగమునందుకూడ హిందూ ధర్మానుశాసనముననే సంస్కరణము సంకల్పించబడినది. వివాహము, విధానము, దత్త స్వీకారము, వారసత్వము మొదలైన యంశములను పురస్కరించుకొని శాసనములు చేయబడినవి. ఈ శాసనములు కఠినముగా లేవు. మార్గవ లక్షణము కలవిగా మూత్రమే యున్నవి, హిందువులకు సంబంధించిన ధర్మానుశాసనములందు కాలమునకు రగిని అంశములున్నవి. శాస్త్రసంబంధమైన విషయములకూడా మార్పుబడవలసినవి యున్నవి. అట్టి వానిని యీ శాసనములు సంస్కరించినవి. మరియు హిందూ సమాజమును శాసించు ధర్మములు ఏకవిధముగా నున్నవికావు. బహు విషయములకు సంబంధించి బహువిధ నిబంధనములున్నవి. ఆ నిబంధనములు ఒక్కతీరుగా నుండుట యున్నదికూడ లేదు. వేరు వేరు ప్రాంతములకు వేరువేరు శాస్త్రములు అనువర్తించ చేయబడుచు నుండుట వలనను, వేరువేరు ప్రాంతముల యందు వేరువేరు ఆచారములు చెల్లుబడి యగుచుండుట వలనను నిట్టి భేదములు పుట్టుచు వచ్చినవి. ఇప్పుడు ఈ ధర్మ సంస్కరణము యీ భేదమును తొలగించు నిమిత్తమును, హిందూ సమాజమందంతటను ఏకవిధమైన ధర్మము చెల్లుబాటు అగునట్లు చూచుటకును ఉద్దేశించబడినది. ఈ ఉద్యమము మందముగ, సంకోచ ఆకుంచితముగ నున్నను, ఏకవిధమైన “సివిల్ కోడు” నిర్మాణమునకు సంబంధించి పెట్టుకొని యున్న ఆదర్శమును పాదించుటకుగాను చేయబడుచున్న ప్రయత్నముగా మనము భావించవచ్చును. ముఖ్యముగా హిందూ సమాజమునకు సంబంధించి సంతకరకును నిదియట్లు చేయబడుచున్నది.

ఈ ప్రకరణమునందు 1954 స్పెషలు మారేజీ చట్టమును గురించి పేర్కొనుట యవసరము. ఈ చట్టమును అనుసరించు తలంపుగలవారు తమ మతమును వదులుకొన వసవరులేకనే, దేశము

నం దేవుతమునకు చెందిన వారై నను, లేక ఏ సమాజ విభాగమునకు చెందిన వారై నను వివాహము చేసుకొన వచ్చును. తమ తమ ధర్మశాస్త్రముల ననుసరించి వివాహములు చేసికొని యున్నవారు కూడ ఈ చట్టము క్రింద తమ యా వివాహములను నమోదు చేయించు కొని, ఈ శాసనము ప్రసాదించుచున్న సాక్ష్యముల ననుభవించవచ్చును. మరియు నీ శాసనము పిదాకులకు సంబంధించి విరళమగు నిబంధనములను మాత్రమే శాసించుచున్నది. సమిష్టి కుటుంబమునందుండి వివాహ మాడిన వ్యక్తి విభక్తమగుటకును, అస్తిపై యతని వారసత్వమునకును సంబంధించి కూడ ఈ చట్టము ప్రశస్తముగా నున్నది. ఈ చట్టము ననుసరించుచో, వా యీ విషయముల యందు వైయక్తిక ధర్మాను శాసనమును గాని వారసత్వ విషయమున హిందూ ధర్మశాస్త్రము విధించు విధి నిశ్చేదములనుగాని పాటించవలయుననిలేదు. అవి యిచ్చలుకరిపారించబడినవి.

ఈ చట్టమును వివాహాదికమునకు సంబంధించినంతవరకు "ఏకవిధమైన సివిల్ కోడ్"గా నభివర్ణింపవచ్చును. మరియు రాజ్యాంగమునందున్నట్టి మైన ఏకాంగీకార పౌర ధర్మానుశాసన విధి సాధ్యమునకు ఇది ప్రథమ సోపానమనికూడ యనవచ్చును. దేశములో నే మతమునకు సంబంధించిన వారై నను ఈ చట్టము ననుసరించినచో వారి యందీ యేకవిధమైన వివాహ చట్టమే యనువర్తితమగుచు, వారు వారు వారి మతములను వదులు కొనవలసిన యవసరము లేకుండ నన్నియును జరుగును. హిందువుగాని, లేక మహమ్మదీయుడుగాని, యీ చట్టము ననుసరించి వివాహము చేసికొనినప్పుడు, వారియందు వారి వారి వైయక్తిక ధర్మానుశాసనముల యందలి కొన్ని ముఖ్య ధర్మములు చెల్లుబడి కాకపోయిననూ, వారు మాత్రము హిందువులుగాని, మహమ్మదీయులు కాని కాకుండ మూత్రము పోరు.

ఈ చట్టమునకు, మరియు వితరమైన హిందూ ధర్మానుశాసన సంస్కరణములకును ప్రతిఘనము లేక వని జరుగలేదు. హిందువులును, ఇతరులును నీ సంస్కరణోద్యోగమును ప్రతిఘటించి యుండిరి. రాజ్యము పెక్కులకు రాజ్యమై నప్పుడు, మత సంబంధమైన ధర్మానుశాసనములను మార్పు పెట్టని ప్రశ్నించిరి. హిందువులయందు కొందరు

వట్టు చరాలు

మావద్దనే

ఎందుకుకొనాలి

?

నరసమైన ధరలు
సాజాకేన్ డిడైనులు
మెరిస్ రంగులు
ధరించుటకు మృదు
హాయిని గొల్పునది

ను

ఫోన్ 467

బీసెంటు రోడ్డు..... గోదర్లపేట,
విజయవాడ-2.

మేధావులు హిందూసమాజ సంస్కరణము హిందూ సమాజమునందు నుండియే యావిర్భవించవలయునని వాదించి యుండిరి. అప్పుడొ సంస్కరణ మాలవ్య మగును. అయిన నీ సరిగాని, మత సంబంధమైన స్వాతంత్ర్యము నిచ్చట బలిపెట్టుట జరుగరాదని వారు పట్టుబట్టి యుండిరి. దేశమునందలి సర్వేజనుల యందును ఏకవిధమైన సివిలు కోడును అనువర్తించ జేయుటయన్నదేయిచ్చట యుద్దిష్టమైనచో, అప్పుడు ప్రభుత్వము ముస్లిము ధర్మానుశాసనమునుకూడ సంస్కరించుట కొరకేల పూనిక వహించుటలేదు? అనియు వారు ప్రశ్నించియుండిరి. వీనిని బట్టి తెలియు విషయమేమనగా, దేశములో ప్రజలందరి యందును ఏకవిధమైన సివిలుకోడు అనువర్తించు నట్లు చేయవలయునన్న ప్రయత్నము సఫలమగుట కిన్ని కష్టములున్నవి. ఈ ఆశయ సాఫల్యము కొరకే గాక, తదితరమైన యిట్టి బహు ఆశయముల పరిపూర్తి కొరకు కూడ, ప్రభుత్వముచేత సరియైన పద్ధతిలో నిర్వహించబడు విద్యావిధాన మవసరమగుచున్నది.

సెక్యులరిజము యొక్క సమస్యలు అనేకము. దీనికీపూర్తిగా వ్యతిరిక్తమైనది, వికటించునది

మతైకవాదము. ఇచ్చట మతైక వాదమును మాటను విపులమైన అర్థమున గ్రహించవలసి యున్నది. భారత దేశమునందలి ప్రజలలో కులాభిమానము, మతాభి మానము శతాబ్దములుగా నుండి వారి మనస్సులలో పాతుకొనిపోయి యున్నవి. స్వరాజ్యము వచ్చిన అనంత రము అవి తగ్గినదిలేదు. కొన్ని సందర్భములలో సెక్యులరిజమి. ప్రజల మనస్సులకు సెక్యులరిజ్మి భావము లబ్బునట్లు చేయుట కిప్పుడివి ఎంతయు అడ్డువచ్చు చున్నవి. సెక్యులర్ పద్ధతిగల విద్యా విధానము నలన మతదురభిమానమును, కులతత్వమును దమింప వచ్చునన్నది నిర్వివాదమైన విషయము. సెక్యులర్ ధర్మ పద్ధతి ప్రాణముగా గల విద్యా పద్ధతిని పెట్టుకొని, అందు ప్రభుత్వము ప్రజలు ఒక్కటిగా పని చేయుట తటస్థపడినప్పు డిట్టి దురభిమానా యాసములను తేలికగా నుపశమింప జేయవచ్చును. ఇట్టి విద్యను పెట్టుకొని, మరియు తదనుషంగము లైన శతరమైన కార్యములను నిర్వహించుచు పోయి నచో అప్పుడు పౌరజనుని మనస్సు వికాలమై, అతని దృష్టి దేశము ననునైపునందును, జాతి సమన్తము నందును అధికాధిక్యుగ మలగునట్లు చేయుటక వీళ్లు లేరృదును. (ఆకాశవాణి సౌజన్యముతో)

సిరియూరు తామశాసనమందలి సిరియూరు-తామరాడ అవునా?

‘భారతి’ మాసపత్రిక 42 సం. 11 వం. 23—37 పు. లో రెండవ అమ్మరాజ విజయా దిత్యుని సిరియూరు (కడలి) తామశాసనము ప్రకటించుచు 30 వ పేజీలో దాని స్థల నిర్ణయము చేయునపుడు దాని సరిహద్దు గ్రామముల వివరింపుచు “వల్లిమ గోదావరిజిల్లా యందలి పాగుడార విషయమందలి వివృత్తు (ఇలవత్తు) దేవ, మోరంబిజీ (ములవత్తు), నొడలి (వడలి) మధ్యస్థమైన “ఏ రామన్న పాలెమో” లేక కాలగర్భ లీనమైన ఏ మజియొక గ్రామమో యని నిర్ణయించు ననువు కలుగుచున్నది. అంతే గాని నేజొక తావునగాదు” అని వ్రాసియుంటిని.

అందుపై “భారతి” 43 సం. 3 వం.—67—71 పే.లోని “సిరియూరు తామశాసనము దాన స్థల నిర్ణయము” అను వ్యాసమున శ్రీ తురగా కృష్ణమూర్తిగారు 67 పేజీలో “ఏ రామన్నపాలెమో లేక కాలగర్భ లీనమైన ఏ మజియొక గ్రామమో అని అనిశ్చయముగ వదలివైచి జిజ్ఞాసువులకు కొంత పని కల్పించినారు” అనియు, 68 పే. 1 కా. లో “ఇట్టి నిర్ణయమునకు వచ్చుట వారు కొన్ని సంగతులను విస్మరించి, భ్రమ ప్రమాదవశ మునబడి, అసంపూర్ణతరణదోషమునకు పాల్పడి నారు” అని వ్రాసినారు. 2 వ కాలులో “ఈ గుర్తింపునకు మూలకారణము వారు తొలుదొల్దనే సిరియూరు గ్రామము రామన్నపాలెము అయియుండ వలెనను నిర్ణయమునకు వచ్చిన తరువాత సరిహద్దు గ్రామములను గుర్తింప దొరకొని తమకు వీలుగా నుండులాగున ప్రాచీన గ్రామ నామములను తమ యూహల ప్రకారము నేటి గ్రామ నామములకు అనుసంధింపజూచుటయేగాని అన్యముగాదు.....” అని యును వ్రాసియున్నారు.

వారు నా వ్యాసమును సంపూర్ణముగా పరిశీలించి నందులకు చాల కృతజ్ఞుడను. అయితే ఒక్క విషయము మాత్రము విచారణీయము. “దాన స్థల నిర్ణయ విషయమై రామన్నపాలెము” అను విషయ నిర్ణయమునకువచ్చి, ఆ తరువాత సరిహద్దు గ్రామముల గుర్తింప దొరకొనుటయు....వీలుగానుండు లాగున సరిహద్దు గ్రామ నామముల ననుసంధింపజూచుటయు అనునది మాత్రము వారు భ్రమపడుటయేగాని యదార్థముకాదు. అట్లేన్నటికిని జరుగరానిది. అందువల్ల సత్యము మలుగునడి అపఖ్యాతికి మూల కారణమగును. అందువల్లనే “ఏ రామన్నపాలెమో, లేక కాలగర్భ లీనమైన మరియొక గ్రామమో” అని యుదాహరించి తిని. సందిగ్ధ విషయములను సందిగ్ధముగానే వెలువరింపవలెను. అందుపై విజ్ఞులు పరిశీలించి భ్రమ విచారణ గావించి యదార్థ విషయముల వెల్లడింతురు. ఎంతటివారలకైనను సంపూర్ణ విజ్ఞాన మొక్కరిసాత్తు కాదుగదా? అంతేగాక ప్రాచీన గ్రామ నామ (వేయేండ్లు పై గడిచిన) నిర్ధారణ బహుశ్చ తరసాధ్యము. అట్టి తరి నేను ప్రస్తుతము గానరాని “సిరియూరు—రామన్నపాలెమో” అని యూరక ఎప్పుట నిర్ధారణగావించి యుంటిని?.....అట్లయినచో 67 పే.లో “అనిశ్చయముగ వదలి జిజ్ఞాసువులకు కొంత పని గల్పించినారు” అని యెట్లు వ్రాయగల్గినారు? దానివిటట్టియే ఇద మిద్దమగు నిర్ధారణ గావించ ననువు గానక వెనుక ముందాడినట్లు, నిర్ధారణ యుగచున్నది.

ఇక యీ శాసన పరిస్థితుల నవలోకింపుడు. అక్షరశ్రేణి చాలవరకు శిథిలమయ్యెను. కొన్ని కొన్ని ముఖ్యమైన తావులందు గుర్తింపరాకుండెను. ఈ శాసన దాస్థ్యలమైన “సిరియూరు” ఏహారము? ఏవిషయము?

యము? ఏ నాడో? తెల్పు అక్షరప్రేక్షి పూర్తిగా నదృశ్యమయ్యెను. అందుచే చాల కలవడి తుదకు పరిసర (సరిహద్దు) గ్రామములనే నాధారము చేసికొనుట తప్పని సరి. అయితే ఆ సరిహద్దుల మధ్య నీ “సిరియూరు” కాని, తత్తుల్యమైన నామముతోనుండిన గ్రామముగాని యొప్పుడును కని విని యెరుంగరాని దయ్యెను. సుప్రసిద్ధ నామమైన నేటి సిరిపూరు లేక సిరియూరుగాని, అనులాపురము తాలూకాయందలి సిరిపల్లిగాని, కాకినాడ తాలూకాయందలి సిరిపురముగాని, పెద్దాపురము తాలూకాయందలి సిరిపురముగాని ఏదియు నీ సరిహద్దు గ్రామములకు సంబంధము కానరాదు. అప్పుడింక చారిత్రికాంశముల దొరకొనుటే శరణ్యము. అందు ఈ రెండవ అమ్మరాజు విజయాదిత్యుడు విద్యాభ్యాసకాలమునందే పట్టము గట్టుటకుట, విజయపరంపరలు మొదలగు పరిస్థితులు గమనింప తగ్గి తాతలనాటి రాజకీయ పరిస్థితులు, శత్రు సముదాయము, నవరోకించి సమన్వయము గావించుకొనుటయు తప్పనిసరి యయ్యెను.

ఈ రెండవ అమ్మరాజు విజయాదిత్యుడు సింహాసనాధిష్ఠుడైన బాలుడయ్యును, దాయాశేషుడైన యుద్ధమల్లుని తదనురూపములను సంహరించినవాడయ్యును. ఆ యుద్ధమల్లుని సంతతివారితోను, ప్రతిపక్ష రాజ్యాధిపతిలేతను, రాజద్రోహులు, అవకాశవాదులు మొదలగువారితోను భంగపడి ప్రవాసగతిని స్థలాలంకరమున తలదాచుకొను నవస్థకు పాల్పడెనుగా!

ఇన్నిన్ని విధముల కాననాక్షరముల నేరికొనుట, గుర్తించుట, సమన్వయించుకొనుట, చారిత్రికాంశముల జత గూర్చుకొనుట, కానవచ్చిన సమాచారములు గ్రామములు పరిసరకుండుట మొదలగునవన్నియు జేరి భయ సంభ్రమాశ్చర్యముల ముప్పిరిగా గొనుచుండ నీ మహాసముద్రమును అల్పజ్ఞానముగ నే వెల్లు తరింతు నను తనన తన తన లాడించెను. ఇంతలో భగవత్ప్రసాదేనాక నూతనాంశము చేయూతయై తరింప తరణియయ్యెను. క్రీ. శ. 955 సం. పట్టాభిషేకమంది దాయాది విజేత (సంపారణ కర్త)యైన యీ రెండవ అమ్మరాజు విజయాదిత్యుడు దాయశేషముచే నరాభూతుడై ప్రవాసగతి తలదాచుకొనెగా! ఆ సమయమందు విజయమందిన రెండవ యుద్ధమల్లుని కుమారులు బాదన, తాదపు లభిపతులైరి. అందు జ్యేష్ఠ

డగు బాదనరాజు రాజమహేంద్రవరమున వేంగీదేశమునకు పట్టాభిషిక్తుడయ్యెను. కాని యాతనిని శత్రుశేష భయ మావహించెను. తనవలెనే ఆ అమ్మరాజును తన ప్రత్యర్థుల గూడకట్టుకొని యొప్పుడు తనపై దాడి వెడలి సంహరించునో యనుభూతి జనించెను. అందుకొక యుపాయమును వన్నెను. గోదావరి యంతర తీరమును దానుండుటచే దక్షిణ దిశను కాపేర్చుటకు కొనుట మంచిది కావున తన తమ్ముడైన రెండవ తాలపుని యుపరాజునచేసి గోదావరి దక్షిణ తీరమండలి వసిష్ఠ తీరమున పాగుజార విషయమందలి సిరియూరున రాజునతినిధిగా నిలిపెను. అట్లు రెండు సంవత్సరములు గడిచిన పిమ్మట బాదనరాజు మరణించి నీ రెండవ తాళనరాజు (మూడవ సంవత్సరమున) సిరియూరును వదలి రాజమహేంద్రవరమునకుబోయి పట్టాభిషిక్తుడై వేంగీ దేశాధిపతియయ్యెను. ఇంతలో సరాజితుడై ప్రవాసగతిమన్న రెండవ అమ్మరాజు కోలకొని ప్రతిపక్షుల గూడ కట్టుకొని అనేక వాహినీ వమేతుడై దాడి వెడలి, యుద్ధమున రెండవ తాళపుని సంహరించి తన రాజ్యము తా నాక్రమించుకొనెను. ఈ విషయమునుబట్టి వసిష్ఠ తీరమందలి పాగుజార విషయములలో కాననానుసారముగ దేవ, మోసంబిట్టు, నాడలి, విష్ణుట్టు మధ్యస్థమందుగల సిరియూరు ఈ తణుకు తాలూకాలోనిదే యని ధృవపడినది. అప్పుడు శత్రుత్వాహ పూరితుడనై సీమానిర్ణయము సేయ దొరకొంటిని.

సీమా పరిభాగమున దేవ (నరసాపురముతాలూకా) సుప్రసిద్ధమే! “నాడలి” అని యుండుటచే తొలుదొల్త వడలి, కడలి, పొదలి యనుపదముల కొంతవరకుచర్చింప తుదకు “నడలి” నిశ్చయమైనది. ఇక మిగిలినది విష్ణుజీ, మోరంబిట్ట గ్రామములు. తాడేపల్లిగూడెమునవద్ద విష్ణుజీ పడమట విష్ణుట్టు; తణుకు తాలూకా దేవ, వడలి గ్రామములకు సంబంధములేదు. అయితే ఈ దేవ, వడలి గ్రామములకు సంబంధించి సిద్ధాంతము, పెనుగొండ ఆచల మధ్య విష్ణుట్టు గానరాలేదు. అయితే సిద్ధాంతము (ఆచల మధ్య) దేవ మధ్యను ఇలవట్టు, ఆ తరువాత ‘ములవట్టు’ అను పురాతన గ్రామములు రెండును యుండుట నెరుగుదును. అందు దొరకిన శిలా విగ్రహములు 3, 4 సిద్ధాంత గ్రామమున ‘కేదార ఘట్ట’ మందొక ఆశ్చర్య వృక్షరాజము వాశయించి

భద్రవరుసబడియున్నది. కావున అనాటి విప్రులు నేడు ఇలవట్టుగను, ఆ మోరంబత్త నేడు ముంపట్టుగను దేశ కాలానుగుణ్యముగ మారియుండియుండవచ్చునను భ్రమ కలిగినది. అయితే ఆ రెండు గ్రామములకు మధ్యను గాని లేక ఆ రెండు గ్రామములకు సంబంధించిన మధ్య మూలగాని మఱియే గ్రామమైనకాక శిథిలమైన గ్రామ చిహ్నములు గాని యుండెదో లేదో దెలియజాలను. అయినను బ్రయత్నించి మిత్రుల కుత్తరముల వానియు నిరుత్తరుడ నగుటచే నిరాశా పూరితుడనైతిని. అందువలన శాసనముతోనే సరియూరు, దేవ, వడలి గ్రామములమధ్యన మయు, ఇలవట్టు ములవట్టు గ్రామ ములమధ్యన మగువోకాదో నిర్ణయింపజాలని “రామన్న పాలెమును” సందేహోద్భవముగ వాధారముగ జేసికొని నిజ గ్రామమును పరిశీలించునెనియు గృతార్థుడనుకాలేక పోవుటచేతనే “ఏ రామన్నపాలెమో లేక కాలగర్భ లీనమైన మఱియొక గ్రామమో అయ్యున్నది గాని వేరొక గ్రామమే గాదు” అని అనిశ్చయముగ వదలితిని. ఇన్నివిధముల న్నల నిర్ణయమునకు నక్రమముగా కృషి పట్టితినిగాని కేవలము ప్రాద్దు పుచ్చుటకై పాశాతీ భగిని తాత్కాలికముగ మదికి పొడమిన ఏదోయొక గ్రామమైన రామన్నపాలెమే శాసనోదాహరణమైన సరియూరుగా నిర్ణయించి ప్రాచీన గ్రామముల నామముల స్వేచ్ఛానువృత్తిగ అన్య గ్రామ ముల కనుబంధించి సత్యమును ముఱగువరచి అవ సిద్ధాంతీకరణమునకు పాల్గొంటననిమాత్రము భ్రమింప వలదని నా కోరిక. ఏ విషయము చర్చించినను గ్రంథాధారములుగాని చారిత్రికాధారములుగాని కావలెను. లేనిచో యిది నిలువక మృగ శృష్టా స్వరూపములని నిరూపింప బడి వెలువరింపబడుట సత్యము.

వాదనా నైరుధ్యము

శాసనదానన్తల సీమా నిర్ణయ విధానము ందు విప్రుల, మోరంబత్తి గ్రామముల గురించి తీసునంధించుటలో వారు రిరి శే. లో “వక్షాంతర వాదముచే “విప్రుల” గ్రామము నేటి తణుకు తాలూకాలోనే “ఇలవట్టు” గ్రామముగా గుర్తించిరి. అట్లనే “మోరంబత్తి” గ్రామమును “ములవట్టు” గ్రామముగా గుర్తించిరి. ఈగురించుటలో వారు పొరబడిరనియే చెప్పవలసి వచ్చినందులకు క్షుంతవృద్ధుడను” అని చెప్పుచు తిరిగి రిరి ౩ వ శే. లో విప్రుల గ్రామమును ఇలవట్టు గ్రామముగానో లేక ములవట్టు

గానో అంగీకరించి మోరంబత్తి గ్రామమును అప్పేషించినచో నీ సమస్య పరిష్కార మార్గ మొనగూడు చున్నది” అని వ్రాసివారు. అనగా వాచే నిర్ణయింప బడిన విధానముననే విప్రులు=ఇలవట్టు లేక ముల వట్టుగా నంగీకరించే యున్నారు. “ప్రాచీన శాసనము లలో నేటి మృమృట్టు గ్రామము మోరంబట్టు, మునం బట్టు, మోరంబట్టులుగా ఆయా కాలములవాడుకలోనుండి వాళ్ళుకూల కాలములో మోరంబత్తిగా నిలిచి యుండ వలెను. అందువల్ల మోరంబత్తి యన మునవట్టు గ్రామమని నిర్ణయించుటకు మనము వెనుకాడ వలసిన యువనరము లేదని తేలుచున్నది.” అనియు యుదాహరించిరి. అనగా వీరుదాహరించిన “మోరం బత్తి” గ్రామమును నేను ప్రస్తుత మున్న “ముల వట్టు” గ్రామముగాను, వారు మొనంబత్తి లేక మునవట్టు గ్రామముగాను నిర్ణయించివారము. అయితే నేనిచ్చటికిని “మునవట్టు” గ్రామము “ములవట్టు” గ్రామము యొక్క టే యని నమ్మియున్నాను కాని వారి ప్రకటన ననుసరించి ఆ “మునవట్టు” “ములవట్టు” గ్రామములు వేర్వేరుగా (ఒకదాని కొకటి భిన్నమై) యున్నట్లు, “తామరవాడకు” వడమటి సరిహద్దుగా నున్నట్లు గోచరించుచున్నది. కావున అట్టిది వేరొక గ్రామమున్న వారి మునవట్టు గ్రామము ఉనికి విషయములపై పరిశీలించవలసి యున్నది. అట్లు కానిచో (లేనిచో) విప్రుల, మోరంబత్తి గ్రామములు నాచే నిర్ణయమైన ఇలవట్టు, ములవట్టుగానే నిర్ధారణ యగుచున్నది. కావున వారి వాదన రిరి శే. రిరి శే. విషయ నిర్ధారణ ఒకదాని కొకటి వరస్పర విరుద్ధములై స్వవచన విఘాతమొనర్చునవిగా యున్నవి. అంతతో సరిహద్దు గ్రామ వాదోపవాదోపములు సమసి పోగలవు.

ఇక మిగిలినది దానన్తలమైన “సరియూరు” గ్రామనిర్ణయము మాత్రమే! ఈ సందర్భములో వారు శతావధానులు, గీర్వాణాంధ్ర భాషా వండితులు వడలి గ్రామ వాస్తవ్యులునైన శ్రీ మంచం బుచ్చి లింగప్ప శాస్త్రి గారి నుండి వారు సంపాదించిన (అనంతవర్ణ) తామ్రశాసన ఫలకముల నుండి 14 సంక్తులను ఉదాహరించి యున్నారు. సరియే. అయితే అందుకు తోడుగా వారు “త్రత్సాం తముపై ప్రభుత్వము నెరపుచున్న నాటివభువు”

అనిమాత్రమే యుదాహరించి యున్నారు గాని అది యే నాడో, హోమో, విషయమో, వంశము, ప్రభువు, కాంక్షము తెలుపు శాసన భాగమును వెలువరింపక గోప్యము గావించిరి. అట్లు గావించుట నయుక్తము గాదేమో? ఏమన — “నేటికొక దశాబ్దము క్రిందులనే ప్రచురణార్థము నాకొనంగిరి..... గ్రామ ద్వయం ప్రాదిశ మగ్రహారం” అని 69, 70 పే. లో ప్రచురించిరి. ఆశాసనమును ప్రచురణార్థము తీసి కొనుటయు పాస్సినాపుర మ్యూజియమునందు భద్ర పరచబడియుండ ప్రభుత్వాధికారులనుండి ఆ ప్రతి బింబమును పొందియుండుటయు దశాబ్దములు గడచినను దాతలు గురువులు అయిన మహాత్ముల ఆశయమేమాత్రము పూర్తిగానింప బూనుకొన కుండుట, వెలువరింపకుండుట ఇంకను గుప్తముగా నుంచుటయేనా కర్తవ్యము? ఇది (ఈశాసనము) ఇప్పడొకరి పాత్ర గాదుగదా! దేశమునకు సంబంధించిన విషయము. నేడు వరాయి ప్రభుత్వమును పార్లమెంటు జాతీయ ప్రజాప్రభుత్వము వెలకొని బలముకొన్న రోజులు. అట్టి ప్రజా ప్రభుత్వమున ప్రజలకు దేశమునకు సంబంధించిన చారిత్రక ప్రమాణ వృత్తులకగ్ర శ్రేణిని నిల్పిన ప్రాచీన శాసనముల దశాబ్దముల తరబడి వెలువరింపక గుప్తపరచుటయన యద్వారమైన దేశ చారిత్రక పరిశోధకులకు తీరని యవరోధముల కల్పించిన దోషమునకు పాల్పడవలె వచ్చునేమో?.....పోనిండు, ఇప్పటికైనను ఆకారతను తీర్చుటకై వారు ఆ తామ్ర శాసనమును ప్రతిబింబములతో సహా వెలువరించి చరిత్ర పరిశోధకులకు ఒక నూతన సోపానము లభింప జేతురుగాక యని నాకోరిక. అందుకు అవాంతరము లున్నచో తమకు అజ్ఞాతమిత్రుడను శ్రీ మంచం బుచ్చిలింగప్ప శాస్త్రిగారి శిష్య నమానుడను వగు నాయందు సోదర భావముంచి ఆ భారము నాపై మోపిన నాయోపింతురకు నెరవేర్చి గురుపాదసేవా భాగ్యమున పాల్గొన్న భాగ్యవంతుడ కాగలను.

ప్రస్తుతాంశము

ఆ శాసనముందు “ఒడలి గ్రామమును అన్య గ్రామ మందలి తొంటి భాగములలో దైవతాంశములైన అయిదు భాగములుగాక మిగిలిన భాగములను

“చెలువూరు” అను పేరితోను వారికే యిచ్చెను” అని యున్నది. అనగా అంతవరకును ‘ఒడలి’ గ్రామమునకు వేరుగానున్న అన్య గ్రామభాగమును ఒడలితో జేర్చి ఒకే (విధమైన) చతుర్దిగంత ప్రవిభక్త సీమావిభాగముగా నేర్పరచుట మూలమున అంతవరకు ఒడలికిని అన్య గ్రామముగానుండి “చెలువూరు” అనుపేరితో ఒడలి న చేరిన గ్రామమునకును అంతకు ముందున్న (సరిహద్దు పుంతలు) సీమా విభాగము రూపుమాపినదన్న విషయము గమనార్హము. అందుచేతనే వా రుదాహరించి నటుల ఒడలికిని, రామన్నపాలెమునకు మధ్య సరిహద్దు పుంత లేకుండుటయు, రామన్నపాలెము ఒడలి గ్రామమునకు శివారు గ్రామమగుటయు గమనింప వారుదాహరించిన ఆ చెలువూరు గ్రామమే దేశకాల ప్రాతానుసరణముగ నేడు రామన్నపాలెముగా మాతీ యుండెనేమో యను సందేహమున కాకరమగు చున్నది. అయితే ఆ గ్రామపు పూర్వపు పేరు ఆ శాసనముం దుదాహరింపబడక బోవుట వల్లను, సరి హద్దు గ్రామముల దెలుపు భాగమందుండక బోవుట వల్లను ఆ చెలువూరు అనబడు గ్రామము అంతకు ముందు సిరియూరో వేటొక యూరో నిర్ణయింప ననువు కాదు.

తామరాడ విషయము

వారుదాహరించినటుల సిరి, చెలువు, తామర అను మూడు సమానార్థములుగా గోచరించుటలేదు. సిరి, తామర శబ్దములు రెండును శ్రీ, తామరన శబ్దతదృశ్య వస్తులైనను మొదటిదానికి లక్ష్మీ అనియు, రెండవదానికి (తామర) పద్యమనియు అర్థములు కావున లక్ష్మీ (తామర) పద్యనివాసిని యను మాట యధార్థమైనను కేవలము తామరయన లక్ష్మీ కానేరదు. అట్లు పూర్వ కవి ప్రయోగములును కానరావు. ఇక “చెలువు” అనగా శోభ, కాంతి, సౌందర్యము, అందము అను అర్థము నిచ్చునేగాని “లక్ష్మీ” అను అర్థముకానరాదు. అట్టి ప్రయోగములును కానరావు. కావున సిరి, చెలువు, తామర శబ్ద పరస్పర ఏకైక భావము కానరానందున ఆ శబ్దముల అర్థ సమన్వయ మనంబద్ధముగా నున్నట్లే ఆ శబ్దములచే సాధింపబడిన గ్రామ సమైక్యమును అనంబద్ధమై గానవచ్చు చున్నది.

వారుదాహరించిన ఆ (అనంపూర్ణ) తామ్ర శాసనభాగము 14 వ శతాబ్దమునాటిదని యుదాహరించియున్నారుకదా! ఆ శాసనాధారముననే కదా వారా చెలువూరే నేటి “తామరాడ” అని నిర్ధారణగావించి యున్నారు. అయితే ఆ శతాబ్దమునందే కోర్కొండ, పావునార, కోన, కురవాట, చెంగరవిషయాధిపతియైన ముమ్మిడి నాయకుని (శ్రీరంగశాసనమందు) కోటాలపట్టు శాసనమునకు సరిపాద్దులుగా మోనంబట్టు, దేవ, వంగపూడి, చెఱకువాడ, విల్లూరు, తామరవాటిక, పెనుకొండ, మాటుపేట గ్రామములు పేర్కొనబడినవి. అనగా వారేకాలమున “గ్రామధ్వయ అగ్రహార” తామ్రశాసనముగా నుదాహరించి యున్నారో అదే కాలమునందు వారి వాదనా విషయముగ “సిరియూరు” “చెలువూరు”, “తామరాడ” సమైక్య ప్రదేశముగ గ్రామమునకు భిన్నముగా చెలువూరు గ్రామమునకు చేరక వేరుగా తామరాడ గ్రామము “తామరవాటిక” అను పేరుతో సుప్రసిద్ధమై శాసనబద్ధమై ప్రత్యక్ష సీక మలంకరించినది. దానిని కొదనపెట్టు శక్త్యముగను? కావున దీని సారాంశము రెండవ అమ్మరాజు విజయాదిత్యుని తామ్రశాసనమందలి “సిరియూరు” అను గ్రామమును, గ్రామ ధ్వయగ్రహార శాసనమందలి “చెలువూరు” అను గ్రామమును “కోటాలపట్టు” శాసనమందలి “తామరవాటిక” అగ్రహారమును పరిశీలించ ఆ మూడు గ్రామములును ఏ నాటికిని వేర్వేరు గ్రామములుగానే యున్నవికాని విన్నివిధముల యోచించినను ఆ మూడు పేర్లును ఒకే గ్రామమైన తామరాడకే చెల్లుబడినయైనట్లు ఎంతమాత్రము సావకాశము గాన్పించుటలేదు. అట్టి భ్రమకు బోవుట మృగ తృష్ణయే కాగలదు.

దీని సర్వసానము శాసనోక్త “సిరియూరు” ప్రస్తుతమున్న రామన్నపాలెముగాని, తామరాడ గాని గానేరక వేఱుగా నుండి కాలగర్భమున లీనమై పోయినదని ధృవపడుచున్నది. ఇక వావాదము ముగించుటయే మంచిది.

71 పే. లో “పసిష్ఠాగోదావరీ తీర్థప్రాంత మందున్న యొకయూరు అగ్రహారముగా నీయబడిన శాసనము, ఆ గ్రామమును దాటి నదుల సుత్రంబు కొని క్రోసుల దూరము ప్రయాణించి యొక్కడవో

యొకచోట లభ్యమైనదన్న ఆ దానములు పొందిన వారి సంతతియో, బంధువులో సన్నిహితులైన వారెవరో యొకరినలన స్థానచలనము నొందియుండ వలెననుట నిర్వివాదాశంకము” అని ప్రాసియున్నారు. దానికంత వింతలేదు. విష్ణుకుండిన మాధవవర్మ యొక్క తూర్పుగోదావరి జిల్లాలోని వగు సాలమూరు (పులింబూరు), వెలంపాలెం (వెలంబలి) తామ్రశాసనములు ఎచ్చటనో యున్న ఈపూరు గ్రామమున దొరకుట చేతనే గదా వాటిని ఈపూరు ప్లేట్సులని పిలుచుచున్నారు. ఇట్లే, ప్లియో గాన్పించును. కావున శిలా శాసనములు స్థానభ్రష్టత్వమంది స్థలాంతరమేగిన అబ్బురమగును గాని తామ్రశాసనములు స్థలాంతరముల గానవచ్చు టొక వింతగాదు. ఇది సర్వసామాన్య విషయమే. అంతేగాదు. రాజ్యవేలిన రాజులు తమ తమ ప్రదేశముల స్థిరనివాసులైరి కాని “విద్యానీ సర్వత్ర పూజ్యతే” అను ఆర్యోక్తి ననుసరించి విద్యాంసులు తమ ప్రజానైపుణ్యములచే సర్వత్ర బూజింపబడి స్థలాంతర వాసులగుట విశేషాంశమై బోడగట్టుచుండును. ఈ దాన ప్రతిగృహీత తండ్రి శ్రీ చక్రవర్తియు, గృహీత దారియధిష్టు కూడ ఆఖండ విద్యావైదుషీ ప్రభావము గలవారైనట్లులే శాసనమందే 27—40 వంక్తుల వరకును గోచరించుచున్నది. అట్టి శ్రేష్ఠమైన కర్మాచార పరాయణులుగను, సర్వశాస్త్ర విష్ణాత్మకై ధర్మశాస్త్ర విరూపణ కర్తలుగను, రాచకీయ ధురంధరులుగను ప్రసిద్ధి నందిన వీరి సంతతియు వట్లే వృద్ధి నొంది యుండవచ్చును. ఆ కాలమున సంఘమునందు తావులేని కాపాలిక కైపులు నదీ నముద్ర తీరస్థులై యుండిరి. ఇందుకా కడలి ప్రాంతము భైరవుని కోనయై యున్నది. కోన దేశాధీశులైన పాల్వయారి వంశములవారు కైవడికొన పరాయణులుగా దొచెడి. వాటి పణ్యత సీకములకు వెలియైన ఆ కాపాలిక మతమును ఖండించుటకై యీ దానప్రతిగృహ పండితవంశ మాయా రాజా వ్యసములపై వెడలి యచ్చట స్థలనివాస మేర్పజించి కొని యుండవచ్చును. అట్టితపీ వారి స్వంత సొత్తుగునీ శాసనము వారితోనేగి యుండి ఆ వంశము వారే పత్తిష్ఠితి లోనైనను నిది మాత్రము భూగర్భమున కుర్రకొత్త స్థానమేర్పరచుకొని యుండి నేటికీ పండితధ్వయ వంశప్రకాండులచే వెల్లడి చరిత్ర

పరిశోధక వర్గమునకొక జ్ఞానప్రదీప యయ్యెనని పేర్కొనదగియున్నది.

ఈ శాసనము వెలువరించుటకు మూల కారకులైన చెరుకుమిల్లి వారు, ప్రస్తుతము తామ రాడ ఆగ్రహారమై యుండుట, అందలి ఆగ్రహారీకులు చెరుకుమిల్లి వారై యుండుటయు, వారిప్పటికిని వేదవేదాంగవేత్తలై మొగిలుతురు సంస్థానాధిపతుల బహుకరణస్వీకృత్యై యుండుటచేతను, ఆ చెరుకు మిల్లివారే ఈయూరు దాన ప్రతిగ్రహీతలై యుండి తానురాడను (సిరియూరు) వధి కాలక్రమేణ అన్యగమనములై పోయినదియు, వారి విద్యతో బాటు యీనాములు గూడ సర్వాశయాసక్తములై చేరె ననియు తద్దాననాములు చెప్పుచుండగ విన తటస్థించినదని వారు వ్రాసియున్నారు. అయితే యిందొక విషయము గమనింపవలసి యున్నది. ఈ శాసనమందే దానప్రతిగ్రహీతల వంశవర్ణన ములో 27-40 వంతుల మధ్య మైన 31 వ సంక్తి యందు ఈ దాన ప్రతిగ్రహీత వంశమువారు (రిగ్వేదీ) ఋగ్వేదులని యుదాహరింపబడియున్నది. అయితే ఆగ్రహారీకులైన చెరుకుమిల్లి వారుగాని, దానశాసన ప్రదాతలై కాశీభట్టువారుగాని ఋగ్వేదులు గాక యజుర్వేదులై యున్నారు. కావున ఈ యుభయ వండితవంశములలో నే యొకరును ఈ “సిరియూరు” దాన ప్రతిగ్రహీతలు కారని నిర్ధారణ యగుచున్నది. అయితే యీ దానప్రతిగ్రహీత వంశము వారికిని యీ వండితవర్ణన వంశములకును సన్నిహిత బాంధవ్య మేకాలమందైన యుండిన యుండవచ్చును. వారి మూలమున యీ దానప్రతిగ్రహీత వంశము వారప్ప టకుబోయి యచ్చట స్థిరనివాస మేర్పరచుకొని యున్నను యుండవచ్చును. అందు కాక్షేపణ యెంత మౌతము ఉండజాలదు.

— మునునూరి సాంబశివరామమూర్తి.

దేశటి వంశము--

కొండవీటిరాజ్యం

పదుమిదవ శతాబ్ది ప్రారంభమున, ఆనగా (క్రీ. శ. 1323 సంవత్సరమున ఓరుగల్లు రాజ్యంగా విలసిల్లిన తెలంగాణసామ్రాజ్యమునపై ఢిల్లీ సుల్తానలైన అగు ఖురుష్మీలు చేసిన దండయాత్రలతో

విచ్ఛిన్నము గాబడిన హేతువు వల్ల అద్దంకి రాజధానిగా పంటశాఖీయులు ప్రముఖ సైన్య నాయకులుగా ఆంధ్రావనిలో పేర్కొనబడియున్న రెడ్డి నాయకు లేకమై దేవటి సోలయమారెడ్డి నాయకుడుగా కోస్తా ఆంధ్రమును సమైక్య పరచి నెల్లూరు మొదలు పింహళముదాటిన గంజాంజిల్లా సరిహద్దుగా స్వతంత్ర రెడ్డి రాజ్యము స్థాపించిరి. ఈ రెడ్డి నాయకులు ఒక్క సారిగా ఓరుగల్లు విచ్ఛిన్నతతో పాలకులు అయినవారు కాదు. వీరు రాష్ట్రకూట సంతతికి జెందినవారు. వీరి పూర్వులు వేంగి చాళుక్యులను జయించి ఆంధ్రావనిలో రాజ్యపాలన చేసేది కూడా వరుసరాలి సందర్భముగా నుగ్గడించెదను.

ఎందుచేతనో డాక్టరు హల్షుద్వార వంటి చరిత్ర కారులు యీ దేవటివంశ పంటశాఖీయులను వీరికిగల 'పల్లవాదిత్య, వల్లన త్రినేత్ర' మొదలగు బిరుదులగాంచి వల్లపులుగా భ్రమపడిరి. అందువల్ల వీరిని వల్లపులుకాదని 'పంటశాఖరెడ్డు' పాలక తెగ లోనివారని చిలుకూరి వీరభద్రరావు పంతులుగారు ఆంధ్రుల చరిత్ర మూడవభాగమున వివరించిరి. ఈ చరిత్రకు ఆ సాక్ష్యము అపూర్వమైయున్నది.

మరియొక సందర్భమున డాక్టరు హల్షుద్వార అభిప్రాయం (Annual Report on Epigraphy 1916 Para 577) చూస్తే; చోడులు అగు క్షత్రియు శాఖగాకూడా భ్రమపడిరి. ఈ సందర్భమున రెడ్డి శాఖీయులతో చోడులకు ఆకాలంలో జరిగిన సంబంధ బంధుత్వములను గురించి డాక్టరు హల్షుద్వారగారు చోడులుగా భావించుట చారిత్రకులు ఎవ్వరైనా సమర్థించినను అందుకు ఆక్షేపణ చేయదలచలేదు. కాని పంట శాఖీయులు అగు దేవటి వంశము వారు వల్లపులు మూతం కాదు అని ఖండితముగా తెలుపుచున్నాను. వల్లపులలో చేర్చుటకు వీలుకాదంటే చోడులగు క్షత్రియులతో చేర్చుట సమర్థనీయమెట్లు? అన్నచో యీ క్రింద వివరించిన శాసనములు ఒక రుజువుగా వివరించెదను.

కేరమిల్లి శాసనమున :

శచీవశక్తవ్య శివేవశంభోః
వద్వేన సా వద్వేనవోచనస్య

వేమాంబికా చోళకులేందు భీమ
భూపాత్యజా భూ నృపాణా వృషాయా॥

వేమాంబిక అనే ఆమె చోళకులాస్వయుడు
భీమభూపాలుని కుమార్తెగా నిర్ధారణము చేసిరి.

మరియు రాజమండ్రి రాజ్యాధినేతయు దేవటి
వంశీయుడును, పంటకులాబ్ది చంద్రుడును ఆగ్రా అలాడ
దొడ్డారెడ్డికి అంకితము గావించిన శివలిలా విలాస
గ్రంథమున కవిగను నిశ్చంకుని కొమ్మనామాత్యుడు
ప్రాసిన వద్యమును వివరించుచున్నాను:

మ. భరితశ్రీనిధి యమృతీరవబంజు డౌప్పన్
జోళ భక్తిక్షీతీశ్వర మాసుండగు
భీమలింగమునజేత శ్రేష్ఠ సత్పుత్రి
భాస్వర కారుణ్యదళాజనావన విధానంధ్రాతి
వేమాంబికన్ వరియించెన్
బలిభక్తి గౌరవ దృఢవ్యాపార నిత్యాంబికన్.

ఇదే సమర్థునియుగా కాశీఖండమున వేమాంబిక
అనవేమస్మపాలుని మనుమరాలని ధ్రువీకరించుట
జరిగినది.

మ. అనవేమ క్షీతిపాలు ప్రితియుగు
వేమాంబా మహాదేవికిన్,
సమదయ్యల్లడ భూమిపాలునకు
సంగమ వృతీ గాంధీపుల్
తనయు లేవనవిభుండు వీర
చతుర్ధాధ్యక్షుండు దొడ్డవభుండును
సన్నయ్యయు
బాహు విక్రమ కళాటోపతాపౌర్ణతుల్.
(ప్రితి అంటే, దౌష్టితిగా గ్రహించేది)
ఈ దేవటి వంశ పంటకాళావ్యయులు—

చోడులతోనేగాక, హంపి విజయనగర రాయల
వంశీయులతోకూడా వివాహబాంధవ్యములు కలిగినట్లుగా
Elliot అనే దొర ప్రోగ్రేషివే సమకూర్చిన
Annual Report of Epigraphy 1906 Page 63
వివరణ వృత్తాంతమున విమున్నదనగా—

రెండు హరిహరరాయలవారి కుమార్తెను
కాలురువేముని పుత్రునికి 'కాటప్రభు'పు అప్పవారికి
వివాహం చేసినది. ౧౫౫౫-౫౬-౫౭-౫౮.

ప్రబంధముల—శాసనముల రుజువులద్వారా
దేవటిపంటకాళీయరెడ్డి జాతికి చోడ—రాయల వంశాల
క్షత్రియులతో వివాహము పాత్తు జరిగినదని
యింకా పెడకొమటి వేముని భార్య ధరణికోట
ప్రభువు గడ్డుక్షీతీశ్వరుని కుమార్తెగా ఆమె త్రవ్వించిన
పంతాన సాగరము గురించిన దర్శనమున వివరించి
యున్నారు. (ధరణికోట నేలిన గడ్డుక్షీతీశ్వరుడు
రాచబిడ్డ.)

ఈ బంధుత్వములు ఒకవేళ రాజకీయములుగా
కొందరు చరిత్రకారులు తలంచిననూ, రెడ్డి
నాయకులు పల్లవులు మూతము కారని భారతీయ
పాలక తెగలోని ఒకవర్గముగా తలంచుచూ,
వీరి ప్రాచీనరాజ్యమైన కొండవీడు రాజ్యము అతివైభవ
ముగా విలసిల్లి వర్ధిల్లినట్లుగా తేలియున్నది. ఈ
దేవటి పంట కాళీయ రెడ్డి కులోద్భవుల చరిత్ర
యా 'రెడ్డిజాతి'ని క్షత్రియులుగా కొన్నిచోట్ల
చెప్పిననూ, వివాహములు క్షత్రియులతో జరిగిననూ,
యజ్ఞోపవీతము త్యజించి రహస్యది యుధార్థము. అంత
మూతమున రాజ్యపాలనలోని నైతిక విశిష్టత కుంటు
పడలేదు, అని రుజువు వాటికి నేటికి కూడా నిల్చి
వున్నది.

—కొవ్వూరి వెంకటరెడ్డి.

వచన కవిత్వంలో పదగుంభనం

1940 మండి ప్రారంభమౌతూ వచ్చిన వచన
కవిత్వం కొందరు సిద్ధహస్తుల వంశ నేటికి ఒక
నిర్దుష్టమైన స్థానానికి చేరుకున్నదని చెప్పవచ్చు.
సాంప్రదాయ వాదుల ముక్కునిరువులను సహిస్తూ,
స్పేష్లావాదుల స్పృహలకు హాసిస్తూ లాగైతేనేం
వేళ్లు పాతుకొని పోవడానికి ప్రయత్నం చేస్తున్నది.
దీన్ని వచన గేయం, వచన పద్యం, వచన గంధి,
ముక్తచ్ఛందం, మరియు స్పేష్లాగీతమని అంటున్నారు.
విజ్ఞాన తమ కిన్నమైన పేరుతో పిలుచు కొందరు
గాకాలవమర్తుల చేతుల్లో కవిత్వం అధోగతిపాలవుతుంది,
ఇదివరకు శక్తిమంతుల వలన విలువను సంత
రించుకొన్న ప్రక్రియ తరువాతి వారి అశక్తత వలన
మునుపున్న గౌరవాన్ని కోల్పోవడానికి అవకాశమున్నది.
వచన కవిత్వం విషయంలో ఇప్పటిలాగే జరుగుతున్నది.

“ఫందాసి ఛాదవాత్” అని యాహ్నుడు నిరుక్తంలో చెప్పియున్నాడు. మూకీ ఫందస్సుల తోడుగు లనవరం లేదు, మూది దిగంబర కవిత్య మన్నారు. బాగానే వుంది. అలంకారంలేక కవిత్యమే లేదని లాక్షిణికులంటే, అలంకారాలు మా కవిత్యాని కక్కర లేదు నిరలంకారమైన నివర్గ మవోహర కవిత్యం మూది అన్నారు. వరే, మొత్తము మీద ప్రాచీనుల వదాడంబరం, కృత్రిమత్యం నచ్చనిభావమే వచన కవితావిర్భవానికి కారణమని చెప్పియున్నారు. ముందేదే. వచన కవిత్యం చేపట్టడంలోగల ప్రయోజనాలు కూడ చెప్పారు. కవిత్యాన్ని వ్యాసహరిక భాష కత్యంత సన్నిహితం చేయడం, వతీత పృథయులలో భావాన్ని సూటిగా చొప్పించడం (వద్యాల్లాగ వదాల్లో గజిబిజీబీ కొద్ది భావాన్ని పెద్ద మాటల్లో చెప్పడం కాదన్న మాట) అంతా బాగానే వుంది. వచన కవిత్య రచనలు అనుకున్న దానికంటే ఎక్కువ మందే ప్రాప్తున్నారు. కాని కొందరు కొన్ని పాఠపాటల్లో చేస్తున్నారు.

కవిత్యాన్ని వ్యాసహరికానికి దగ్గరగా తెస్తున్నా మన్నారు. నిజానికి దీని ఆచరణ చాల తక్కువ. సామాన్య పాఠక జనం సంగతి దేవుడెరుగు. పండితులనే తిక్కుక పెడుస్తాయి కొన్ని రచనలు. నన్నయూది కవులు వచన కవిత్యం వ్రాసి ఉంటే ఎలా ఉండేదో అలాగే వెలువడుతున్నవి కొన్ని వచన కవిత్య రచనలు. పాండిత్యాన్ని ప్రదర్శించుకోవాలంటే వద్యాలుండనే ఉన్నవి. చాటితోనే తమ ఆనమాన పాండితీ ప్రతిభతో విశృంఖల విహరము చేయవచ్చును. ముముక్షు జనరంజకములైన రచనలను చేసి ప్రశంసాపాత్రులు కావచ్చును. కాని కేవలం వద్యాలో వ్రాయడమే ప్రాచీనతగా భావించి, ఎటువంటి భావమే వా, భాషే వా. వరే వద్యాల్లో ఉండకుంటే చాలా నవ్యత్యం వస్తుందనుకొని స్పష్టావస్థలో రచనలు చేయడం మెచ్చుకో దగిన విషయంకాదు, కేవలం వదాడంభరం కవిత

యొక్క సౌందర్యం అధికం చేయకపోగా అధమం చేస్తుంది. కావ్యాత్మ ప్రకాశించేది వదాలతోనే, అందుకే రయాసుగుణమైన భాష కావాలి. అలతి వదాల్లో గుండెల్లో దూసుకుపోవాలి. ఫందస్సుల తోడుగుల్ని వివర్జించినట్లే గంభీర పదప్రయోగాన్ని కూడ త్యజించాలని నా అభిమతం. ఒక్కొక్కరు ఒక్కొక్క ప్రక్రియలో ప్రతిభను కలిగి ఉంటారు. ఆ ప్రతిభ వ్యవస్థన రతిలో వెలుగును చూస్తే గౌరవించబడుతుంది. కొందరు కలం కదిపితే చాలు పుంఖాను పుంఖంగా దొర్లుతుంటాయి పెద్ద పెద్ద శబ్దాలు. అటువంటివారు తమ భాష కనుక న ప్రక్రియ నెన్నుకోవాలనేదే నేను చెప్పదలచుకున్నది. ముఖ్యంగా వచన కవితల్లో వదాడంబర మధికమైతే అతుకుల బొంతలా తయారై జగుప్సను కలిగించక మానదు. వద్యాల వాసనలనే ఒత్తుగా పులుముకొని ఫందస్సుకటి లేనంతమాత్రాన అది వచన కవిత్యం కానేరదు. నేటి కొన్ని వచన కవితల్లోని కొన్ని పంక్తులు గమనింతురు గాక.

“పరిమాన పుష్పంలా, మృత పరిపాండుర ముఖంలా, ముప్పణ చాంద్రవాహిని.”

“శితల చందన పరిమళ సమ్మిశ్రిత వాయు పరీహాసశ్రీలు”

మధుర మధుర గీత వినదిత జలధారా సిక్త స్నీగ మేఘాలు”

సీతాసిత వతితాస్తోక స్తబ్ధకాలు.

“త్రుహిణ గిర్వాళమోపాంత మణికందరాస్థిత నవప్రవాహినీ—కలంకత ముఖరిత గీతరాగ వ్యర్థత్యం”

“శేవర మదయోషా విధుర వివశ వాట్యనేళ”

ఇలా ఎన్నో ఉదాహరించ వచ్చును. ఇకనైనా వచన కవితా కర్తలు ఈ విషయాన్ని దృష్టితో నూచు కొందురు గాక.

—ఎన్. గోపి.

ఈనాటి సాహిత్యంలో స్థితిగతులు

ఆర్యా,

జాన్ నెల భారతిలో “ఈనాటి సాహిత్యంలో స్థితిగతులు” అన్న తుమ్మలపల్లి రామలింగేశ్వరరావు గారి వ్యాసం చదివిన మీదట, దానిలో కొన్నిభావాలు అనవసరంగా, చక్క చెయ్యవలసినవిగా కన్పించినవి.

వ్యాసకర్త ముఖ్యంగా ఆభ్యుదయ కవిత్వం మీద, తన ఉద్దేశ్యాన్ని బహిష్కరణ చేశారు ప్రారంభంలో. “సాహిత్యదేశాల్లో ప్రవారంలో ఉన్న ఆభ్యుదయ సిద్ధాంతాలు శ్రీ శ్రీ గారి కవితల్లో ప్రతిబింబించడంలేదు” అన్నారు. అంటే విమర్శకునికి ఏది ఆభ్యుదయంగా కనబడుతుందో, అదే భావకవికి గూడా ఉండాలని వీరి అభిప్రాయం కావచ్చు. సాహిత్యంలో సాధారణంగా జరుగుతున్న చరిత్ర ఏమిటంటే విమర్శకులు వారి ప్రమాణాలలో కనిపింపజేసిన దానివల్ల విమర్శనారంగంలో ఇన్ని అనర్థాలు ఏర్పడుతున్నాయి. వ్యాసకర్త చెప్పినట్లుగానే చూస్తే ‘స్టేట్’ నిర్మించిన Republic “కాస్ట్రీయూట్” యానికి ఉదాహరణగా కనబడుతోంది. సోచే కాస్ట్రీయూట్లందరూ మంటే ఏమిటో వ్యాసకర్త ఎక్కడా చెప్పినట్లు కనబడలేదు. అనీ “ఆభ్యుదయం” అనే మాటకీ చాలామంది చాల రకాలుగా అర్థాలు తీస్తున్నారు కాబట్టి ఆభ్యుదయానికర్థం ఏవద గ్రహంగానే సిగిలిపోయింది. ‘స్టేట్’ నిర్మించిన Republic వ్యాసకర్తకి అరణ్యమైన అభ్యుదయభావం కావచ్చు. Marx నిర్మించిన వర్గ రహిత సమాజం, సమాజవాదం శ్రీ శ్రీకి ఆభ్యుదయంగా కనబడవచ్చు. మార్క్స్ ఏదైనా కవులందరూ కోరేది విశ్వశ్రేయస్సేగా! చీకటయిపోయి, “బలవంతులు దుర్బల జాతిని బానిసలను కాపాడారు నరహంతలు ధరాధిపతులై చరిత్రమున ప్రసిద్ధి” కెక్కారు. కాలం గమస్తన్న కొద్దీ మానవుడు చీకటి నుంచి వెలుగులోకి రావడానికి ప్రయత్నిస్తున్నాడు. వ్యక్తి,

వ్యక్తి మట్టా ఉన్న సాంఘిక వ్యవస్థ, దానికున్న చరిత్రా ఈనాటి మానవుడు సమగ్రంగా అర్థం చేసుకోగలుగుతున్నాడు. రాచరికపు వ్యవస్థలోనించి ప్రజాస్వామికంలోకి అడుగుపెట్టిన మనిషి వ్యక్తి స్వాతంత్ర్యం అంటే ఏమిటో అర్థం చేసుకోగలుగుతున్నాడు. అందుకే “ఒక వ్యక్తిని మరొక్క వ్యక్తి ఒక జాతిని మరొక జాతి కీడించే సాంఘిక ధర్మం, ఇంకా ఇకపై సాగదు” అంటున్నాడు ఈనాటి “ఆభ్యుదయ కవి.” విశ్వమానవ జాతీయతలే సరిపోయినా ‘అవిభక్త కుటుంబీ! ఏక రక్తబంధూ! మనవుడా!’ అని విశ్వమానవత్వానికే నివాళులెత్తాడు ఈనాటి ఆభ్యుదయ కవి. ఇంతా “ఆభ్యుదయ కవితా వర్గానికి దాయకుని చెప్పవచ్చు” అని వ్యాసకర్త అనుకున్న శ్రీ శ్రీ సంగతి.

“శ్రీ శ్రీ అసూయాయులమంటూ ఆభ్యుదయ రచయితల మంటూ రచనలు చేసేవారి రచనల్లో కూడా, యావత్ ప్రపంచంలోనూ ఆభ్యుదయ పీఠాంతాలుగా అంగీకరించబడిన లక్ష్యాలు కన్పించడంలేదు. ఈ రచనలు చచ్చి శాబ్దిక అయోమయంగా ఉన్నవి. మన సాహిత్యంలో “ఆభ్యుదయ కవిత్వం” నిజమైన స్వరూపం సహించలేదని, చెప్పాలి” అంటున్నారు వ్యాసకర్త. ఇది కేవలం అధార రహితమైన నిందాంశం. వీళ్ళతో శాబ్దిక అయోమయాలన్నాయి అని అంగీకరించేటప్పుడు అవి ఎలాంటివో కూడా వ్యాసకర్త సాధారణంగా నిరూపించ వలసింది కాని అట్లా చెబుతుంటే. కేవలం నింద మోపే ఉపాయమిది. ఒకవేళ ఉదాహరణగా ఏ ఒకటో రెండో ఎవరివో చూపించినప్పటికీ తక్కిన కవిత్వం అంతా ఇంతే అనుకోవడం హాస్యాస్పదం కాదా? చందో బద్ధ కవిత్వం అంతా కవిత్వమేనా? దాంట్లో మూత్రం ఎన్ని అవకాశాలులేవు గనుక. అయితే వీళ్ళంతా వ్యాకరణ సిద్ధాంతాల్ని, చందో నియమాల్ని గ్రంథిక భాషని

ఉపయోగించుకున్నారు కాబట్టి లోపం లేదనుకుంటే, అది సాక్షి కథయే కాగలదు. సాహిత్యం మహానముద్ర వైలే అందులో రాళ్ళూ, రత్నాలూ రెండు ఉంటాయి. అవి యిదివరకూ ఉన్నాయి. ఇప్పుడు ఉన్నాయి, ఎప్పుడూ ఉంటాయి. ఏది వర్గిగోపించా? ఏది వివర్ణించాలి? బుద్ధిజీవులు నిర్ణయించుకోవాలి. ఈ చాటి కవిత్యంలో ఆభ్యుదయంలేదు అని ఒక మాటంటే సరిపోయిందా?

“నేను చూశాను నిజంగా

మూర్తిభవత్ దైవ్యాన్ని, హైవ్యాన్ని,

క్లుభితాశు కల్లోల నీరధున్ని

గచ్ఛచ్ఛవాకార వికారున్ని

ఇది ఏ వాగరికతకు ఫల శుతి?

ఏ విజ్ఞాన ప్రకర్షకు ప్రకృతి?

ఏ బుద్ధదేవుని జ్యోభూమిక గర్వస్మృతి?”

అని దిక్కురించి అడిగే ఈ చాటి ఆభ్యుభయ కవిత ఈ విమర్శకుని సమాధానం ఏమిటి? ఇలాగే, అర్చుద్ర, దాశరథి, కుందుర్తి, మొదలయిన కవులు శాశ్వతమైన అధికారాన్ని అనేకమంది సాంప్రదాయక కవులకన్నా ఎక్కువగా కలిగినవారే! ఈ తరం కవుల్లో గూడా ఇట్టి భావజ్వాల ఉదాత్తంగా వ్యక్తపరచిన వాళ్ళు లేకపోలేదు. ఉదాహరణకి 1964 పెద్దెంబరు భారతిలో “వృద్ధగీతం” అన్న రచనలోని

“ఈ ప్రపంచం ఇంతే!

కంటికి అంది నోటికందని భోజనం!

కత్తిరించిన చిత్రం

కొన్ని అంగాలే మిగిలిన శిల్పం

మొండిగోడల ఆసువుల్లా గృహం!”

అన్న పంక్తులు, సమాజ వ్యవస్థగతమైన అసంపూర్ణతను గూర్చిన ఆవేదనతో, బివిష్టదభ్యుదయాన్ని గూర్చి ఆ కోరికే కవి పూర్వయాన్ని కళ్ళముందు పెట్టుడం లేదా? ఇట్టి అనేకానేకమైన పంక్తుల్ని చూచి అనందించక ఆక్కడక్కడ కనబడే అల్ప కవితానికై, బాధనడే తత్వాన్ని విమర్శకులు వివర్ణించాలి.

ఇది “పుత్రుల్ని తూన్యమైన దురదృష్టకాలం”

అని మరొక ఆరోపణ. నిజంగా ఈ కాలంలో కవిత్వస్థాయి పడిపోయిందా? ఉదాత్త కవిత్వం అసలు రావడంలేదా? లేదా పన్నున్న కవిత్వం వీరసుకున్న పంధాలో చిక్కి లేకపోవడంచేత నిర్జీవమై పోయిందా?

ఏమిది పంపత్తురాల కాలంలో తెలుగు సాహిత్య ప్రపంచంలో ఎంత వెలుగు ప్రసరించిందో ఎన్ని కొత్త సూక్తులు విశ్రాంతిపడాయో, ఎన్ని విలక్షణమైన సిద్ధాంతాలు సాహిత్య వ్యవస్థలో ప్రతిపాదించబడ్డాయో, ఈ నవ్యసాహిత్యాన్ని విమర్శించే వాళ్ళు విశాలచూపుతో మోక్షం పొందిరి. శ్రీ శ్రీ అన్నట్లుగా “ఆధునిక కవిత్వం నియమ రహితమైనదనే శుష్కవాదన సమృద్ధయైర విమర్శకులదికాదు. ఎన్నో విశేష పరిస్థితుల కూడిక వల్ల రూపం పొందుతున్న ఒక రకపు కవిత్వాన్ని, స్పటికానికి వలె ఎన్నో ఫలకాల: గల ఒక కొత్త ఉద్యమాన్ని, ఏదో ఒక ఫలకం మాత్రమే చూచి తాను ఉండవలసిన దనుకున్నట్లు ఉండవంత మూతంచేత, తమ ప్రామాణ్యాలకు లొంగువంత మాత్రంచేత, విమర్శకు కాదు—నిరసనకే, దూషణకే పూనుకుంటున్న చిత్రమనస్సులు” ఈ చాటి సాహిత్య విమర్శకులలో కొందరున్నారు. అందుకనే విమర్శ యొక్క స్థాయి పడిపోయింది.

“ఈ కాలంలో అసంఖ్యాకంగా నవలలు వచ్చినా శ్రీ ఉన్నవ, శ్రీ విశ్వనాథ, శ్రీ అడివి, శ్రీ నోరి- వీరి నంటి స్థాయినందాకునే నవలలు రాలేదనే చెప్పాలి. మనజాతి సమగ్ర స్వరూపాన్ని ప్రతిబింబించే ఉత్తమ స్థాయి నవలలు ఈ మూడోతరం వాళ్ళు వ్రాయలేదు.” అని కవిత్వం మీదే కాకుండా నవలల మీద కూడా మరో వింద మోపారు. నిజంగా ఈ తరంలో నవలలు ఆంధ్రజాతివేత ప్రభావితం చేశాయో, నవలల పరిణామాన్ని జాగ్రత్తగా పరిశీలించిన వారికి అవగాహన కాగలదు బుచ్చిబాబు—చినరకు మిగిలేది; పింగళాజిలింగమూర్తి—నమమల—మమల; కందు కూరి లింగరాజు—మనం మిగిలేం; గోపీచంద్—అనమరుద్దిన జీవయ్యాల; రావకొండ విశ్వనాథశాస్త్రి—అల్పజీవి; శ్రీమతి ముప్పాళ రంగనాథకమ్మ—పేక పేడలు, బలివీరం మొదలైన నవలలు ఆటు సాహిత్య దృష్టిగ్గాని, బుటు సమాజ దృష్టిగ్గాని ఉన్నతమైన వని నివృద్ధుడేవాగ చెప్పవచ్చు. (వీరేగాక ఇంకా తెలుగు నవలా సాహిత్యంలో తీవ్రంగా కృషి చేసిన ఉత్తమ రచయితలు చాలామంది ఉన్నారు). ఇవన్నీ ఈ విమర్శకుల దృష్టికి ఎందుకు ఆనడంలేదు అంటే వాళ్ళకు సమాధానం తోస్తోంది. ఈ నవలలు గ్రాంథికానికి దగ్గరగా ఉన్న వ్యాసహరికంతో వ్రాయబడలేదు! విమర్శకులు ఈ కాలపు నవలలో సమకాలీన

కీవన చిత్రీకరణ లోపించిందంటున్నారు. కాని ఈ పరిణామాలలో ప్రధానమైన తత్వం, సమకాలీన సమాజ చిత్రీకరణ, సాంఘిక జీవన సంక్షిప్తం, జీవన కాలంలో బలవంతుల దౌర్జన్యాలూ, బలహీనల క్రోధాలూ—మూత్రనే! ప్రాచీన వైఖరి ప్రతి పాదం లేకుండా ఉన్నప్పుడు సవలలు లేవనిది ఎంత పొక్కిలికమైన వివరణమూ చెప్పరు. అనుక్షణం మారుతున్న సమాజంలోని భావాలను శక్తి మంతంగా వెలువరించగల రచయితలకు ప్రాధాన్యం గల సాహిత్య సవలల్ని పరిశీలించి ఎంత దుర్మార్గులైన వాడమో తెలియగలదు!

ఇక కథా ప్రసంగంలో కూడా ఈ వ్యాసక్తికి అంతా చీకటే గాని వెలుగుకూడా కనిపించలేదు. ఈనాటి కథక లోలో కొడవటిగంటి కుటుంబరావు ఆగ్రగణ్యుడు. మధ్యతరగతి జీవన విధానానికి ప్రతినిధి. ఇతే, “అయిన రచనలో డోర్మోరియం సంగీతం లాగా కొంత చర్చించు చర్చణం కనిపిస్తుంది” అన్నారు వ్యాసకర్త. ఈ వాక్యంలోని ఉపమానం చుక్క జెలిత్యమెట్టిదో బోధపడటంలేదు. చర్చిత చర్చణమైన సంగీత రీతి, ఏ వాద్యంలోనైనా ఉండవచ్చు, మ్రోగించేవాని అపమరణతేత. సవర్నమైన హార్మోనియాన్నైనా చర్చిత చర్చణం లేకుండా మ్రోగించవచ్చు. కాబట్టి హార్మోనియాన్నే పేర్కొనడంలో సామంజస్యంలేదు. అదిగాక, కొడవటిగంటి సవర్నమైన రచయిత. అతని రచనలో చర్చిత చర్చణం లేదు. ఒకే భావాన్ని అనేకచోట్ల చెప్పగలిగి నచ్చి వచ్చుటకీ (ఈ విషయం చిత్తం రచయిత లంపరికి వర్తిస్తుంది. ఒకే భావాన్ని ముఖ్యంగా ప్రతిచోటా ప్రతిపాదించడం చిత్తం విశ్వవాద దీనికి ప్రధానాధారము) దానితో పాటుగా విషాదం రీతిగా గాక చమత్కారంగా చెప్పగల నేర్పు ఆయన కున్నది.

ఏమో నా, రెండుగురులో ఒక దురలవాటున్నది. ఎవరికి నాకు మేమే లక్షకారులమని భావిస్తున్నారు. అందువల్లనే, సందర్భంకొద్దం కొద్దం కాదన్నారు, గురజాడని అకవి అన్నారు. కన్యాశుల్కాన్ని, మహాప్రస్థానాన్ని పెక్కు సంతకాలతో పోల్చారు. (ఈ విషయం ఉదాహరించడానికి చాలా సిగ్గుపడుతున్నాను. కాని అప్పుడు.) — చివరికి ఈనాటి సాహిత్యమంతా అగమ్య గోచరమని తేల్చారు.

గురజాడ చెప్పినట్లుగా, “మేము, మేము అనే.....” అంటే వెలుగులకు నరుని మీద తిప్పికొంటే, నింత సాగులు బయలుదేరుతవి. అమాయ అనే అంధకారంలో అంతా చీకటే.

టి. ఎల్. కాంతారావు.

మారన మహాకవి నివాస స్థలం ఆర్య!

‘సమగ్రాంధ సాహిత్య’ గ్రంథ ద్వితీయసంపుట ముద్రా శ్రీ ‘అరుద్ర’ తెలంగాణమునందలి గోదావరి పరీవాహకదేశము మారన మహాకవి నివాసస్థలమై యుండవచ్చునని భావించినారు. (పుట. 233). అందులకు నారు ఆంధ్రమార్కండేయ పురాణముతో భూగోళ ప్రకరణమునందు గల శాస్త్రీయవిషయమును పరోక్ష సాక్ష్యముగా చూపించినారు.

క! సురువిరమగు నవ్వనగో

తరమున నిలసిల్లుచుండఁ దద్దయు గోదావరి, తత్ప్రదేశము మనో

హరము పవిత్రము మునీంద్ర! యఖిల ధరిత్రిన్ || ఆ 4. 179 ప.

ఈపద్యమును మారన మహాకవి తత్ప్రకరణమున పనికిట్టుకొని వ్రాసినాడనియు, పురాణోపాసముల ననుసరించు మన ప్రాచీన కవులు తమతమ జన్మస్థలములను ఆ కావ్యములతో గుట్టుగా అవ్యక్తముగా, బేర్కొనుట అసహజము కాదనియు, నన్నయ వేంగి దేశమును, తిక్కన పెన్నానదిని మహా భారతమునఁ బేర్కొని నట్లే మారన గోదావరిప్రదేశమును ప్రత్యేకాభినివేశముతో వర్ణించుటవలన నదియే యతని నివాసభూమియై యుండవచ్చుననియు శ్రీ ‘అరుద్ర’ పేర్కొనినారు.

పైపద్యమును మారన పనికిట్టుకొని వ్రాసినాడనుటకే నది యమూలక మనియు, మారనచే గల్పింపఁబడినదనియు శ్రీ అరుద్ర భావించుచున్నారని స్పష్టమగుచున్నది. నన్నయ వేంగిని వర్ణించినట్లు — అను ఉపమాన మాభావమును బలపరచుచున్నది. కాని సంస్కృత మార్కండేయ పురాణమున పైపద్యమునకు మూలమైన శ్లోకము శాస్త్రీయ విధముగా నున్నది.

శ్లో॥ 11 “సహ్యస్య చోత్తరే యేతే యత్రగోదావరీనదీ ।
పుథీవ్యా మపి కృత్స్నియాం సప్రదేశో
మనోరమః॥”

మారన యీ శ్లోకమును తూప తప్పక అనువ
దించెనే కాని మరొండుకాదు. నిజముగా గోదావరీ
ప్రాంతమే స్వీయ జన్మస్థానమైనచో మార్కండేయ
పురాణమున పలుతావులందు వీలుచూచుకొని విపుల
రచన మొనర్చిన మారన యిట్లున్న మఱియొక
పద్యమైనను అధికముగా వ్రాసియుండెడి వాడే!
శ్రీ ఆరుద్ర వ్రాసినట్లు భూగోళ ప్రకరణములో పని
కట్టుకొని పద్యము వ్రాసినది మారనకాదు! పని
కట్టుకొని శ్లోకము వ్రాసినది సంస్కృత మార్కండేయ
పురాణకర్త! మారన యనువాదకుడు మాత్రమే!

పై పద్య మనువాదమై యున్నను గోదావరీ
ప్రాంతము “పవిత్ర” మైనదని మారన విశేషముగా
గీర్తించెను కదా యని అనవచ్చును! గోదావరీని దక్షిణ
గంగగా భావించి పూజించు ఆంధ్రుల డెవ్వఁడైనను,
ఏ ప్రాంతమువాడైనను తత్ప్రాంతము మనోహర
మనియే కాక పవిత్రమనియుఁ దలంచుటలో నాశ్చ
ర్యములేదు. కావున “పై పద్యము నిస్సంశయముగా
నన్నయ వేంగీ వర్ణనము వంటి అమూలక
వర్ణనము కాదనియు, మారనచేఁ గల్పింపబడిన దనుటకు
వీలులేదనియు నాచునవి. మారన జన్మభూమి
తెలంగాణమునందలి గోదావరీ ప్రాంతమే యని నిశ్చ
యించుటకు శ్రీ ఆరుద్ర చూపిన సాక్ష్యమునకుఁ దగినంత
బలములేదని నాతలంపు! విజ్ఞులు దీనినిఁ బరిశీలించ
ప్రార్థన!

—జి. వి. సుబ్రహ్మణ్యం

పండితారాధ్య చరిత్ర

ఆర్య!

1966 ఏప్రిల్ నెల భారతిలో శ్రీ విడుదలవోలు
వేంకటరావుగారు ‘పండితారాధ్య చరిత్ర’ అను

పేరితోనొక వ్యాసమును బ్రకటించిరి. అందు ఆంధ్ర
గ్రంథమాలాధిపతులు ప్రచురించిన పండితారాధ్య
చరిత్రమునందలి పాతములను గూర్చి చర్చించుచు,
అంతకుముందే ముద్రితములైన ప్రతులలోని కొన్ని
యుత్తమ పాతములను వివరించుట యెంతయు
పార్శ్వదాయకము. అందుచే, పండితారాధ్య చరిత్రము
సమగ్రపాత పరిశీలనమునఁ బునర్ముద్రణము నంద
పరిసిన యావశ్యకతయున్న విషయము స్పష్టమగు
చున్నది.

ఆ వ్యాసమున, 11 వ పుటలో Foot note లో

“10. ‘స్తుతియించు’ — ఇది ‘నిర్మితామంబుల
కయుగాగమంబు గలుగదు’ అను బాలవ్యాకరణ
(క్రియాపరిచ్ఛేద సూత్రము (65) చేత సాధ్యముకాదు”
అని వ్రాసిరి. ఆ సూత్రముచే అయుగాగమము
రానిమాట నిక్కమే. కాని, అది ‘కిత్తు’ అగుటంజేసి
ధాతువున కంతమున వచ్చును.

“స్తుతియించు” అనుచోట “గురు విరహాతంబు
లయి యయోంతంబులయిన యేకస్వర ద్విస్వరంబుల
యించుగ్గులకంబుల కీయుడాగమంబు విభాషనగు.”
(బా. క్రి. 50) అను సూత్రముచే “ఇంచుక్కు”నకు
ముందు ఇయుడాగమమువచ్చును. స్తుతి + (ఇయ్ +
ఇంచు) = స్తుతియించు అను ప్రక్రియచే సాధింప
వగును. అప్పుడు “స్తుతియించు” అనుచోట అయుగా
గమ ప్రసక్తియే రాదు. మఱి వారక్కల వ్రాసిరో
యూహింపరాకున్నది. విజ్ఞులు పరిశీలించ బ్రార్థన.

—గిద్దలూరు చెంచు బసవరాజు.

1. మార్కం. మహాపురా. వేంకటేశ్వరస్థీలు

ప్రెస్—బొంబాయి ప్రతి: 54 అధ్య. 34 వ శ్లో.;
తరంగిణీప్రెస్ — మద్రాసు ప్రతి: 52 అధ్య.
34—35 శ్లో.

గ్రంథ విమర్శలు

ఎస్. ఆఫ్ తెలుగు కాంపౌండ్స్*

(రచయిత భాషావీణ జె. సూర్యనారాయణ ఎం. ఏ. పిహెచ్.డి. వేంకటేశ్వర యూనివర్సిటీ ప్రచురణ, తిరువతి.)

ఇది ఒక పరిశోధన వ్యాసము (Thesis). దీనిని రెండుభాగములుగా విభజింపవచ్చును. 1. లక్షణ గ్రంథములలో ఉదాహరింపబడిన సమానముల వివరణము. 2. తిక్కన భారతమునుండి పర్వమునకు ఒక ఆశ్వాసము చొప్పున ఏర్పికూర్చిన సమానముల సంకలనము. మోడరన్ లింగ్విస్టిక్స్ పేర చెలామణి అగుచున్న విషయముల జోడింపు ఇందు కలదు. ఇందలి కొన్ని విషయములు పునఃపరిశీలనము నపేక్షించుచున్నవి. కొలదిగా ఉదాహరింతును. (1) తెలుగులో అలుక్సమానములే ఉండవని చెప్పినారు. (22—25 పు). చేత తోడ వలనలు పదములని చెప్పి నీ చేతి ప్రోపు—మున్నగునవి తత్పురుషములన్నారు! (51 పు). తలగ బాలు—మున్నగువానిని కూడ తత్పురుషములే అన్నారు! (51 పు). తలగ బాలు—లోని 'తలన్' అన్నది గోరంగీతె—లోని 'గోరన్' వంటిది అయినది! అసలు తత్పురుషమే తెలుగునకు సరిపడదని వేరొకవంక వ్రాసినారు! (46 పు). తలగ బాలు—మున్నగునవి అలుక్కులని ఆంధ్ర భాషాసూత్రసమున కలదట. (ABA—?) నిజమున కీని మధ్యమపదలోపి సమానములని ప్రామాణికములు. వీరు ప్రామాణిక పరిశోధన గ్రంథములను చదివినవారు కాకుండుటచే ఇట్టి పొరపాటులకు లోనగుట చాలచోట్ల జరిగినది. (2) ఆధర్వణ కారికాపతీ వ్యాఖ్యను వీరు ఆధర్వణుని రచనగానే భరించుచువచ్చిరి. (20—24 పు). మచ్చకంటి (31 పు) తప్పు. మచ్చెకంటి—సాధువు. (3) ద్వంద్వ సమానమును వీరు నాలుగు విధములనుట పొరపాటు. (33 పు). సముచ్చయము అన్వయము అన్నవి సమానములు కావు. తెలుగు ద్వంద్వము సముచ్చయార్థమునే తెలుపునన్నారు. సముచ్చయార్థ మెట్లుండునో వీరు గుర్తించినట్లు లేదు. ఈశ్వరం గురుంప భజన్య—వంటిది సముచ్చయములు. భిక్షామట గాంచనయ—

వంటివి అన్వయములు. (4) మంచి చెడు—అను ఉదాహరణ సరికాదు. (33 పు). చెడ్డ—అనవలెను. (5) ద్వంద్వమునకు శబ్దముల పౌర్వాపర్యము సంస్కృతమున వలె తెలుగునను కప్పట్లు నని వీరు గ్రహించినట్లు లేదు. (33 పు). తల్లిదండ్రులు, అన్నదమ్ములు మున్నగువానిలో సంస్కృత నియమము కప్పట్లు చూడే ఉన్నది. సో భవద్వరదధూసమాగమః ఇతిరఘో—అను చొప్పున (ముగ్ధబోధ) సంస్కృతములోను ఈ నియమములు ప్రాయోకములు మాత్రమే. 6) పూర్వము ఉపమిత రూపకముల విషయమున చేసిన పరీక్షలలో పూర్వమునని వీరు వ్రాసిరి. (37 పు). ఉపమిత రూపకముల సాధక బాధకములను గూర్చి వ్యాకర్తలు చేసిన సిద్ధాంతమును బాగుగా తెలిసికొనని లోపము వీరిదేకాని వారికాదుగదా! (7) మేఘశ్యామ అన్నది పురుషవ్యాఘ్ర అన్నదానితోపాటు ఉపమాన సమాసమని వీరు వ్రాసిరి! (36 పు). ఉపమాన సమాసమున ఉపమితము. (అహో 526 పు. మా. ము) ఇది పొరపాటు. (8) మెఱుంగుబోడి—ఉపమాన సమాసమని బాలసర్వవతి అన్నాడట. (36 పు) ఇది ఉపమాన గర్భ బహుప్రీతి అని అహోబలుడు. (524 పు). (9) చంద్రముఖ—అన్నది సంస్కృత వ్యాకర్తల మతమున ఉపమాన పూర్వపద కర్మధారయమన్నారు. (38 పు). సరికాదు. సమాసోత్తర పదము ఉపమేయ వాచిగా ఉండరాదని వ్యాకర్తల సిద్ధాంతము. ఘనశ్యామ—వంటిది ఉపమాన పూర్వపద కర్మధారయములు. (10) వాడి మయాఖములు—మున్నగునవి బాల వ్యాకరణాదులకు సమ్మతము కాదనుట పొరపాటు. (42 పు). (11) వేల్పు పెద్ద—కర్మధారయమన్నారు. పెద్దయైన వేల్పు=వేల్పు పెద్ద—అన్నారు. (49 పు). పెద్దయైన వేల్పు=పెద్ద వేల్పు—అని అగుటయే ధర్మము. వేలుపు + పెద్ద=వేలుపుపెద్ద—

* A Study of Telugu Compounds, Author:—Bhasha Praveena J. Sūryanarayana M. A; Ph.D. Publication:—S. V. University, Tirupathi.

సురక్షేష్టుండు—శ. ర. ౯ ఇది తత్పరుషము. (12) కనువపులు—కర్మధారయనున్నారు. (51 పు). ఇదియు తత్పరుషమే. (13) ఉపమాన పూర్వపద కర్మధారయములను సంస్కృత భాషలో ఆశింపరాదు—అన్నారు. (54 పు). ఇది లక్షణ సమ్మతము కావనలెను గాని సంస్కృతమున ఆశింపరాదనరాదు. “యో హేమ కుమ్భస్తర నిస్పృతావామ్” అని రఘునాథమున కాశిదాసే ప్రయోగించెను. కరభీరులు—నన్నెచోడుడు వాడెను. (14) కాకపార్తి పుడు—లోని కాకమును కూరలని అర్థము చేసిరి. (55 పు). కాకాక్షేక్షి: అని ముగ్ధ బోధ వ్యాఖ్యత తెలిసియున్నాడు. కాకా—క్షి:—ఇతిమేదిసీ—శబ్దక. (15) ధీర + ఆలు. ఇందలి ధీర శబ్దము అకారంత సంస్కృత పదమునబడినది. (62 పు). పారపాలు. (16) ద్భంద్యములో గడదవాదేశము నిత్యమని సూరి అన్నమాట నిజమే. (62 పు). కాని దీనిని చింతామణియే చెప్పినవి గుర్తింపవలెను. (17) ఆంధ్రం షడ్భర్గ పర్యంతం పదం స్వాత్మకర్మధారయే—అను కారిక ప్రక్షిప్తమని వీరు గ్రహింపలేదు. (66 పు). (18) వాలు రమ్ము—ముద్రణ సంస్కారలోపకృతమని వీరు చూచుకొనలేదు. వాలులమ్ము—అన్నదే ఓప్పు. (72 పు). (19) చిఱు—అను దానికి ‘త’ వర్ణము చేరెననరాదు. (75 పు). చిఱుత—లోని ‘త’ వర్ణమునకు వృత్తిలో లోపమువచ్చు ననవలెను. (20) వ్యాకరణ కర్తలు ఆరసున్నందుండి నిండుసున్నను సాధించిరనుట సరికాదు. (82 పు). నిండుసున్నందుండి ఆరసున్న సాధించుటయే చింతామణ్యులకు సమ్మతము. వ్యాఖ్యాతల పారపాలుల మూలమున సూరి ఆరసున్నందుండి నిండుసున్నను సాధించెను. (21) సుగాగములు రాని ప్రయోగములనుచు కీడుతెరపు (తెరుపు—ఓప్పు) మొ. వానిని చూపిరి. ఇవి వ్యాకర్తల మతమునకు విరుద్ధములనిరి. (84 పు). సుమ్ము నిత్యముకాదను అధర్వణాశయమును వీరు చూచుకొనలేదు. (22) చలివందిరి. శాంతి 1—136. ఇచ్చటి గడదవాదేశముక విశేషమనిరి. (89 పు). పకారమునకు పకారము ముద్రణ సాత్వికమని వీరు గ్రహింపలేదు. వానిళ్ళ 1955 ప్రతిలో చలివందిరి—అనియే ఉన్నది. గడదవాదేశము భారతమున ఎంత నియమబద్ధముగా పాటించబడినదో గుర్తించినచో వీరికిట్ట భ్రాంతి కలుగకుండెడిది. (23) విశేషములు పూర్వ పదములయి విశేషణములగుచున్నవనుటకు

వీరిచ్చిన పట్టిక చాలవరకు తిన్నగాలేదు. (88 పు). ఈ విశేషమును వ్యాకర్తలు గుర్తింపలేదనియు వ్రాసిరి. (122 పు). ఏ శబ్దములు విశేష్య విశేషణములు రెండును అగునో (ప్రాడ వ్యాకర్త మాత్రించియున్నాడు. (శబ్ద 10). (24) ద్విగుపుషియమున ఆంధ్రవ్యాకర్తలు తూ చా తప్పకుండ సంస్కృతమునే అనుసరించి రనియు ఇది సంస్కృతప్రభావము వారిపై ఎంత ఎక్కువగా ఉన్నదో తెలుపుననియు వ్రాసిరి. (92—93 పు). ఇది కేవలము పరిశీలన రాహిత్య కృతము. “ద్విగోరమిత్రతాయాంతుపాయ ఏకత్వమిష్యతే, మిత్రతాయాం బహుత్వం స్యాత్” అను అధర్వణాశయము వీరు చూచుకొనలేదు. (25) నీడు—వాడు—మున్నగు వానిలోని ‘దు’ వర్ణము సమాస్ శయముని వ్రాసిరి. ఇది సూరికి సమ్మరమే. కాని ప్రాచీనులకు సమ్మతముకాదు. ‘దు’ వర్ణము షష్ఠీ ప్రత్యయముని పూర్వల ఆశయము.

ఈ పరిశోధన గ్రంథము ఆంగ్లభాషలో కలదు. గ్రంథరూపమున ప్రకటించునప్పుడైనను పరిశోధన వ్యాసములను తెలుగులో వెలయింపజేయుట ఆవశ్యకమని తోచుచున్నది. సుహృద్భావముతో చేయబడిన యిందలి సూచనలను గ్రంథకర్తలు సహృదయతతో గ్రహింతురుగాక!

—శ్రీ వంతరాం రామకృష్ణారావు

మీ మ న సు

[కర్త: చందూర్, ప్రమరణ: ప్రతిమా బుక్స్, మూకతాల్ వీధి, మద్రాసు—7. పుటలు 104. వెల: 1—50.]

ఇంగ్లీషులో “The Mind goes forth” (మనస్సు పరుగులు పెట్టు తుంది) అనే ఆంగ్ల గ్రంథానికి (By H & B. Over Street—రచయితలు వోవర్ స్ట్రీట్ దంపతులు) సంక్షిప్త స్వరూపంలో ఆంధ్రము వాదమిది. అనువాదకర్త బహు గ్రంథ రచయిత అయిన శ్రీ యస్. ఆర్. చందూర్.

అనువాదంలో గ్రంథానువాది బట్టి ఇది మానసిక తత్త్వశాస్త్ర గ్రంథమో (Psychology) మనస్తత్త్వశాస్త్ర మగుట వివరణమో (Psychologism) తత్త్వబహి: పరిధుల వివరణమో (Para Psychology) అనే భ్రమ కలిగి ప్రమాదం ఉన్నది. ఇది అటునంటి

గ్రంథంకాదు. ఈ పుస్తకాన్ని గురించి “మనుషులు ఒకరిని ఒకరు తాము లోగడ చేసిన తప్పిదాలవ్వూ వరిశీలింసుకోబోతారు. కొన్ని తప్పులు పెక్కి ఒప్పుకోనివి; మరికొన్ని తప్పులు, తప్పులుకావని సమర్థించబడేవి. ఒక ఘటన అయిపోయిన తరువాత, ఎది అక్కడితో వరిసమాప్తి అని, మూపెయ్యగలగటం బహుశాద్ది మందికే చేతనవుతుంది. రాసు రాసు అమాదిరి నేర్పు అలవరకుకుంటే తప్పు, మన వ్యక్తిగత భవిష్యత్తు, చుట్టుతాగలవారి భవిష్యత్తు చీకాకు పాంకతవస్తువు. కొందరు వ్యక్తులు ఒక విషయాన్ని ఎందుకు మర్చిపోలేరంటే, వారికి క్షమించదంచేతగాక! క్షమాగుణం ఒక సంపదనంటిది. అదిలేనివారే ‘స్యూరోటిక్సు’ అవుతున్నారు గతం మర్చిపోయి ముప్పింపలేకపోవడం, వర్తమానాన్ని, భవిష్యత్తునే చేజేతూ ధ్వంసం చేసుకోవడమే అవుతుంది. ‘స్యూరోటిక్’ భూతకాలపు బరువుతో, వర్తమానంలో కుమిలి, భవిష్యత్తుకి ఎంధుడవుతాడు”—ఈ మాటలు వరిచయ వాక్యాలగా వ్రాయబడ్డాయి. అంటే ఈ పుస్తకంలో చెయ్యబడిన పైర్దాంతిక ప్రతిపాదనల సంక్షిప్త స్వరూపమిది అన్నమాట.

‘వరుగెత్తుతున్న మనస్సును భిన్న భిన్న పరిస్థితులలో పరిశీలించేసి, తమకుగల పరిధులలో—తమ పరిశీలనా భావాలకు గ్రంథకర్తలు కల్పించిన పుస్తక స్వరూప మీ గ్రంథం. దీనికి ఒక ప్రచారదృష్టి ఆలంబనగా ఉన్నట్లు, కన్పడుతుంది. ప్రచార దృక్పథం లేకపోతే ఈ క్రింది వాక్యం అక్కర కనుపించదు.

“ఫాసిజనుకొనలేనే కమ్యూనిజనుకూడా కేపిటలిస్టు విద్యోషంతో జీవంపోసుకు, నియంతృత్వరూపం దాలుస్తుంది. లోకంఅంతా మనమీద కత్తికట్టింది, మనం అప్రమత్తులమై ఉండకపోతే మనని మింగే ప్సారు అనే సిద్ధి భయం ప్రాతిపదిక ఆ సిద్ధాంతానికి. కలందార్లు, ఇంపీరియలిస్టులు, పెట్టుబడిదార్లు—అనే పేర్లతో శత్రువులని సృష్టించుకుని ‘అదిగో అసన్నీ బూచులు’ అని ప్రజలకి చూపెడుతూ పాలన సాగిస్తున్నారు.” (పుట 32). ఇటువంటి విసురులు చాలా తక్కువ రకానికి చెందినవని—మేధావులు ఈమాదిరి అల్పమైన ఎగతాళికి (Cheap gribes) దిగరని నాగరికులకు తెలిసిన విషయమే.

ఇటువంటి భావాలు ఈ పుస్తకంలో ఎక్కువగానే ఉన్నాయి. ఈ పుస్తకానికి వ్రాయబడిన పరిచయంలో అన్నట్లుగానే ఈ పై భావాలు ‘భూతకాలపు బరువుతో, వర్తమానంలో కుమిలిపోయి ఉన్నాయి.

ఈ గ్రంథరచయితలు మానసికతత్వ పరిశీలనలో క్రైస్తవ మత ఆధినివిష్టవాదం (Dogmatic) దృష్టిని అవలంబించినట్లుగలకూడా విద్యుహాసం అవుతుంది (పుటలు 52, 53). కాబట్టి ఈ గ్రంథం ఒక శాస్త్రగ్రంథంగాకాని, ఒక నిష్పక్షి లోచనా వరంవరగాకాని, లేదా ఒక మాధుర్య సూక్ష్మ భావనాలహరిగాకాని—స్థానం సంపాదించుకోలేక పోయింది.

ఇటువంటి గ్రంథాలు మన సాహిత్యాన్ని సునంపన్నం చెయ్యవు. అమెరికావారి సామాన్య (Mediocre) తనాన్ని ప్రచారంచేసే ఈ మాదిరి గ్రంథాల అనువాదాలకు అనువరం ఏమిటో బోధపడదు. మేధామీరు పుగా ప్రసిద్ధమైన భారతదేశంలోకి, ఇటువంటి గ్రంథాలు దిగుమతి చెయ్యడంవల్ల—మరచాళ్ళకు అమెరికాలోని మేధావివరంమీద చులకనభావాలు కలిగే ప్రమాదం ఉన్నది.

అనువాదం ‘చందూర్’గారి సహజ ధోరణిలో ఉన్నది.

జూలై 4

[కర్త: చందూర్; ప్రచురణ: ప్రతిమా బుక్స్, మూకతాల్-సిద్ది, మద్రాసు—7. పుటలు 136 + XII. వెల రూ. 2—00.]

ఇంగ్లీషులో Four days in July (జూలై నెలలో నాలుగు రోజులు) అనే గ్రంథానికి (కర్త Carnel Lengyel—కార్నెల్ లెన్ గ్యేల్) (శీ చందూర్ చేసిన అంగ్రాసవాదమిది.

అమెరికా సంయుక్త రాష్ట్రాలకు స్వాతంత్ర్యం లభించిన సందర్భంలో—స్వాతంత్ర్య తీర్మానపత్రాన్ని (Declaration of independence) తయారుచేసిన థామస్ జఫర్సన్ నిర్వహించిన పాత్రను, సమీచిన మైన చారిత్రకదృష్టితో, విషయవిష్కృతమైన యధార్థత్వంతో రచించబడిన గ్రంథం లెన్ గ్యేల్ ది. ఈ గ్రంథం 1958 లో ప్రకటించబడి—అంగ సాహిత్య

భావుకుల, చారిత్రక మనుజువుకుల మన్ననలు గడించుకొన్నది. మూలగ్రంథంలో ఉన్న విషయ నిష్ఠత్వం (Objectivity) ఆంధ్రానువాదం ప్రతిబింబించలేకపోయింది. స్వాతంత్ర్య తీర్మాన సందర్భంలో ఆత్యంత ప్రముఖమైన జాన్ యాడవ్స్కి, జెఫర్సన్ ల వ్యక్తిత్వాలను కూడా మూలగ్రంథంలో ఉన్నంత ప్రశంస ఉంటే చెయ్యలేకపోయింది అనువాదం.

స్వాతంత్ర్య సంగ్రామంలో ఉన్న పరమోదాత్త భావాలనూ—స్వాతంత్ర్య సంగ్రామంపై ప్రతినిధులు సంతకాలు పెట్టుతున్న సన్నివేశాన్ని వర్ణించే పుట్టుకలోనూ అనువాదం రక్తి కట్టలేదు.

అమృతపులు మోతాదుకుమించి ఉన్నాయి. స్వాతంత్ర్యప్రియులైన ఆంధ్ర పాఠకులు ఈ పుస్తకాన్ని ఆదరిస్తారనడానికి పండించవలసిన పని లేదు.

—తు రా.

తిమ్మరుసు మంత్రి

[చరిత్రాత్మక నాటకము. రచయిత కవితాజా శంభర సూర్యనారాయణశాస్త్రి. ప్రచురణకర్త: శంభర సూర్యనారాయణశాస్త్రి విజయనగరం—2. వెల: రు. 3/—]

తిమ్మరుసు రాచకీయ జీవితము ప్రధానేతి మునుగల ఈ నాటకంలో కృష్ణదేవరాయలపాత్రకు జరుగవలసిన న్యాయం జరుగులేదు. సీతకుల సంజాతయైన చిన్నాదేవితో కీలుబొమ్మయైన కృష్ణరాయలకు ఆమె బ్రాహ్మణద్వేషము తలకెక్కించుట వలనను, చిన్నాదేవి బంధువొకడు ప్రజముష్టియనువాడు తుళువ వంశముమీద పగబూని కుట్రచేయుట వలనను, తిమ్మరుసునకు పదవీమృతి తరువరి మరణము సంభించినదని రచయిత వేసిన కథా సంవిధానము చాల దుర్బలముగా నున్నది. అందుకు ప్రధాన కారణము కృష్ణరాయలు, ప్రజముష్టి, చిన్నాదేవిపాత్రలను చిత్రించుటలో రచయిత కృతకృత్యుడు కాలేకపోవుట. కాని, తెనాలి రామలింగకవివంటి అప్రధాన పాత్రలను పోషించుటలో రచయితకున్న అసక్తి ప్రధాన పాత్రలను పోషించుటలో కన్పించుటలేదు. తిమ్మరుసుపాత్ర ద్వితీయాంశమున, షష్ఠాంశమున రాణించినది. కాని ప్రజముష్టి పుట్టుపూర్వోత్తరము లెరింగిన తిమ్మరుసు

ఆతని నెందుకు ఉపేక్షించినాడో తగిన చూపకపోవుట కధకేకాదు, తిమ్మరుసుపాత్ర పరిపూర్ణతకుకూడా భంగకరముగా నున్నది. రచయిత ప్రతిభ సంభాషణలలో కొంత చమత్కారమును, సరసమైన వ్యంగ్యమును సాధించుటలో వ్యక్తమైనది. అటుపై భువన విజయమునంటి రంగములలో రచయిత కవితా శక్తి చక్కగా ఉపయోగించినదని చెప్పవచ్చును. అసలు నాటకమునకంటే నాటకముయొక్క అవతారిక, కృతి సమర్పణము, ముద్రణము, అందు శ్రీ స్థానం నరసింహారావుగారి (ప్రొల్హానుసు మొదలగు విషయములు అసక్తి జనకములుగా నున్నవి.

ఆర్. ఎన్.]

అమెరిక ప్రజల ఆర్థిక వ్యవస్థ

[మూలము—గెర్టార్డ్ కోప్స్; థియోడోర్ గీగర్; అనువాదము. శ్రీ ఎ. వెంకటేశ్వరరావు; ప్రతిమా బుక్సు, 3 మూకతాల్ వీధి, మద్రాసు—7 ధర్—4 రూపాయలు.]

ఇంగ్లీషులో “నానమీ ఆఫ్ ది అమెరికన్ పీపుల్” అన్న పేరుగల గ్రంథమునకు ఇది తెనుగు అనువాదము. అమెరికాలో ఏది 1961 నాటికి మూడు సార్లు ముద్రింప బడినది. నేషనల్ ప్లానింగ్ అసోసియేషన్ వారి ప్రచురణ ఇది. అమెరికాలో ఇది యొక స్వతంత్ర సంఘము. కొలంబియా జిల్లా శాసనము క్రింద రిజిస్టర్ అయినట్టిది. వారు యీ గ్రంథమును వ్రాయించి ప్రకటించి యుండిరి. దీనిని ఆంగ్లమున వ్రాసిన వారిలో థియోడోర్ గీగర్ ఈ నేషనల్ ప్లానింగ్ అసోసియేషన్ లోని అంతర్జాతీయ విషయ విచారణ సంఘము అధినేత, ప్రఖ్యాతి నందిన ఆర్థిక వేత్త మరియు యొక్క కోప్స్. ఆయన కూడా యీ అసోసియేషన్ లోనే పని చేసాడు. వున్నారు. ఆ అసోసియేషన్ లో ఆయన ప్రధాన ఆర్థిక శాస్త్రవేత్త. జార్జి వాషింగ్టన్ విశ్వవిద్యాలయం ఆర్థిక శాస్త్రాచార్యులుగా వున్నారు.

ఇట్టి హేమా హేమీలు ఇద్దరు కలిసి రచించిన యీ గ్రంథం యొక్క ప్రాశస్త్యాన్ని గురించి వేరే చెప్ప నవసరము లేదు. ఇది

ఇదివరకే స్పానిష్, జపాన్, ఫ్రెంచి భాషల లోనికి అనువదితమై వుంది. 1961 లో జర్మన్ భాష లోనికి అనువదించ బడింది. అమెరికా అధికో త్పత్తిని ఏ విధంగా సాదించింది? ఆ ఉత్పత్తిని ఎట్లా వినియోగిస్తున్నది? ఈ రెండు మూ విషయాలు అమెరికా ఆర్థిక వ్యవస్థలో ఎట్లా సాధింపబడుతున్నాయి? అమెరికాలో వస్తుత్పత్తి అధికంగా అభివృద్ధి చెందడానికి, అ జల జీవన ప్రమాణాలు లభ్యమైనప్పటికీ స్థాయిలో వుండటానికి కారణాల ఏమిటి? ఈ మొదలుగా గల విషయాలే గాక, ఈ మహాద్యుధయ కార్యంలో ఆ దేశం యొక్క సహజ సంపద యే విధంగా వినియోగ పడింది? కార్మికులు, యజమానులు, సాంకేతిక విజ్ఞానము, ప్రభుత్వసహా, పెట్టుబడి — వీని బూమికలు ఏమిటి? ఈ యొక్క పర్యవసానం యే విధంగా వుంటుంది? మొదలైన విషయాలను గురించి కూడా యీ యిద్దరు వేత్తలు సవిమర్శకమైన దృష్టితో వివరించి వున్నారు.

ఇటువంటి ఉత్కృష్ట గ్రంథాన్ని అనువ దించడంలో తెలుగు రచయితలు చాలా జాగ్రత్త వహించ వలసి వుంటుంది. అందుకు అనేకమైన కారణాలు వున్నాయి. మనది ఇంకా అభివృద్ధి చెందని, చెందుతున్నట్లు ఆర్థిక వ్యవస్థ. ఇప్పటి ప్రజలకు అధికంగా అభివృద్ధి చెందివున్న ఒక స్వతంత్ర సమాజంయొక్క ఆర్థిక చరిత్రను అనువదించి ముందు వుంచుతున్నాము. విషయం జటిలంగా వుంటుంది. అనేక పారిభాషిక పదాలు వుంటాయి. అవి అర్థం అయితేనే గాని విషయం అర్థం కాదు. మరి తెలుగు బాషకు ఉన్నత ఆర్థిక శాస్త్ర విషయాలను మనాయానంగా చెప్ప గలంతటి శక్తి లేదు. ఈ కారణాల వేత అనువాద కుని పని కొంచెం కష్టతరంగానే వుంటుంది.

అయినా శ్రీ వెంకటేశ్వర రావు తమశక్తి కొలది ప్రయత్నించారు. కాని మూల గ్రంథం శాస్త్రకట్టులో వున్నది కావడం వలన చాలా వాక్యాలు తెలుగులోనికి తెలుగువలె, అనువదించ బడటం కష్టం అయి పోయింది. ఈ గ్రంథంలో— అనువాదంలో— ఒక వాక్యం చూపిస్తాను. “నేషనల్

స్పానిష్ సంఘం య (ఇచ్చట సంఘం అని అనువదించడం కన్నా సోషల్ అని వున్న మాటలు వున్నట్లు వుండనే బాగుండేది) ప్రక టించిన చాలా నివేదికల కంటే ఈ ప్రచురణ అనేక విధాల ఉపయోగ పడుతుంది. వ్యవసాయము, వ్యాపారము, కార్మికులు, ఇతర ఉద్యోగములకు సంబంధించిన కమిటీ సభ్యులు అంగీకరించగల విధాన ప్రకటనలకు పూర్వాధారమైన విషయ ములకు ఫలితములను తెలుపటకే ఇవి సాధారణ ముగా రాయారు చేయబడినవి” — అదిగాని వాక్యాలు ద్రావిడ సాహిత్యముం చెన్నప్పట్లు వున్నాయి. ఆ వాక్యాలలో వున్న విషయం చప్పున గోచరం కాదు. ఇంకా వాక్య విన్యాసములందు ఆచువాదకుని మనస్సు రుచుక్కు పోయి, తెలుగు పరిక్రమ పోవడం వలన ఇటువంటి వాక్య రచన పరిపాటి లభితు వుంటుంది.

ఇటువంటి వాక్యాలు యీ గ్రంథం సిండా చాలా వున్నాయి. అవి సహజం కూడాను. కరణం అనువాదంలో రచయిత స్వల్పంతుడు కాడు గనుక, మూల రచయితలు చెబుచున్న విషయం వారి భాషలో తేలిగ్గా అర్థం అవుతున్నట్లు వున్నా మరియొక భాషవారికి కొంత దుర్బవగానూ కావచ్చు గనుక, ఇట్లా ఒరుగుతూ వుంటుంది.

ఒక గ్రంథాన్ని అనువదిస్తున్నప్పుడు దృష్టిలో వుంచుకోవలసిన విషయాలు కొన్ని వున్నాయి. ప్రతి భాషలోను పలుకుబడులు వుంటాయి. తదితర భాషలలో వానికి సమావారకాలైన పలుకు బడులు వుంటాయి. అనువాదంలో ఈ పలుకు బడులను గమనించి, ఏరి, వెయ్యాలి.

ఒక గ్రంథాన్ని అనువదించేప్పుడు అది చదువ నేర్చిన అందరికి అర్థము అయ్యేలాగున వుండాలి గనుక, ఆలాగున అది అర్థమయ్యేలాగున అనువదించడం ఎట్లాగో చూచుకోవాలి. ఇచ్చట మూలం బరువు సమస్య కాదు. విషయం అర్థం అయ్యేలాగున భాషను వాడటం ప్రధానం.

ఇందుకోసం శ్రీ వెంకటేశ్వరరావు చాలా ప్రయత్నించారు. కొంత వరకు కృత కృత్యులైనారు. ఇటువంటి గ్రంథాలను తెలుగువారికి అందించడం

కూడా అనుసరం. అభివృద్ధి పద్ధతులు ఎట్లాగో
వుంటాయో, వానిని అర్థం చేసుకోవడం ఎట్లాగో
ఇటువంటి గ్రంథాలవలన తెలుస్తుంది.

(గంధం అంతా బాగానే వున్నది. అచ్చు
తప్పులు తక్కువగా వుండివుంటే ఇంకా బాగుండేది.

—అ. ఆ.

నా గొడవ—3: పరాభవ గ్రీష్మం

గేయ సంపుటి. రచన: శ్రీ కాళోజీ నారాయణ
రావు. పుటలు—20. వెల—అమూల్యం. “అయితే
ఎవరైనా ఏమిచ్చినా, ముందు ప్రచురణల ఇర్దుకు
వెచ్చించబడగలదు”. ప్రాప్తిస్థానం—శ్రీ కాళోజీ
నారాయణరావు, నక్కలగుట్ట, హనుమకొండ.

శ్రీ సత్యసాయిస్వర కృతి తరంగిణి
ఉదాహరణాది మధుర కవితా గుచ్ఛం. ప్రథమ
ప్రవాహం. రచయిత—శ్రీ ఉప్పాడ రాజారావు. పుటలు:
76. వెల—రూ. 2—00. ప్రాప్తిస్థానం—శ్రీ సత్య
సాయి పారవ్యతకేంద్రము, 6091 దేవనగర్,
మ్యాడ్రీల్.

‘అమర వద్మిని

చారిత్రక ఖండ కావ్యం. రచన—శ్రీ మూలనీపాల
వేంకట జగన్నాధరావు. పుటలు—16. వెల:
రూ. 1—00. ప్రాప్తిస్థానం—సాహిత్యసీమా ప్రచు
రణలు, C/o శ్రీ బి. వి. నరసయ్య, రాజావారిపేటి,
విశాఖపట్నం—1.

ప్రాచీన అంధ్రదేశ గ్రంథాలయ చరిత్ర

రచయిత—శ్రీ కొడాలి లక్ష్మీనారాయణ. పుటలు
88. వెల—రూ. 2—50. ప్రాప్తిస్థానం—శ్రీ కొడాలి
లక్ష్మీనారాయణ, రీసర్చ్ ఇన్ స్టిట్యూట్, మోషరూ,
తెనాలి తాలూకా.

(శ్రీ) వెంకటేశ్వర స్తుతి

శతకం. రచన—శ్రీ పేరాల భరతశర్మ. పుటలు:
30. వెల—రూ. 1—00. ప్రాప్తిస్థానం శ్రీ పేరాల
భరతశర్మ, నంస్క్రెతోనవ్వనకుదు. ప్రభుత్వ కళాశాల,
విజయవాడ—4.

మంచి—చెడు

మంచి-చెడు, స్వాతంత్ర్యం అనే రెండు పీల్లల
వాటికల సంపుటి. రచన—శ్రీ జి. ఎన్. కె. సాయి
బాబా, శ్రీ కవుల అంజనేయులు. పుటలు—42.
వెల—0—60. ప్రాప్తిస్థానం—రామా బాలానంద
సంఘ ప్రచురణలు, శాఖవీధి, అనకాపల్లి.

అరవింద చరిత్రాతి మానసము

యక్షగానం. రచన—శ్రీ మృంగి రామారావు.
పుటలు—36 వెల—0—60. ప్రాప్తిస్థానం—దివ్య
జీవన కార్యాలయం, శ్రీ అరవిందకేంద్రం, జయపురం
(కోరాపుట్టిజిల్లా.)

రవీంద్రుడు

పీల్లలకు ఉపయోగపడే వచన రచన. రచయిత—
శ్రీ కృత్తివెంటి వేంకటేశ్వరరావు. పుటలు—76.
వెల: 1—25. ప్రాప్తిస్థానం—శ్రీ వేంకటేశ్వర
గ్రంథమాల, కొత్తపేట, గుడివాడ.

శ్రీ వదులు

తిరువళ్ళువర్ తమిళంలో రచించిన తిరుక్కురళ్ళకు
తెనుగు అనువాదం. అనువాదకులు—శ్రీ సొంరి శ్రీవతి
శాస్త్రి. పుటలు—278. వెల—రూ. 4—00.
ప్రాప్తిస్థానం—శ్రీ సొంరి శ్రీవతిశాస్త్రి, 184,
లింగిచెట్టివీధి, మద్రాసు—1.

నివేదన—నళిని గీతాలు

కవితా సంపుటి. రచన — బాలాంతపు
నళినికాంతరావు. పుటలు—60. వెల—రూ. 3 50.
ప్రాప్తిస్థానం—అంధ్ర మహిళాసభ, మద్రాసు—4.

నాట్యరాణి

నాట్యానికి సంబంధించిన పదకొండు వ్యాసాల
సంపుటి. రచన—శ్రీ నటరాజ రామకృష్ణ. పుటలు—
172. వెల—4—50. ప్రాప్తిస్థానం—శ్రీముఖ
పబ్లికేషన్స్, ఫోర్ట్ రోడ్, మచిలీపట్నం—1.

రాగరేఖలు

కథల సంపుటి. సంకలనం—శ్రీ కె. ఆర్. కె.
మోహన్. పుటలు—196 వెల—రూ. 3—00
ప్రాప్తిస్థానం—శ్రీముఖ పబ్లికేషన్స్, ఫోర్ట్ రోడ్,
మచిలీపట్నం—1.

దైవత మణిమాల

జోగి పరింగప్పామి తమిళంలో పాడిన దైవ మణిమాలకు వద్యానువాదం. అనువాదం—శ్రీ మణి మంగళము పద్యవాణం. పుటలు—108. వెల—రూ. 1—50. ప్రాప్తిస్థానం శ్రీ మణిమంగళం పద్యవాణం, 1/55 కృష్ణవృన్దాయకన్ గుంటుపిడి, కొండితొపు, మద్రాసు—1.

సర్వజ్ఞాని పచనములు

కన్నడంలోని సర్వజ్ఞాని పచనాలకు మూత్రా చ్ఛందస్సులో తెలుగు అనువాదం. రచన—శ్రీ కలుగోడు అశ్వత్థరావు. పుటలు—112. వెల—రూ. 2—00. వీటిలో కొన్ని లోగడ బారతిలో ప్రచురించబడ్డాయి. ప్రాప్తిస్థానం—కవితా నికేతనం, రాయదుర్గం, ఆనంత పురం జిల్లా.

శ్రీ వేంకటేశ్వరము

బారతి, సాహితీ మొదలయిన ప్రతికలలో లోగడ ప్రచురితమైన మహాకృతల సంపుటి. రచన—శ్రీ బండి నాగరాజు. పుటలు—28. వెల: 0—50. ప్రాప్తిస్థానం—మిత్రమండలి, 7/334, తూర్పువీధి, గూడూరు (నెల్లూరుజిల్లా.)

గురుదక్షిణ

శ్రీ కలుగోడు అశ్వత్థరావు తమ గురవయిన శ్రీ కృష్ణగల్ల సంజీవమూర్తిరావుకు అంకితమిచ్చిన శ్లోకావ్య సంపుటి. చివర శ్రీ సంజీవమూర్తిరావు వ్రాసిన “అర్చన సారస్వతము—విహంగమ దృష్టి” అనే వ్యాసం కూడా వుంది. పుటలు—60. వెల—రూ. 2—00. ప్రాప్తిస్థానం—కవితా నికేతనం, రాయదుర్గం, ఆనంతపురంజిల్లా.

ఋతువిహారము

ఋతువులు వర్ణించే కావ్యం. రచన—శ్రీ రేపూరు సుబ్బారావు. పుటలు—46. వెల—రూ. 1—50. ప్రాప్తిస్థానం—శ్రీ రేపూరు సుబ్బారావు C/o శ్రీ బుడమగుంట సుబ్రహ్మణ్యం, ట్రంకుండ్రు, నెల్లూరు.

పరకాల విలాసము

తిరుమంగయాళ్వారు జీవితం తెలిపే లఘు కావ్యం. రచన—శ్రీ నల్లాన్ చక్రవర్తుల కృష్ణమా

చార్యులు. పుటలు—68. వెల—రూ. 1—50.

ప్రాప్తిస్థానం—శ్రీ గోదా గ్రంథమాల, శ్రీ మన్మారాయణపురం, ఉల్లిపాలెంపొమ్మ, కృష్ణాజిల్లా.

పభు జననం

జర్మనీ సాహిత్యంలోని సుప్రసిద్ధ క్రిస్టు జనన కథలు. రచన—డాక్టర్ వి. ఎన్. శర్మ. పుటలు: 76. వెల—రూ. 1—00. ప్రాప్తిస్థానం—ప్రతిమా బుక్స్, 3, మూకతాల్ వీధి, మద్రాసు—7.

సౌందర్యలహరి

శ్రీ శంకరాచార్యుల సంస్కృత కృతికి తెలుగు రచన—శ్రీ రావినూతల శ్రీనాధరావు. పుటలు—38. వెల—రూ. 1—00. ప్రతులకు—శ్రీ రావినూతల శ్రీరాములు, అగ్రహారం, బాపట్ల (గుంటూరుజిల్లా.)

శ్రీ సాయికృష్ణస్తోత్ర నక్షత్రమాల

రచన—శ్రీ పంచాంగం సీమన్. పుటలు—20. వెల—తెలియదు. ప్రాప్తిస్థానం—శ్రీ పంచాంగం సీమన్ పాలనముద్రం, హిందూపురంతాలూకా, ఆనంతపురం జిల్లా.

ఉలిపికట్టె

నాటిక: రచన—శ్రీ ఆవుల శ్రీనివాసరావు. పుటలు 72. వెల—రూ. 1—50. ప్రాప్తిస్థానం—పద్మావతి పబ్లికేషన్స్, 339, గిడ్డంగివీధి, నెల్లూరు.

మమత, జై హింద్

రెండు నాటికల సంపుటి. రచన—శ్రీ పమమర్తి వేణుగోపాలరావు. పుటలు—44. వెల—రూ. 1—00. ప్రాప్తిస్థానం—నూదయ పబ్లిషర్స్, విజయవాడ—2.

సాహితీ సుమాల

కవితాసంపుటి. పుటలు—62. వెల 0—75. ప్రాప్తిస్థానం—సాహిత్యాభివర్ధిని సంఘం, చీరాల.

సింహాశైలాలయ శతకం

రచయిత—శ్రీ బుర్రా నరసింహశర్మ. పుటలు. 32. వెల 0—30. ప్రాప్తిస్థానం—శ్రీ బుర్రా నన్యాసిరాజు, సారత్ బనర్జీ హౌస్, బక్కరాపాపెట్ట, చారాజిల్లా.

శంభు శతకం

రచన : శ్రీ బుర్రా సరసింహశర్మ. పుటలు 32.
వెల—రూ. 0—30. ప్రాప్తిస్థానం— శ్రీ బుర్రా
సన్యాసిరాజు, సార్వత్ బరల్ల హనుమే, బళ్ళారాపేను,
హళారాజ్జిల్లా.

గోల్కొండ

కుతుబ్షాహి చరిత్ర వర్ణించే కావ్యం. రచన—
శ్రీ సురగాలి తిమోతి జ్ఞానానందము. పుటలు 114.
వెల—రూ. 2—00. ప్రాప్తిస్థానం— శ్రీ తిమోతి
జ్ఞానానందము, లెలుగునండితుడు, మెక్లారిన్
హైస్కూలు, కాకినాడ.

మాతృశ్రీ

జిల్లేల్లమ్మాడి 'మాతృశ్రీ' (అమ్మవారు)
సందేశం వ్యాసినజేయడానికి ఉద్దేశించిన మాసపత్రిక.
జన్మ దినోత్సవ అభినందన సంచిక. (ఏప్రిల్ మొదటి
సంచిక) కల్యాణదినోత్సవ సంచిక (మే—రెండవసంచిక)

పారంభ సంచిక (జూన్ సంచిక) మా కార్యాలయం
చేరింది. సంపాదకులు— శ్రీ ఆధరాపురపు శేషగిరిరావు.
సంవత్సరం చందా—రూ. 10—00. విడి పత్రిక
0—80. జన్మదినోత్సవ అభినందన సంచిక వెల. రూ.
2—00. కల్యాణ దినోత్సవసంచిక, రూ. 1—00.

సవరణ

జూలై భారతిలో ప్రచురించిన బహుశ్రీ
వేలూరి శివరామశాస్త్రిగారి 'అరవిందుల నవ్య
తంత్రము' అన్న వ్యాసములో 'వేదాంతము' అన్న
శీర్షికక్రింద వ్రాసిన పంక్తులలో "ఈశ్వరుడు
ప్రధాన కారణం, లేక సమవాయి కారణం;
ప్రకృతి అప్రధాన కారణం లేక నిమిత్త కారణం"
అని వున్నది. అది సరికాదు. అచ్చట "ఈశ్వరుడు
కారణము, ప్రకృతి కరణము" అని యుండ
వలయును.

